

Prism Research & Consulting d.o.o.

Socio-ekonomske percepcije mladih u BiH

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

*Empowered lives.
Resilient nations.*

Pripremljeno za: BiH-aktivnost unutar globalnog projekta: "Izgradnja i konsolidacija kapaciteta za prevenciju sukoba", kojeg finansira Evropska unija (EU), a provodi Razvojni program Ujedinjenih nacija (UNDP) u Bosni i Hercegovini.

Maj/juni 2017.

Naziv publikacije: Socio-ekonomske percepcije mladih u BiH

Istraživanje proveo PRISM RESEARCH

Godina: 2017 (terensko istraživanje august- oktobar 2016)

Ova publikacija je urađena uz pomoć Evropske unije. Sadržaj publikacije je isključiva odgovornost Prism Research Agencije i ni u kom slučaju ne predstavlja stavove Evropske unije niti Razvojnog programa Ujedinjenih nacija (UNDP).

Razvojni program Ujedinjenih nacija
u Bosni i Hercegovini
Zmaja od Bosne b.b.
71000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina
Tel: +387 (33) 293 400
Fax: +387 (33) 552 330
e-mail: registry.ba@undp.org
www.ba.undp.org

KODEKS O ZAŠTITI LIČNIH PODATAKA SUDIONKA

Agencija Prism Research je u skladu s kodeksom ESOMAR-a i AAPOR-a obavezna čuvati podatke o identitetu sudionika. Prism Research na svaki način osigurava podatke koji bi mogli ukazati na identitet osoba, kompanija ili institucija koji su učestvovali u istraživanju. Svi podaci koji mogu uputiti na identitet su uklonjeni iz izvještaja i baza podataka. Svaki pokušaj namjerne i neovlaštene identifikacije sudionika ili otkrivanja identiteta, od strane Prism Research ili od strane naručitelja istraživanja znači kršenje gore navedenog kodeksa.

AKRONIMI	7
SAŽETAK	9
UVOD	13
METODOLOGIJA	14
Uzorak	14
Metoda prikupljanja podataka	15
Prikaz rezultata	15
Anketari, koordinatori i kontrolori	15
Kontrola rada anketara	16
Obrada podataka, izvještaj i isporuka	16
GLAVNI REZULTATI	17
Trenutna situacija i aktivizam mladih	17
Politička osvještenost i aktivizam mladih	40
Članstvo BiH u Evropskoj uniji	49
Iskustva na radnom mjestu i sa traženjem posla	59
Mladi i poduzetništvo	70
Vrijednosti koje gaje mladi	75
REZULTATI MULTIVARIJACIJSKIH MODELA	79
Zavisnost socio-demografskih i ekonomskih obilježja sa mišljenjem mladih o kvaliteti njihovog života	80
Višedimenzionalna povezanost mišljenja o političkoj situaciji sa statusom zaposlenosti, entitetom i stavom prema preuzimanju odgovornosti ispitanika	81
Uticaj socio-demografskih i ekonomskih obilježja na stav o kvalitetu života mladih	83
Uticaj socio-demografskih i ekonomskih obilježja na stav o aktivnosti u politici	84
Uticaj socio-demografskih i ekonomskih obilježja mladih na stav o zdravoj ishrani	85
Uticaj socio-demografskih i ekonomskih obilježja mladih na stav o konzumiranju droga	86
ZAKLJUČAK	87
ANEKS	89
REZULTATI KVALITATIVNOG ISTRAŽIVANJA	89
SAŽETAK	89

UVOD	92
1. METODOLOGIJA	92
2. GLAVNI NALAZI	93
2.1 Trenutna situacija i aktivizam mladih	93
2.2 Članstvo BiH u Evropskoj uniji	96
2.3 Iskustva sa traženjem posla	98
2.4 Mladi i poduzetništvo	101
2.5 Vrijednosti koje mladi ljudi gaje	103
3. ZAKLJUČCI	106
4. PRILOZI	108
4.1 Vodič za grupne diskusije	108
TRENTNA SITUACIJA I AKTIVIZAM MLADIH	109
ČLANSTO BiH U EVROPSKOJ UNIJI	109
ISKUSTVA SA TRAŽENJEM ZAPOSLENJA	110
MLADI I PODUZETNIŠTVO	110
VRIJEDNOSTI KOJE MLADI LJUDI GAJE	110

AKRONIMI

BiH – Bosna i Hercegovina

FBiH – Federacija Bosne i Hercegovine

RS – Republika Srpska

BD – Brčko distrikt

CG – Crna Gora

EU – Evropska unija

POLITIČKA SITUACIJA*

52.4%
mladih smatra
da je ostala ista

DRUŠTVENA SITUACIJA*

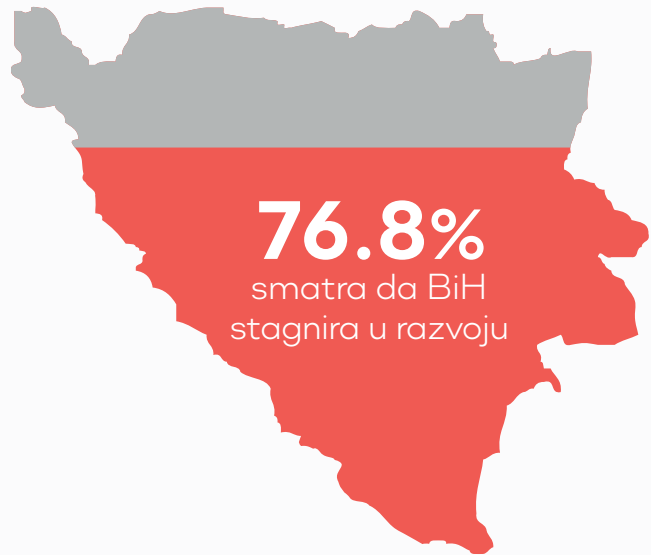
49.4%
mladih smatra
da je ostala ista

EKONOMSKA SITUACIJA*

49.6%
mladih smatra
da se pogoršala

* u posljednje dvije godine

Vlasti u BiH ne bave se adekvatno:

EKONOMSKIM PROBLEMIMA

87%

DRUŠTVENIM PROBLEMIMA

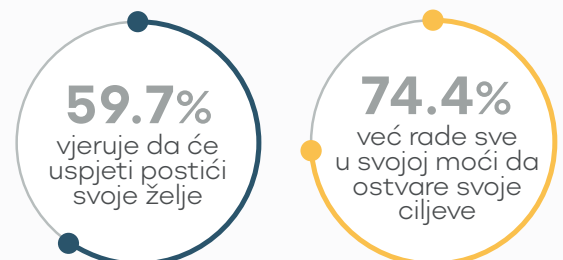
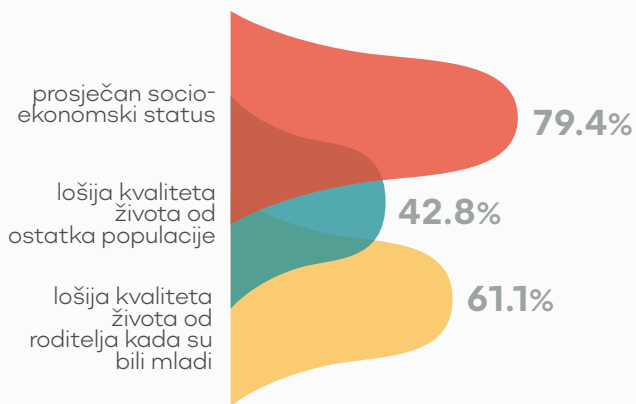

86.7%

POLITIČKIM PROBLEMIMA

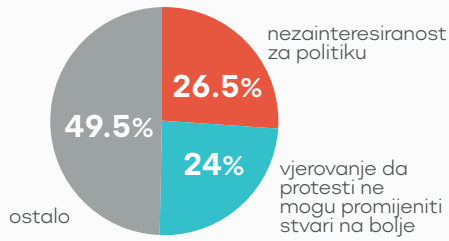

80.3%

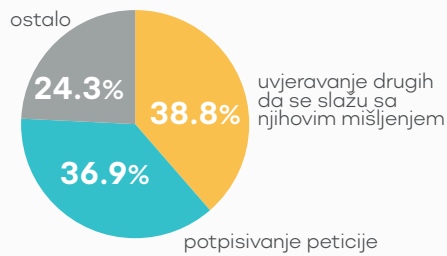

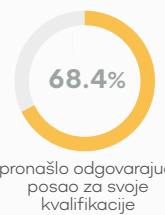
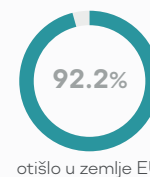
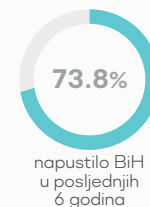
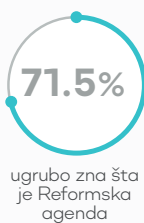
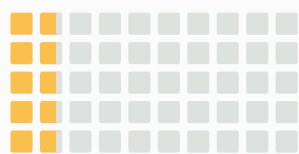
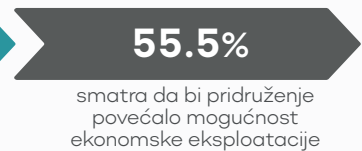
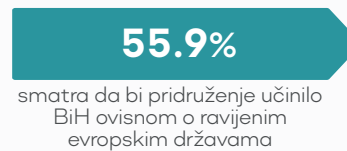
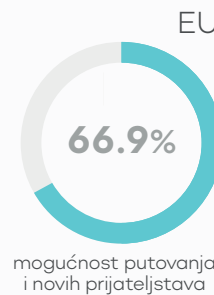
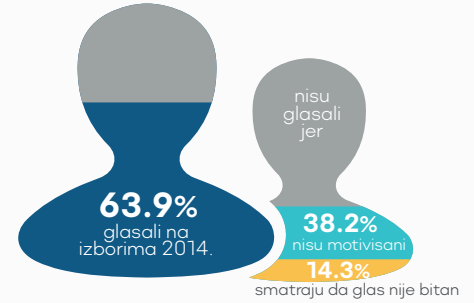
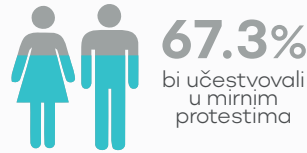
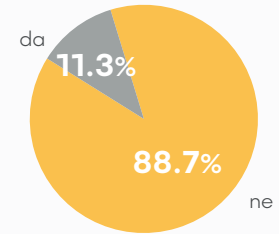
Razlozi zbog kojih ne bi učestvovali

Učešće u javnim aktivnostima

Učešće u aktivnostima čiji je cilj jačanje saradnje sa mladima iz drugih zemalja

najveći broj ispitanika nikad, ili skoro nikad nisu se osjećali diskriminiranim prema rodu, religiji, etničkoj pripadnosti ili drugim obilježjima

SAŽETAK

Mladi u BiH u najvećem broju smatraju da su politička (52.4%) i društvena (49.4%) situacija ostale iste u odnosu na period od prije dvije godine, a da se ekonomska situacija i pogoršala (49.6%). Cjelokupno gledajući, najveći broj ispitanika također smatra da BiH stagnira u razvoju (76.8%). Istovremeno, ispitanici ne smatraju da se vlasti u BiH adekvatno bave ekonomskim (87%), društvenim (86.8%) i političkim (80.3%) problemima u državi. Dvije trećine mladih (67.3%) ne vjeruje da vlasti imaju kapacitet i potrebne uslove za uspješno suočavanje sa svim problemima sa kojima se država susreće. S druge strane, smatraju da su sami građani najodgovorniji za pokretanje promjena (25.9%), odnosno da individualno, svako ima svoju ulogu i niko ne bi trebao biti izostavljen od odgovornosti (22.5%). Odgovornima dalje smatraju političke stranke (21.1%) i državu (19.3%).

Svoj trenutni socio-ekonomski status većina mladih ocjenju prosječnim (79.4%), međutim istovremeno smatraju da je kvaliteta života mladih gora od kvalitete života ostatka populacije (42.8%). Štaviše, većina mladih (61.1%) smatra da je kvalitet njihovog života gori od kvalitete života njihovih roditelja kada su bili mladi. U narednih 10 godina mladi najčešće žele imati stalan i siguran posao (14.9%) i normalan, stabilan, sretan i miran život (13.7%). Većina (59.7%) mladih vjeruje da će uspjeti postići svoje želje, a tri četvrtine njih (74.4%) navodi da već rade sve što je u njihovoj moći da to ostvare.

Jedan dio mladih je u posljednjih godinu dana imao problem sa pokrivanjem osnovnih životnih potreba poput plaćanja kirije/rente ili komunalnih računa (12.3%) dok oko trećina mladih (31.5%) nije imala priliku priuštiti si sedmicu dana odmora odlaskom od kuće.

Od navedenih stavki i vrijednosti za koje smatraju da su moderne ili staromodne, mladi najčešće smatraju da je moderno dobro izgledati (85%) i nositi markiranu odjeću (81.3%) dok su vjernost partneru (44.3%) i konzumiranje droge (44%) najmanje navodili. Najvažnije vrijednosti za mlade su lično dostojanstvo (19.8%), pravda i jednakost pred zakonom (16.8%) i borbenost u ostvarivanju ciljeva (15.3%).

Mladi za većinu problema za koje su upitani navode da su veoma alarmantni, a ističu se nezaposlenost koju 87.3% mladih smatra veoma alarmantnim problemom, te porast siromaštva (81.9%) i nesigurnost zaposlenja (79.6%). Najodgovornijima za ove probleme mladi smatraju političare (29.7%) i vlasti (29.1%).

Veoma mali broj mladih (13.8%) je učestvovao u volonterskim aktivnostima u posljednjih 12 mjeseci, a pri tom su se najčešće bavili dobrotvornom, humanitarnom i razvojnom pomoći (27.7%).

Oko dvije trećine mladih (67.3%) navode da bi učestvovali u mirnim protestima za cilj do kojeg im je stalo. Oni koji su naveli da ne bi učestvovali, kao primarni razlog navode nezainteresiranost na politiku (26.5%) i vjerovanje da protesti ne mogu promijeniti stvari na bolje (24%). Relativno nizak postotak mladih navodi su učestvovali u nekim oblicima javnih aktivnosti. Najčešće navode da su pokušali uvjeriti druge osobe da se slažu sa njihovim mišljenjem (38.8%) ili da su potpisivali peticije (36.9%).

Najveći broj mladih (88.7%) nisu tokom zadnjih 12 mjeseci učestvovali u bilo kakvim aktivnostima čiji je cilj jačanje saradnje sa mladima iz drugih zemalja.

Manje od dvije trećine mladih (63.9%) navodi da su glasali na izborima 2014., a uglavnom su to radili kao dio građanske odgovornosti (70.7%). Mladi koji nisu glasali navode da nisu motivisani da glasaju (38.2%) i da njihov glas nije bitan (14.3%). Sličan postotak mladih navodi da su imali namjeru glasati na narednim izborima u oktobru/listopadu 2016 (64.3%). Većina mladih nije željela dati odgovor za koga namjeravaju glasati (55.2%), a oni koji jesu najčešće navode da namjeravaju glasati za jednu od vladajućih stranaka. Smatraju da bi mogućnosti zapošljavanja (17.5%) te mladi i obrazovani politički kandidati (11.8%) mogli podstaći mlade da povećaju svoje učešće na izborima.

Od vlasti mladi očekuju prvenstveno bolje poslovne mogućnosti (44.3%) i povećanje nacionalnog dohotka (28.9%). Ipak, najveći broj mladih smatra da njihov glas nema nimalo utjecaja na upravljanje na državnom (51.2%) ili lokalnom (44.9%) nivou. Također, najveći broj mladih (45.1%) izjavljuje da tek malo ili uopšte ne (33.5%) osjeća da ih mladi koji su aktivni u politici zastupaju.

Većina mladih (60.8%) u potpunosti ili uglavnom podržava pristupanje BiH Evropskoj uniji te smatraju da će pridruživanje EU donijeti bolje mogućnosti za putovanje i nova prijateljstva (66.9%) kao i bolje mogućnosti za zapošljavanje (63.3%). Kada su u pitanju negativne posljedice pridruženja, najveći broj mladih se u potpunosti, ili uglavnom slaže da bi pridruženje učinilo BiH ovisnom o razvijenijim evropskim zemljama (55.9%) i povećalo mogućnost ekonomske eksploatacije BiH (55.5%).

Tek 19.9% mladih navodi da su čuli za Reformsku agendu BiH, a od toga 34.7% navodi da su je čitali i razumjeli, dok 71.5% mladih koji su čuli za nju navode da ugrubo znaju šta je Reformska agenda. Većina mladih vjeruje da Reformska agenda ima određeni potencijal, ali da je vodeći političari neće implementirati (56.9%).

83.9% mladih se uglavnom, ili u potpunosti, slaže da regionalna saradnja može da doprinese političkoj, ekonomskoj i sigurnosnoj situaciji.

Najveći broj anketiranih mladih navode da su zaposleni (23.2%), studenti (22.4%) ili učenici (19.3%). Zaposleni mladi većinom nisu morali mijenjati svoje zanimanje zbog trenutnog posla (66.2%). Oko polovine mladih, 47.5%, navodi da su zadovoljni platom, dok podjednak broj (47.2%) nisu zadovoljni svojom platom, a 11.5% mladih smatra da je njihova plata različita na osnovu spola (muški i ženski ispitanici podjednako). 59.1% mladih navode da si mogu priuštiti neke društvene aktivnosti poput putovanja ili izlazaka. Mladi smatraju da je pristojna plata za osobu njihovih godina 896 KM. Oko polovine mladih (55.7%) navode da su njihova primanja veća od jednog od njihovih roditelja.

Nezaposleni mladi najčešće kao razlog navode nedostatak mogućnosti zaposlenja (39.6%) i to da su premladi (12.6%). Oko polovine mladih koji nisu zaposleni (50.4%) ne traži aktivno posao, što je najvjerovatnije odraz činjenice da se školuju. 56% onih koji aktivno traže posao navode da su aplicirali za posao između 1 i 10 puta. 47.1% mladih navodi da bi bili spremni preseliti se u drugi entitet kako bi našli bolji posao, a manji broj- 25% -mladih navodi da aktivno traže posao u inostranstvu.

Mlade osobe navode da osobe njihove dobi najčešće zarađuju radom za druge (69.3%), a samo 9.4% privatnim poslovanjem. Kada je riječ o pronalasku posla, glavne brige mladih su nemogućnost pronalaska stabilnog posla (38.8%) i iznos plate (29.4%). Većina mladih nema pozitivna iskustva sa biroom za zapošljavanje. Svega 9.6% navodi da su preko biroa našli posao, a tek 33.3% navode da su čuli da je neko putem biroa našao posao.

Relativno visok procenat mladih navode da bi platili za siguran posao (44.9%) ili bi koristili kontakte njihovih roditelja da obezbjeđe posao (60.1%). Također, i sami bi koristili lične veze da obezbjeđe posao za prijatelja (59.3%).

Najveći broj mladih navodi da nikada nisu razmišljali o pokretanju sopstvenog biznisa (48.9%), a više od trećine (37.3%) ih smatra da bi otvaranje kompanije najvjerovatnije propalo, bez obzira na obim poslovanja. Ipak, 45.3% ispitanika navode da poznaju barem jednu osobu koja je uspješno pokrenula vlastiti biznis.

80.8% ispitanika navode da poznaju nekoga njihovih godina ko je napustio zemlju zbog boljih poslovnih prilika u inostranstvu, a čak 41.4% ispitanika navode da poznaju više od 5 osoba koje su napustile BiH iz tog razloga. Najveći broj osoba koje poznaju su napustili BiH u posljednjih 6 godina (73.8%), a najčešće su otišli u zemlje EU (92.2%). Skoro svi (96.9%) su uspjeli pronaći posao koji je u većini slučajeva odgovarajući za njihove kvalifikacije (68.4%).

Između 20% i 35% mladih su se u posljednjih 12 mjeseci susretali sa neformalnim procedurama poput davanja mita ili činjenja protuusluge u različitim situacijama vezanim za javnu službu ili dobijanje posla. Iako je većina ponuđenih izjava naišla na neodobravanje, određeni broj ispitanika navode da bi po potrebi platili kako bi osigurali upis na željeni fakultet (26.5%), a podjednak broj ispitanika navodi da ne vjeruju da je kvalitet obrazovanja bitan koliko i sama diploma (26.2%).

Najveći broj ispitanika navodi da bi prijavili slučaj korupcije, iako značajan broj ispitanika navodi da ne bi prijavili takav slučaj (17.5%) ili da ne bi uvijek, zavisno od slučaja do slučaja, prijavili (23.3%), dok 10.1% ne zna kome i gdje bi mogli prijaviti.

Najveći broj ispitanika nikad, ili skoro nikad se nisu osjećali diskriminiranim prema rodu, religiji, etničkoj pripadnosti ili drugim obilježjima.

UVOD

Prism Research & Consultnig, agencija za marketinška, medijska i društvena istraživanja, je u toku septembra 2016. godine sprovela kvantitativno istraživanje tokom kojeg su prikupljeni podaci 1200 ispitanika dobi 15 – 30 godina.

Ciljevi ovog istraživanja bili su ispitivanje stavova i mišljenja mladih kada je riječ o zapošljavanju i radu, ekonomskoj situaciji, društvenoj situaciji, političkom i drugim oblicima društvenog učešća te njihovom ličnom iskustvu u ovom pogledu.

Neka od pitanja korištenih u ovom istraživanju su komplementarna sličnim istraživanjima rađenim u BiH i regiji, radi komparacije. Ta pitanja se baziraju na sljedećim istraživanjima:

- ▶ Youth Flash Eurobarometer 408 - Youth/Mladi 2014:
http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/flash/fl_408_en.pdf
- ▶ KAP– istraživanje o znanju, stavovima i ponašanju građana Crne Gore u vezi sa zapošljavanjem i participacijom mladih 2013:
https://issuu.com/un_montenegro/docs/istrazivanje_o_znanju_stavovima_i
- ▶ Hrvatska: Mladi u vremenu krize 2013:
<http://library.fes.de/pdf-files/bueros/kroatien/12580.pdf>
- ▶ UN CDA za BiH 2015:
http://ba.one.un.org/content/dam/unct/bih/PDFs/Prism%20Research%20for%20UN%20RCO_Report.pdf
- ▶ RCC Balkan Barometer 2016:
http://www.rcc.int/seeds/files/RCC_BalkanBarometer_PublicOpinion_2016.pdf
- ▶ i Nepal Youth Survey 2011:
http://www.youthpolicy.org/national/Nepal_2011_Youth_Survey.pdf

Ovaj izvještaj prikazuje glavne nalaze sprovedenog istraživanja.

METODOLOGIJA

Kako bi se ispitali stavovi, razmišljanja i iskustva mladih u vezi s različitim aspektima njihovog života, korištena je kvantitativna istraživačka metoda. Kvantitativna metoda korištena u ovom istraživanju jeste kompjuterski potpomognut personalni intervju – CAPI. Tabela 1. prikazuje osnovne podatke o istraživačkom procesu.

Tabela 1. Osnovni podaci o istraživanju

Vrijeme provođenja istraživanja	Septembar 2016.
Metoda prikupljanja podataka	Kompjuterski potpomognuti personalni intervju – CAPI
Instrumenti	Instrument korišten u ovom istraživanju razvio je Prism Research & Consulting u saradnji s klijentom.
Uzorak istraživanja	Mlade osobe, 15 do 30 godina starosti, koje pripadaju općoj populaciji.
Veličina uzorka	1200 ispitanika dobi od 15 do 30 godina iz opće populacije BiH.
Reprezentativnost	Opća populacija: slučajni stratificirani uzorak, reprezentativan na nivou cijele BiH, entiteta, regiona, veličine općina i tipa ispitanika. Ispitanici su članovi slučajno izabranih domaćinstava koji su posljednji imali rođendan.

Uzorak

Uzorkovanje za istraživanje je vršeno po sljedećim principima.

Prva stratifikacija uzorka je urađena na nivou cijele BiH (prema broju svih stanovnika po naseljenim mjestima i općinama). Stratifikacija je urađena na nivou dva entiteta, Distrikta Brčko, te ukupno 18 regija u BiH.

Nakon toga, unutar regija je urađena stratifikacija s obzirom na nivo urbanizacije, veličinu naselja. Kombinacijom dva navedena metoda izdvojili smo ukupno 49 nivoa za uzorkovanje. Uzorak kojeg smo koristili distribuirao se kroz svih 49 nivoa s obzirom na veličinu populacije mladih ljudi 15–30 godina. Pri tome je kreirano 240 primarnih tačaka uzorka koje su korištene kao polazne tačke pri anketiranju. Na svakoj od navedenih tačaka uzorka bilo je potrebno uraditi maksimalno 5 anketa sa sudionicima koji ispunjavaju navedene kriterije za anketiranje.

Kriteriji za anketiranje su:

1. Mlade osobe – osobe starosti 15–30 godina

Ispitanici su članovi slučajno izabranih domaćinstava starosti 15–30 godina koji su posljednji imali rođendan.

Metoda prikupljanja podataka

Kompjuterski potpomognuti personalni intervju ili CAPI jedan je od najnaprednijih oblika anketiranja. Ova metoda podrazumijeva proceduru pri kojoj se anketni upitnik programira i postavlja na tablet uređaj. Pitanja se pojavljuju na ekranu uređaja onim redoslijedom i logikom koja je unaprijed određena i programirana, a anketari unose odgovore na pitanja direktno u uređaj. Pomoću specijalnog softverskog programa kontrolira se samo provođenje upitnika, kao i izbor uzorka.

Prikaz rezultata

Prikazane su analize za svako pitanje u istraživanju pri čemu su grafički ili tabelarno prikazani odgovori ispitanika na nivou cijelog uzorka, te prema entitetu. Dodatne razlike među različitim grupama prema dobi, spolu, obrazovanju i mjestu stanovanja su opisane tekstualno ukoliko postoje značajne razlike.

Pored rezultata trenutnog istraživanja, za neka od pitanja su predstavljene komparacije sa drugima istraživanjima u kojima su postavljena ista pitanja na drugim uzorcima ispitanika. Dodatno, izvještaj sadrži analize multivarijatnih modela kojima su istraženi faktori koji vode ka donošenju određenih odluka kod mladih osoba.

Anketari, koordinatori i kontrolori

U svrhu ovog istraživanja angažiran je tim od 48 anketara i 10 regionalnih koordinatora. Odabir anketara i koordinatora izvršen je na osnovu prijašnjeg iskustva, dobi, spola i regionalnog porijekla anketara.

U istraživanju su učestvovali samo anketari s najmanje godinu dana iskustva u sličnim projektima.

Svi anketari prisustvovali su treningu za provođenje istraživanja tokom kojeg su upoznati s uzorkom i načinom obavljanja ankete. Obavljena je i Q-by-Q analiza, te vježbe igranja uloga.

Kontrola rada anketara

Kontrola terenskog rada obavljena je na nekoliko načina. Koordinator su na terenu obilazili anketare koji su učestvovali u istraživanju. Osim toga, provedena je i telefonska kontrola upitnika na 10% slučajno izabranih upitnika koje je uradio svaki anketar, na osnovu kontakt-telefona zatraženih od ispitanika koji su sudjelovali u istraživanju. Prism Research & Consulting provodi i posebne kompjuterske kontrole validnosti upitnika omogućene korištenjem CAPI metode, što uključuje i korištenje GPS podataka o kretanju anketara.

Obrada podataka, izvještaj i isporuka

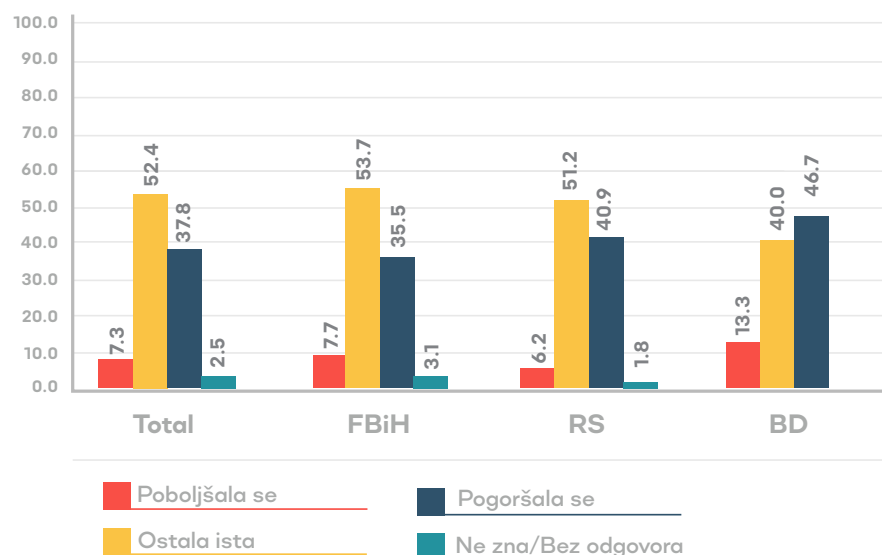
Kompletna obrada prikupljenih podataka obavljena je u centralnom uredu Prism Research & Consulting u Sarajevu. Analiza podataka obavljena je uz pomoć IBM SPSS Statistics v.22 – profesionalnog softvera za statističku obradu podataka. IBM SPSS Statistics je korišten za čišćenje podataka i logičku kontrolu, te za pravljenje krostabulacija rezultata.

GLAVNI REZULTATI

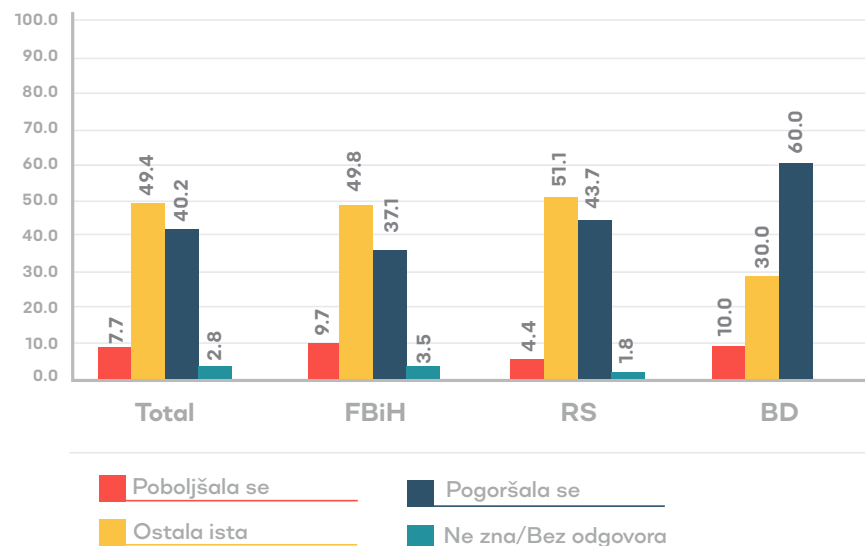
Trenutna situacija i aktivizam mladih

Grafikon 1. P1a. Da li se politička situacija poboljšala, ostala ista, ili se pogoršala?

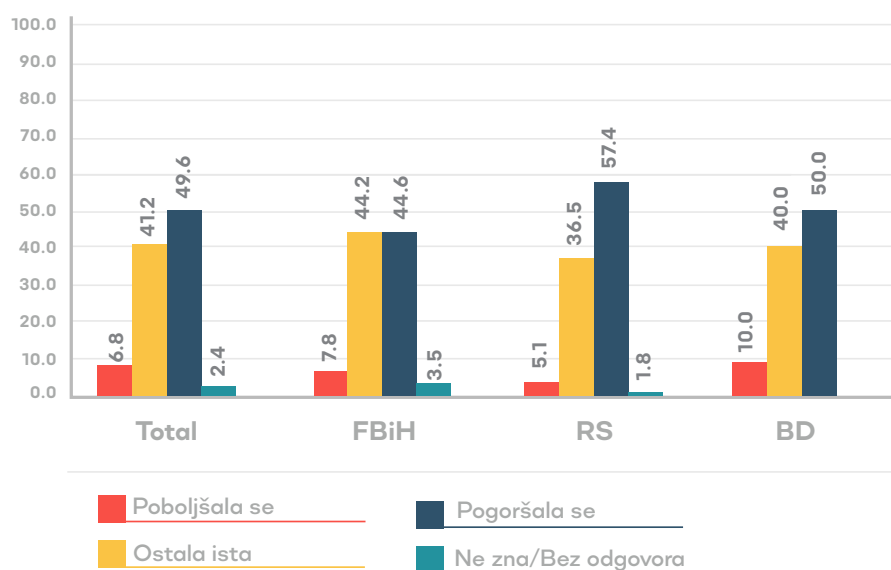
Kada je u pitanju politička situacija većina ispitanika (52.4%) smatra da je ostala ista u poređenju sa situacijom od prije 2 godine. Zatim slijedi odgovor "Pogoršala se" koji je dalo ukupno 37.8% ispitanika. Obrazac odgovora je sličan kod ispitanika u FBiH i RS, dok u Brčko distriktu najveći broj ispitanika (46.7%) smatra da se situacija pogoršala, dok 40% ispitanika smatra da je ostala ista. Svega 7.3% ispitanika smatra da se politička situacija poboljšala. Žene (40.7%) češće od muškaraca (34.6%) smatraju da se politička situacija pogoršala. Također, ispitanici starosti 26-30 godina (42.7%) češće smatraju da se situacija pogoršala u odnosu na ispitanike starosti 15-20 godina (34.2%).

Grafikon 2. P1b. Da li se društvena situacija poboljšala, ostala ista, ili se pogoršala?

Oko polovine ispitanika (49.4%) smatra da je društvena situacija ostala ista u poređenju sa društvenom situacijom od prije dvije godine, dok 40.2% ispitanika smatra da se društvena situacija pogoršala. Veoma nizak procenat ispitanika (7.7%) smatra da se društvena situacija u posljednje dvije godine poboljšala. Znatno veći postotak ispitanika iz FBiH (9.7%) smatra da se društvena situacija poboljšala u poređenju sa ispitanicima iz RS (4.4%). Kada je u pitanju Brčko distrikt, 60% smatra da se situacija pogoršala, što je znatno više u odnosu na postotak ispitanika sa istim stavom u FBiH (37.1%) i RS (43.7%). Ispitanici dobi 26-30 godina (45.6%) u većem broju smatraju da se situacija pogoršala u odnosu na ispitanike dobi 15-20 godina.

Grafikon 3. P7c. Da li se ekonomska situacija poboljšala, ostala ista, ili se pogoršala?

Najveći broj ispitanika (49.6%) smatra da se ekonomska situacija pogoršala u poređenju sa situacijom prije dvije godine. 41.2% ispitanika smatraju da je ostala ista, a tek 6.8% smatraju da se situacija poboljšala. Ispitanici iz FBiH (44.2%) češće od ispitanika iz RS (36.5%) smatraju da je situacija ostala ista, dok ispitanici iz RS (57.4%) češće od ispitanika iz FBiH (44.6%) smatraju da se ekonomska situacija pogoršala. Ispitanici muškog spola (9.6%) češće izjavljaju da se situacija poboljšala u odnosu na ženske ispitanike (4.4%), dok ženski ispitanici (53.2%) češće od muškaraca (45.5%) izjavljaju da se ekonomska situacija pogoršala.

U poređenju sa rezultatima UN istraživanja provedenog u BiH 2015. godine (UN CDA- Conflict Dynamics Assessment – za BiH) kada je 14.3% ispitanika izjavljivalo da su stvari općenito u njihovom životu bolje u odnosu na prethodnu godinu, a 26.8% izjavljivali da su gore u odnosu na prethodnu godinu, u 2016. je primjetan manji postotak pozitivnih odgovora po pitanju poboljšanja političke (7.3%) društvene (7.7%) i ekonomske situacije (6.8%). Istovremeno, postotak ispitanika koji izjavljaju da je situacija gora je veći (37.8% - 49.6%) u odnosu na istraživanje iz 2015. Bitno je napomenuti da se pitanje u istraživanju iz 2015. odnosilo na općenito situaciju u životu ispitanika, dok se pitanja iz trenutnog istraživanja odnose na specifične aspekte.

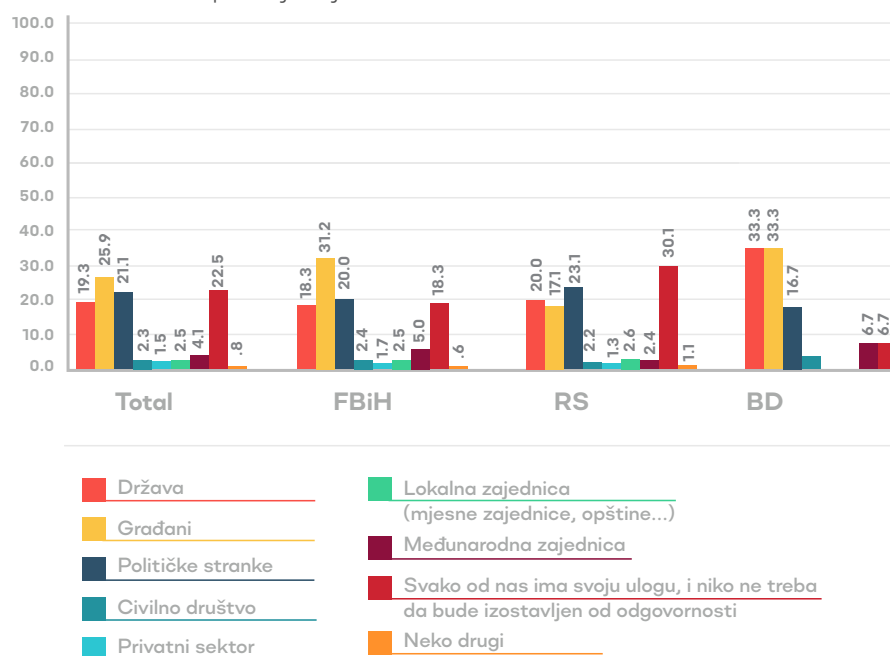
Tabela 2. P4. Molim Vas recite da li se slažete, ili ne slažete, sa sljedećim izjavama:

	Slažem se	Ne slažem se	Ne zna/ Bez odgovora
BiH stagnira u razvoju	76.8	14.8	8.3
Razvoj BiH je na dobrom putu i polako se kreće prema naprijed	17.8	75.0	7.2
Vlasti BiH se adekvatno bave ekonomskim problemima u državi	7.4	87.0	5.6
Vlasti BiH se adekvatno bave socijalnim/ društvenim problemima u državi	6.9	86.8	6.3
Vlasti BiH se adekvatno bave sa političkim problemima u državi	13.1	80.3	6.7
Vlasti BiH imaju kapacitet i sve potrebne uslove za uspješno suočavanje sa svim izazovima sa kojim se država susreće	22.3	67.3	10.4
Vlasti BiH imaju podršku javnosti za provođenje usvojene reformske agende	12.3	64.1	23.6
Vlasti BiH imaju podršku javnosti za sprovođenje reformske agende	27.2	47.3	25.5
Vlasti BiH i vodeće političke stranke imaju volju i kapacitete da se uključe u konstruktivnu politiku i socijalni dijalog	10.4	75.2	14.4

Kada je u pitanju percepcija stanja u BiH prema određenim pitanjima, većina ispitanika pokazuje nezadovoljstvo stanjem i nedostatak povjerenja u sposobnost vlasti. Oko tri četvrtine ispitanika se slaže da BiH stagnira u razvoju (76.85%), te se ne slažu sa izjavom da je razvoj BiH na dobrom putu i da se polako kreće naprijed (75%). Nadalje, 87% ispitanika ne smatra da se vlasti u BiH adekvatno bave ekonomskim problemima, a podjednak broj (86.8%) smatra da se vlasti ne bave adekvatno društvenim problemima ili političkim problemima (80.3%). Oko dvije trećine ispitanika (67.3%) smatraju da vlasti u BiH nemaju kapacitet za uspješno suočavanje sa izazovima sa kojima se susreće država, niti smatraju da su vlasti BiH spremne za sprovođenje usvojene Reformske agende (64.1%), dok svega 12.3% ispitanika smatra da su vlasti spremne za njenu sprovedbu. 47.3% ispitanika navodi da vlasti nemaju podršku javnosti za sprovođenje Reformske agende. Samo 10.4% ispitanika smatra da vlasti BiH i vodeće političke partije imaju volju i kapacitete da se uključe u konstruktivnu politiku i socijalni dijalog, dok 75.2% ispitanika ne smatra da postoji volja i kapacitet za konstruktivnu politiku i socijalni dijalog.

Ispitanici iz FBiH i BD češće od ispitanika iz RS izjavljuju da je razvoj BiH na dobrom putu, da se vlasti adekvatno bave ekonomskim i socijalnim problemima, te češće izjavljuju da vlasti imaju kapacitet za uspješno suočavanje sa izazovima, da su spremne za provedbu reformske agende, da pri tom imaju podršku javnosti, kao i da postoji volja i kapacitet za uključivanje u konstruktivnu socijalni dijalog.

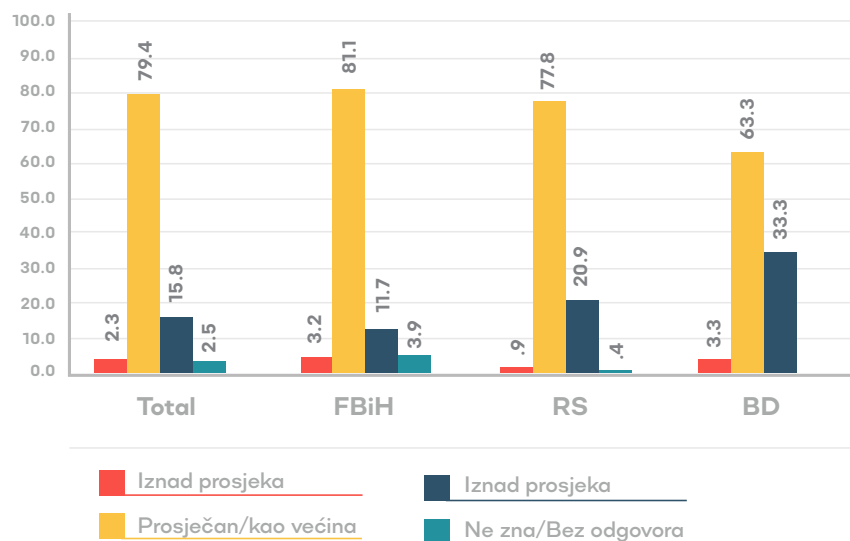
Grafikon 4. P5. Ko je po Vama najodgovorniji za pokretanje promjena i poboljšanje kvaliteta života u BiH?

Oko četvrtine ispitanika (25.9%) smatra da su građani ti koji su najodgovorniji za pokretanje promjena i poboljšanje kvaliteta života u BiH, a zatim slijede odgovori "Svako od nas ima svoju ulogu i ne treba da bude izostavljen od odgovornosti" (22.5%), političke stranke (21.1%), te država (19.3%). Ispitanici iz FBiH (31.2%) češće od ispitanika iz RS (17.1%) smatraju da su građani najodgovorniji za pokretanje promjena, dok ispitanici iz RS (30.1%) češće od ispitanika iz FBiH (18.3%) i BD (6.7%) smatraju da svako od nas ima svoju ulogu u pokretanju promjena. Muškarci češće od žena smatraju da su građani (28.6% naspram 23.5%) i privatni sektor (2.8% naspram 0.3%) najodgovorniji za pokretanje promjena. S druge strane, žene češće od muškaraca smatraju da svako od nas ima svoju ulogu, te da pojedinci ne trebaju biti izostavljeni od odgovornosti (25.7% žena naspram 18.8% muškaraca).

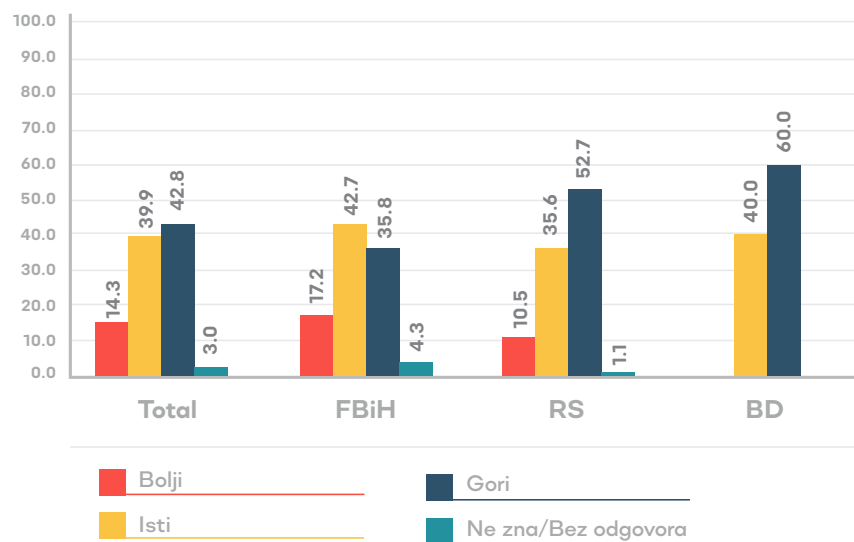
U UN CDA istraživanju iz 2015. 31.2% ispitanika je dalo odgovor da su za pokretanje promjena odgovorne vlasti, odnosno država, u poređenju sa 19.3% u trenutnom istraživanju. Također, znatno viši postotak ispitanika je naveo da je civilno društvo odgovorno za pokretanje promjena (18.4%) u istraživanju iz 2015., u poređenju sa trenutnim istraživanjem (2.3%).

Grafikon 5. P6. Kako biste procijenili svoj trenutni socio ekonomski status?

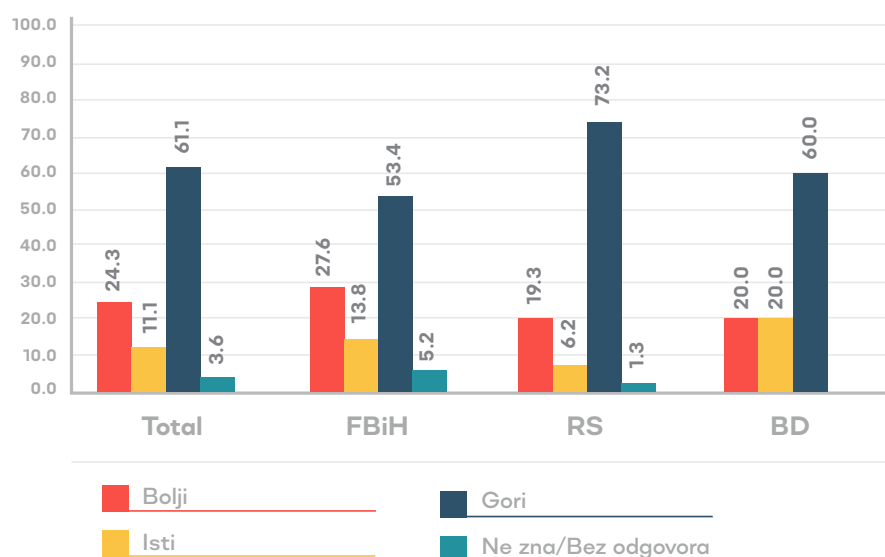
Četiri petine ispitanih (79.4%) ocjenjuje svoj trenutni socio-ekonomski status kao prosječan, a dodatnih 15.8% svoj status ocjenjuje kao ispod prosjeka. Tek 2.3% ispitanika ocjenjuje da je njihov trenutni socio-ekonomski status iznad prosjeka. Ispitanici iz FBiH (3.2%) u većem procentu procjenjuju da je njihov trenutni status iznad prosjeka u odnosu na ispitanike iz RS (0.9%), dok rjeđe od ispitanika iz RS i BD ocjenjuju svoj status kao ispod prosjeka (11.7% u FBiH naspram 20.9% u RS i 33.3% u BD). Ispitanici dobi 15-20 godina (82.3%) i 21-25 godina (81.7%) češće navode da je njihov status prosječan u odnosu na ispitanike dobi 26-30 godina (73.8%).

Grafikon 6. P7. Kakav je kvalitet života mladih, kada ga uporedite sa ostatkom polucije?

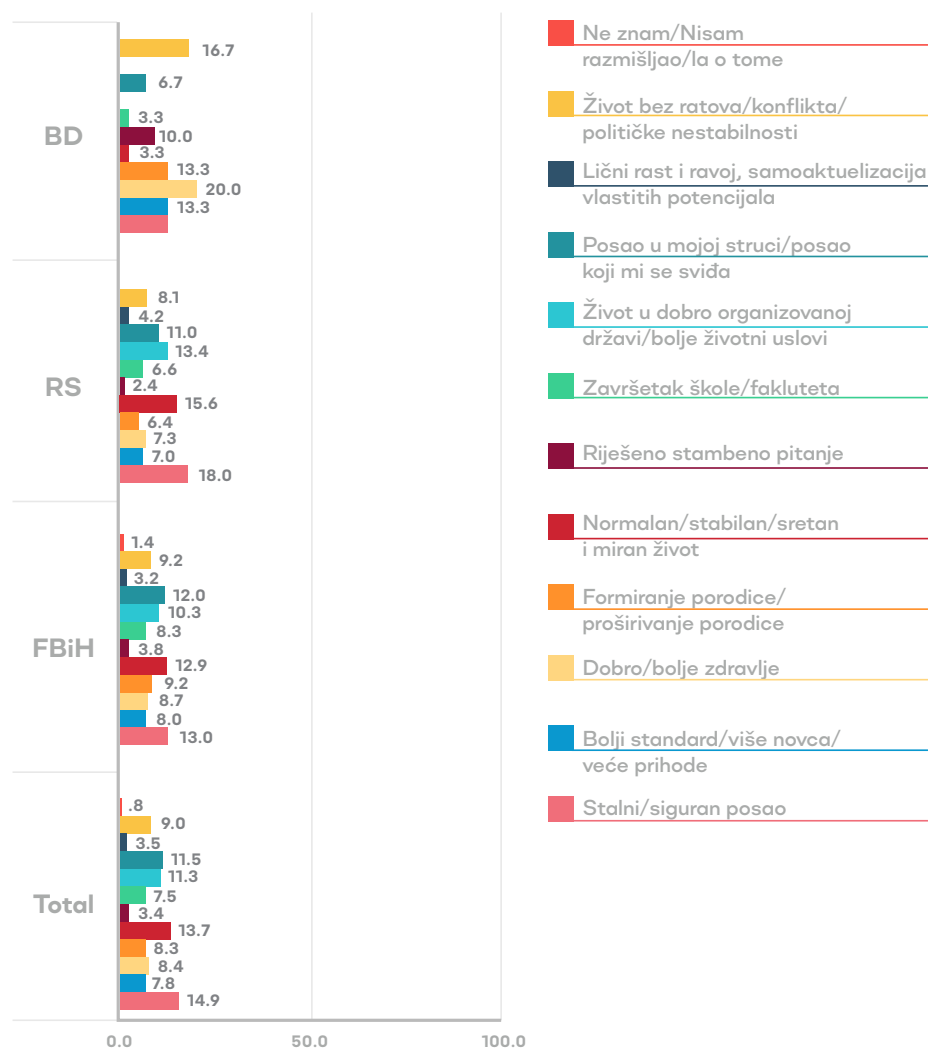
Najveći broj ispitanika smatra da je kvalitet života mladih, kada se uporedi sa ostatkom populacije, gori (42.8%), ili isti (39.9%). Tek 14.3% mladih smatra da je kvalitet života mladih bolji u poređenju sa ostatkom populacije. Ispitanici iz RS (52.7%) i BD (60%) značajno češće od ispitanika iz FBiH (35.8%) navode da je kvalitet života mladih gori, dok ispitanici iz FBiH češće u odnosu na ispitanike iz RS navode da je kvalitet života isti (42.7% naspram 35.6%) ili bolji (17.2% naspram 10.5%). Muškarci (16.5%) češće od žena (12.2%) navode da je kvalitet života mladih bolji u poređenju sa ostatkom populacije. Također, ispitanici dobi 15-20 godina (18.8%) značajno češće od ispitanika dobi 21-25 (12.2%) i dobi 26-30 (10.9%) navode da je kvalitet života mladih bolji. Ispitanici koji žive u gradu češće navode da je kvalitet života mladih bolji u poređenju sa ispitanicima koji žive na selu (16.3% u gradu naspram 11.8% na selu).

Grafikon 7. P8. Kakav je kvalitet života mladih, kada ga uporedite kvalitetom života Vaših roditelja kada su bili mladi?

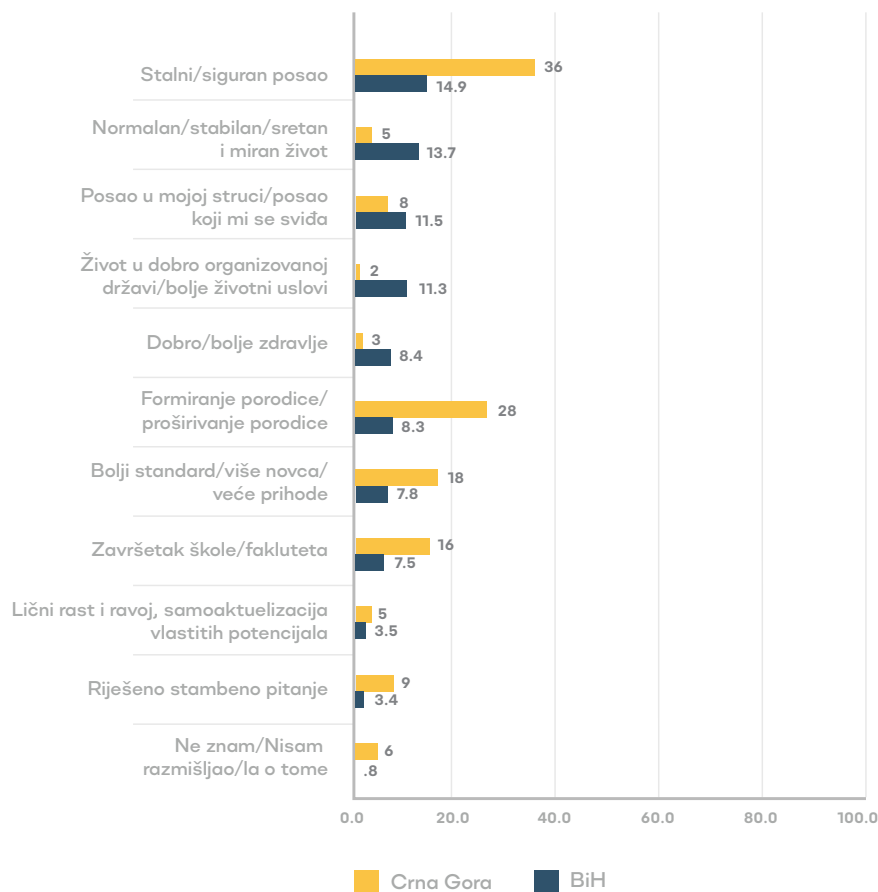
Međutim, više od polovine ispitanika (61.1%) smatra da je kvalitet života mladih gori od kvaliteta života kakav su imali njihovi roditelji kada su bili mladi. Oko četvrtine ispitanika (24.3%) smatraju da je trenutni kvalitet života mladih bolji, a 11.1% smatraju da je kvalitet života isti. Znatno više ispitanika u FBiH (13.8%) i BD (20%) smatraju da je kvalitet života isti, u odnosu na 6.2% ispitanika u RS. Ispitanici u FBiH (27.6%) češće od ispitanika iz RS (19.3%) smatraju da je kvalitet života bolji, dok ispitanici iz RS (73.2%) češće od ispitanika iz FBiH smatraju da je kvalitet života gori (53.4%). Žene češće navode da je kvalitet života gori (63.9%) u odnosu na muškarce (57.9%). Ispitanici dobi 15-20 godina (34.7%) u većem broju od ostalih dobnih skupina smatraju da je kvalitet života bolji, dok ispitanici dobi 26-30 godina (71.2%) u većem broju smatraju da je kvalitet života gori. Ispitanici sa završenim osnovnoškolskim obrazovanjem (35.3%) češće od drugih skupina navode da je kvalitet života bolji, dok ispitanici sa fakultetskim obrazovanjem (72.4%) češće navode da je kvalitet života gori. Ispitanici koji žive na selu (27.5%) češće od ispitanika koji žive u gradu (21.5%) navode da je trenutni kvalitet života bolji u poređenju sa kvalitetom života njihovih roditelja kada su bili mladi.

Grafikon 8. P9. Kako biste željeli da izgleda vaš život za 10 godina?

Kada su u pitanju očekivanja od budućnosti, najveći broj ispitanika želi da za deset godina prije svega ima stalan i siguran posao (14.9%), zatim normalan, sretan i miran život (13.7%), posao u sopstvenoj struci, odnosno posao koji im se sviđa (11.5%) i život u dobro organizovanoj državi (11.3%). Ispitanici iz Brčko distrikta češće od ispitanika iz RS navode da žele dobro zdravlje (20% naspram 7.3% u RS) i riješeno stambeno pitanje (10% naspram 2.4% u RS). Muškarci češće od žena navode da žele formiranje ili proširivanje porodice (10.7% naspram 6.1%), dok žene češće navode da očekuju završetak fakulteta (9.1% naspram 5.7%). Ispitanici dobi 15-20 godina (13.5%), te ispitanici sa završenim osnovnim obrazovanjem (16.5%) češće od drugih dobrih, i obrazovnih, skupina navode da očekuju da završe fakultet. Ispitanici sa završenim fakultetskim obrazovanjem češće od onih sa srednjoškolskim navode da žele posao u struci (16.5% naspram 9.8%). Također, fakultetski obrazovani ispitanici (14.1%) češće od ispitanika sa završenim osnovnoškolskim obrazovanjem (6.3%) navode da žele život bez konflikta, ratova i političke nestabilnosti.

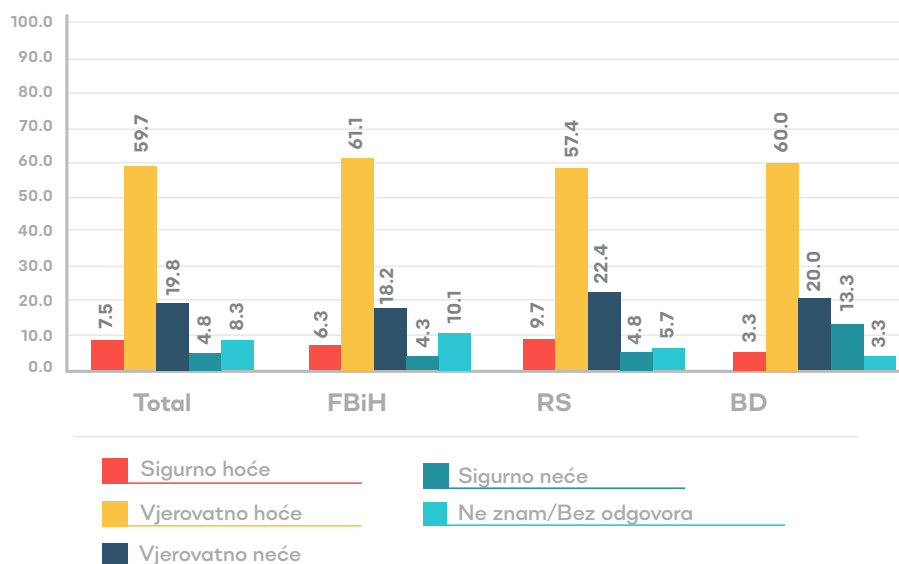
Grafikon 9. P9. Kako biste željeli da izgleda vaš život za 10 godina? - poređenje sa istraživanjem na maldine Crne Gore u 2013.

U poređenju sa KAP istraživanjem provedenim sa mladima Crne Gore 2013. godine primjetne su neke razlike u očekivanjima ispitanika Crne Gore i BiH. Ispitanici iz obje države najčešće izjavljuju da žele stabilan posao (36% u CG, 14.9% u BiH). 28% ispitanika iz CG se nada formiranju ili proširenju porodice, dok svega 8.3% ispitanika u BiH ima tu želju. Također, ispitanici iz CG češće navode da žele bolji standard (18% naspram 8.3%), i završetak škole/fakulteta (16% naspram 7.5%). S druge strane, ispitanici iz BiH češće navode da žele normalan i miran život (13.7% naspram 5%), život u dobro organizovanoj državi (11.3% naspram 2%) i dobro zdravlje (8.4% naspram 3%).

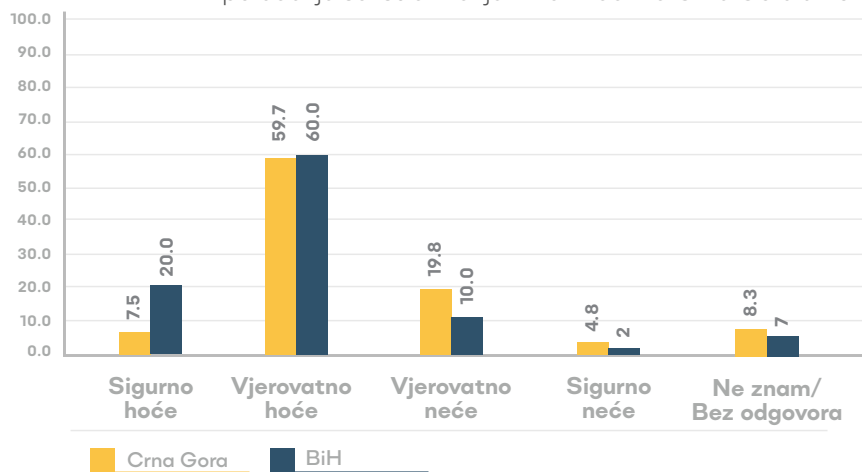

Grafikon 10. P10. Koliko je vjerovatno da će se to dogoditi?

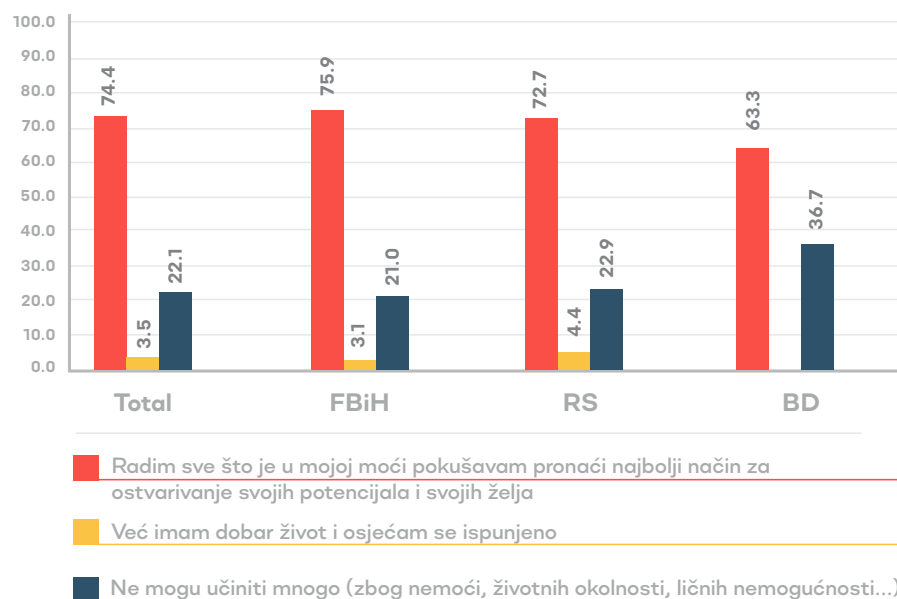
Kada je u pitanju vjerovanje ispitanika da će se njihove želje o budućnosti ostvariti, većina ispitanika pokazuje pozitivan stav i izjavljuje da "vjerovatno hoće" doći do ostvarenja tih želja (59.7%), a 7.5% ispitanika su sigurni da će se ostvariti. Oko jedne petina ispitanika smatraju da se njihove želje vjerovatno neće ostvariti (19.8%), a 4.8% ispitanika su sigurni da se neće ostvariti. Muški ispitanici češće navode da se njihove želje vjerovatno hoće ostvariti (62.7% naspram 57% žena), dok ženski ispitanici češće navode da se vjerovatno neće ostvariti (22.8%) u odnosu na muške ispitanike (16.5%). Ispitanici dobi 15-20 godina u većem broju izjavljuju da se njihove želje sigurno hoće ostvariti u odnosu na ispitanike dobi 26-30 godina (11% naspram 6.4%), dok ispitanici dobi 26-30 godina češće u odnosu na one iz skupine 15-20 godina izjavljuju da se njihove želje vjerovatno neće ostvariti (24.4% naspram 15.9%). U gradovima je primjetna veća polarizacija mišljenja gdje ispitanici češće navode da će se sigurno ostvariti njihove želje (9.2% naspram 5.5% ispitanika sa sela), ali i da se sigurno neće ostvariti (6% naspram 3.3% ispitanika sa sela).

Grafikon 11. P10. Koliko je vjerovatno da će se to dogoditi? - poređenje sa istraživanjem na mladima Crne Gore u 2013.

U poređenju sa rezultatima istraživanja iz Crne Gore primjetan je sličan obrazac odgovora na pitanje o vjerovatnoći da će se očekivanja ispitanika ispuniti u narednih 10 godina. Ispitanici iz Crne Gore su nešto više optimistični pri čemu 20% njih bira odgovor "Sigurno hoće" u poređenju sa 7.5% ispitanika u BiH. S druge strane, oko petine ispitanika iz BiH (19.8%) navode da se to vjerovatno neće dogoditi, u poređenju sa 10% ispitanika iz Crne Gore.

Grafikon 12. P11. Da li već radite na ostvarenju svog idealnog života ili smatrate da je to izvan vaše moći? Molim Vas navedite sve što radite?

Oko tri četvrtine ispitanika (74.4%) navodi da, kada je u pitanju rad na ostvarenju svog idealnog života, već rade sve što je u njihovoj moći kako bi ostvarili svoje želje. 22.1% ispitanika navode da su bespomoćni i da zbog raznih okolnosti nisu u stanju učiniti mnogo. Tek 3.5% od ukupnog broja ispitanika navodi da već imaju dobar život i da se osjećaju ispunjeno. Žene češće navode da ne mogu učiniti mnogo (24.3% naspram 19.5% muškaraca). Ispitanici u mlađim dobnim skupinama od 15-20 (81.2%) i 21-25 godina (77%) pokazuju pozitivnije stavove i češće od ispitanika iz skupine 26-30 godina (64%) navode da rade sve što je u njihovoj moći da ispune svoje želje. S druge strane, ispitanici iz skupine 26-30 (29.8%) značajno češće navode da nisu u stanju ništa učiniti u odnosu na skupine 15-20 (17.7%) i 21-25 (19.4%). 87.9% ispitanika sa završenim osnovnoškolskim obrazovanjem izjavljuju da rade sve što je u njihovoj moći da ostvare život kakav žele, što je znatno više od ispitanika sa srednjoškolskim (71.1%) i fakultetskim (72.4%) obrazovanjem. Istovremeno, ispitanici sa srednjoškolskim (25.3%) i fakultetskim (20.6%) obrazovanjem češće od ispitanika sa osnovnim obrazovanjem (11.6%) navode da nisu u mogućnosti učiniti mnogo.

Tabela 3 P12. Da li se Vaše domaćinstvo suočavalo sa sljedećim problemima, bar jedanput, u posljednjih 12 mjeseci?

	Total			FBiH			RS			BD		
	Da	Ne	NZ/ BO	Da	Ne	NZ/ BO	Da	Ne	NZ/ BO	Da	Ne	NZ/ BO
Niste mogli da platite kiriju ili komunalne račune	12.3	84.8	2.8	8.8	89.0	2.2	16.3	79.8	4.0	36.7	63.3	0.0
Niste mogli platiti ratu kredita/pozajmice	9.3	86.7	4.0	7.3	89.9	2.8	11.4	83.5	5.1	26.7	56.7	16.7
Niste bili u stanju da adekvatno grijete kuću ili stan	7.0	89.8	3.2	6.9	90.3	2.8	5.5	90.5	4.0	33.3	66.7	0.0
Niste mogli priuštiti hranu, odjeću i druge osnovne namirnice	4.6	92.3	3.2	4.6	92.4	2.9	2.4	93.8	3.7	36.7	63.3	0.0
Niste mogli da sebi priuštite sedmicu dana odmora odlaskom od kuće	31.5	65.1	3.4	31.6	65.6	2.8	29.7	65.7	4.6	56.7	43.3	0.0

Većina ispitanika navodi kako nisu imali takvih problema poput nemogućnosti da plate kiriju ili komunalne račune (84.8%), ratu kredita (86.7%), da adekvatno griju kuću ili stan (89.8%). 92.3% ispitanika nisu imali problem da si priušte hranu ili osnovne namirnice (92.3%). Međutim, relativno je visok procenat ispitanika koji navode da barem jedanput u posljednjih 12 mjeseci nisu mogli platiti kiriju ili komunalne račune (12.3%), da nisu mogli platiti ratu kredita (9.3%), nisu mogli grijati kuću ili stan (7%), ili si priuštiti hranu i osnovne namirnice (4.6%). Skoro trećina ispitanika (31.5%) navodi da sebi nisu mogli priuštiti sedmicu odmora odlaskom od kuće. S obzirom da nije direktno postavljeno pitanje ispitanicima, nije moguće utvrditi da li je razlog za nemogućnost odlaska na odmor nedostatak finansijskih sredstava, nemogućnost uzimanja odmora na poslu ili neke druge obaveze ispitanika.

Ispitanici iz Brčko distrikta u značajno višem postotku navode kako su imali probleme poput nemogućnosti da plate kiriju ili komunalne račune (36.7%), ratu kredita (26.7%), da adekvatno griju kuću ili stan (33.3%). 36.7% ispitanika iz BD barem jednom u posljednjih 12 mjeseci su imali problem da si priušte hranu ili osnovne namirnice, a 56.7% si nisu mogli priuštiti sedmicu odmora odlaskom od kuće. Također, ispitanici iz RS češće od ispitanika iz FBiH navode da su imali problem da plate kiriju ili komunalne račune (16.3% naspram 8.8%), ili da plate ratu kredita (11.4% naspram 7.3%). Ispitanici koji žive u gradu češće navode da su imali problem da adekvatno griju kuću ili stan (8.4%) naspram ispitanika sa sela (5.3%). Također, veći broj ispitanika sa sela navodi da nisu imali problem sa nemogućnošću kupovine hrane ili osnovnih namirnica (94% naspram 90.8%). Ispitanici iz grada na većini pitanja su češće odgovarali da ne znaju ili su odbijali da odgovore u poređenju sa ispitanicima sa sela.

U poređenju sa prosječnim odgovorima ispitanika iz balkanskih zemalja (RCC Balkan Barometar 2016), manji postotak ispitanika iz BiH navode da su imali navedene probleme u posljednjih 12 mjeseci. Dok 12.3% ispitanika u trenutnom istraživanju navodi da nisu mogli platiti kiriju ili režije, na nivou zemalja

Balkana 23% ispitanika navodi da su imali taj problem. 9.3% ispitanika navodi da nisu mogli platiti ratu kredita, u poređenju sa 15% na populaciji zemalja Balkana. Oko petine (19%) ispitanika na nivou Balkana nisu bili u stanju adekvatno grijati kuću/stan, dok isto navodi 7% ispitanika iz BiH. 18% ispitanika iz zemalja Balkana nisu mogli priuštiti hranu, dok je u BiH taj broj znatno niži gdje svega 4.6% ispitanika navodi isto. Dok 31.5% ispitanika u BiH navodi da nisu mogli priuštiti sedmicu odmora odlaskom od kuće, u prosjeku više od polovine ispitanika (53%) zemalja Balkana navode isto. Bitno je naglasiti da potencijalne razlike u uzorku onemogućuju adekvatno poređenje rezultata ova dva istraživanja.

Tabela 4 P13. Molim Vas da mi za svaku stavku odgovorite da li je, po Vašem mišljenju, to moderno, staromodno, ili nije niti moderno, niti staromodno.

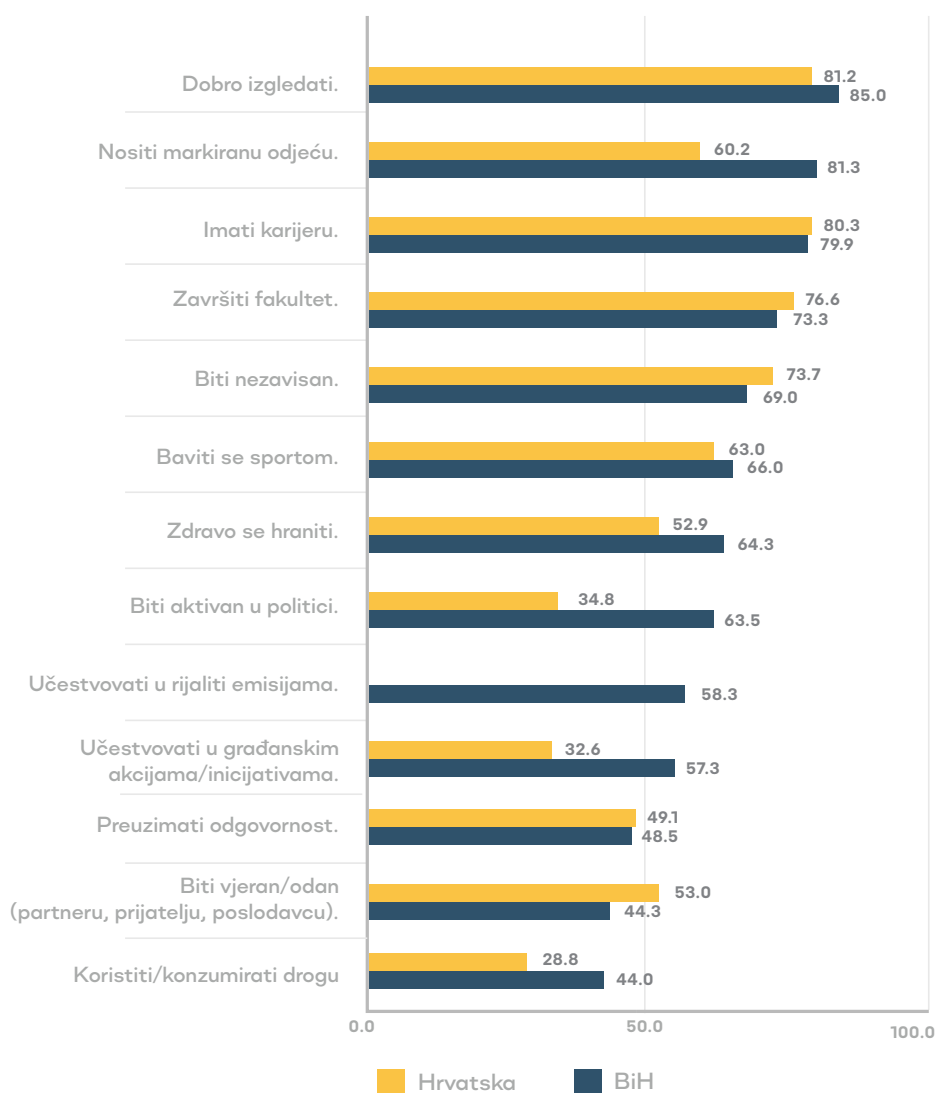
	Moderno	Staromodno	Niti moderno, niti staromodno	Ne zna/ Bez odgovora
Biti vjeran/odan (partneru, prijatelju, poslodavcu).	44.3	20.9	32.9	1.8
Preuzimati odgovornost.	48.5	19.4	30.0	2.1
Biti nezavisan.	69.0	9.1	20.7	1.3
Završiti fakultet.	73.3	5.3	20.0	1.4
Imati karijeru.	79.9	3.7	15.2	1.3
Biti aktivan u politici.	63.5	13.4	20.6	2.5
Učestvovati u građanskim akcijama/ inicijativama.	57.3	17.2	23.5	2.1
Dobro izgledati.	85.0	3.9	10.3	.8
Nositi markiranu odjeću.	81.3	6.7	11.1	1.0
Zdravo se hraniti.	64.3	12.4	22.4	.8
Koristiti/konzumirati drogu	44.0	27.2	19.7	9.2
Baviti se sportom.	66.0	11.1	21.8	1.1
Učestvovati u rijaliti emisijama.	58.3	19.8	14.5	7.4

Nešto manje od polovine ispitanika smatra da je vjernost parteru, prijatelju ili poslodavcu moderna (44.3%), kao i da je preuzimanje odgovornosti moderno (48.5%). Većina ispitanika smatra da je moderno biti nezavisan (69%), završiti fakultet (73.3%), imati karijeru (79.9%), biti aktivan u politici (63.5%). Nešto više od polovine ispitanih smatraju modernim učešće u građanskim inicijativama. Najveći broj ispitanika navodi da modernim dobar izgled (81.3%) i nošenje markirane odjeće (81.3%). Oko dvije trećine ispitanih smatraju da je zdrava prehrana moderna (64.3%) kao i bavljenje sportom (66%). Skoro polovina ispitanika navodi da je konzumiranje droge moderno (44%), dok nešto više od polovine smatra modernim učešće u rijaliti emisijama (58.3%).

Ispitanici iz FBiH češće navode da su vjernost (52.7%), preuzimanje odgovornosti (57.6%), i nezavisnost (72.2%) moderni, dok češće od ispitanika iz RS navode da je biti aktivan u politici (15.9%),

konzumiranje droge (35.8%) i učešće u rijaliti emisijama (26.6%) kao staromodno. Ispitanici iz RS češće od ispitanika iz FBiH navode da je moderno nositi markiranu odjeću (85.3%) konzumiranje droge (49.5%) i učešće u rijaliti emisijama (68.6%). S druge strane, ispitanici iz RS češće od ispitanika iz FBiH navode da je staromodno biti vjeran (26.6%) i preuzimati odgovornosti (26.8%). Ispitanici iz BD značajno češće navode da je konzumiranje droga moderno (76.7%) u odnosu na ispitanike iz FBiH (39.2%) i RS (49.5%).

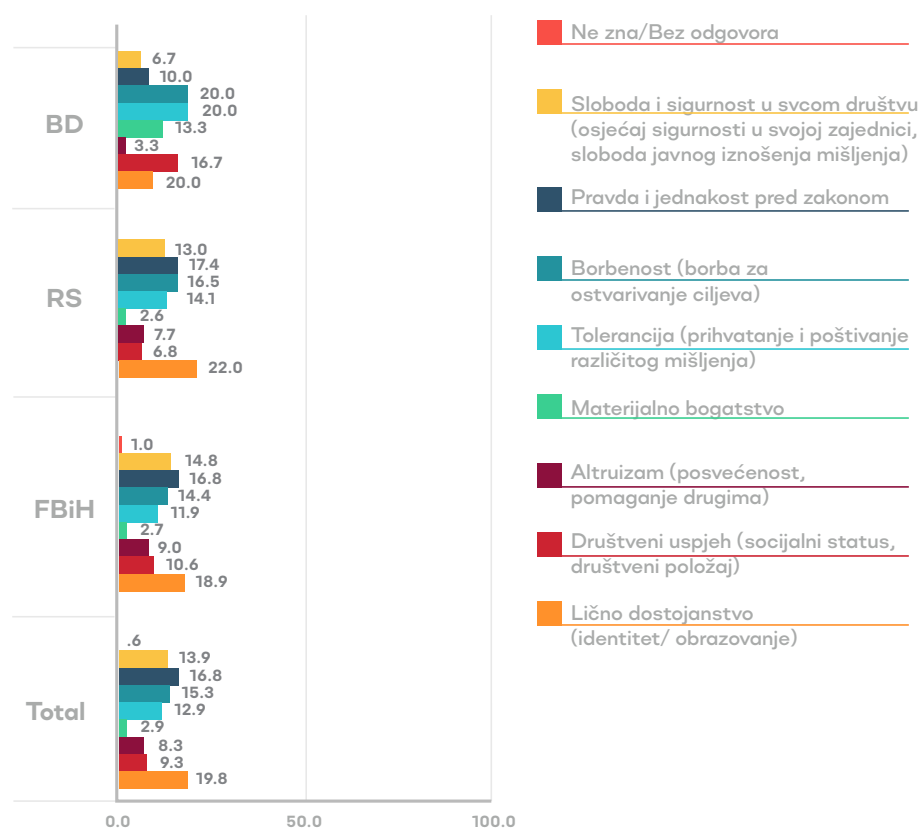
Grafikon 13. P13. Postotak ispitanika koji izjavljuju da su navedene stavne moderne - poređenje sa rezultatima istraživanja u Hrvatskoj 2013.

Ispitanici u istraživanju provedenom na mladima u Hrvatskoj 2013. godine (Mladi u vremenu krize) pokazuju sličan obrazac rezultata u poređenju sa trenutnim istraživanjem provedenim sa mladima u BiH po pitanju stvari koje su moderne. Veće razlike su primjetne u odgovorima "Nositi markiranu odjeću" pri čemu 81.3% mladih u BiH smatra da je to moderno, dok isto smatra 60.2% mladih iz Hrvatske. Zatim, ispitanici iz BiH češće navode da je moderno zdravo se hraniti (64.3% naspram 52.9%), biti

aktivan u politici (63.5 naspram 34.8%), učestvovati u građanskim inicijativama (57.3% naspram 32.6%) i konzumirati drogu (44% naspram 28.8%).

Grafikon 14. P13.a. Koje od ponuđenih vrijednosti Vi najviše cijenate?
- Prvi odgovor

Kada su u pitanju vrijednosti koje mladi najviše cijene, najčešći odgovor koji daju je lično dostojanstvo (19.8%), zatim pravda i jednakost pred zakonom (16.8%), borbenost za ostvarivanje ciljeva (15.3%), sloboda i sigurnost u svom društvu (13.9%) i tolerancija (12.9%). Ispitanici iz Distrikta Brčko (13.3%) češće od ispitanika iz FBiH (2.7%) i RS (2.6%) navode da je materijalno bogatstvo nešto što cijene. Žene (16%) češće od muškaraca (11.5%) navode da cijene slobodu i sigurnost u svom društvu.

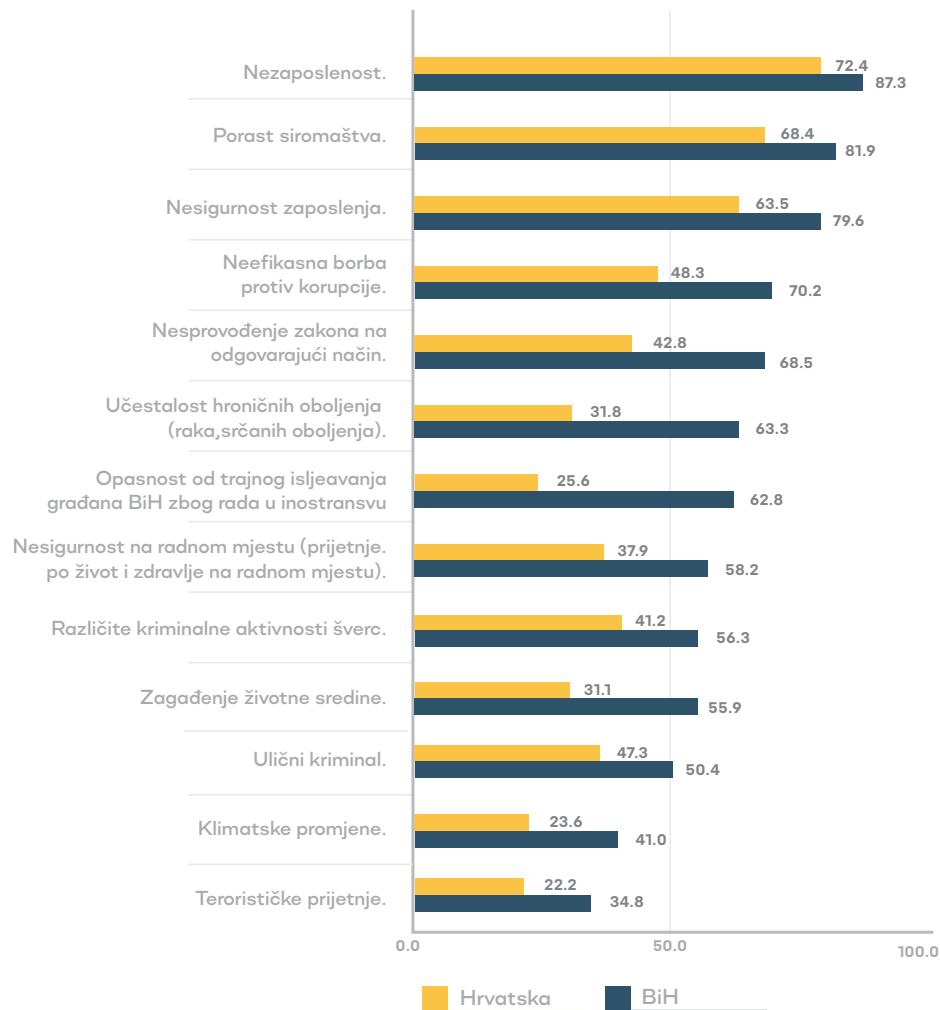
Tabela 5 P14. Prema Vašem mišljenju koliko su alarmantni sljedeći problemi za društvo u BiH?

	Veoma alarmantni	Umjereno alarmantni	Malo alarmantni	Nisu uopšte alarmantni	Ne zna/Ne želi odgovoriti
Porast siromaštva.	81.9	14.5	2.3	.4	.9
Nezaposlenost.	87.3	9.5	1.9	.3	.9
Zagađenje životne sredine.	56.9	28.8	12.1	2.2	1.0
Terorističke prijetnje.	34.8	23.5	25.8	14.3	1.6
SIDA/HIV (rizik, porast).	24.8	24.2	27.3	20.3	3.5
Učestalost hroničnih oboljenja (raka, srčanih oboljenja).	63.3	24.6	9.1	1.5	1.4
Nesprovođenje zakona na odgovarajući način.	68.5	22.9	5.8	.8	2.0
Nesigurnost zaposlenja.	79.6	15.6	2.9	.9	1.0
Nesigurnost na radnom mjestu (prijetnje po život i zdravlje na radnom mjestu).	56.2	26.8	12.1	1.3	1.7
Opasnost od trajnog iseljavanja građana BiH zbog rada u inostranstvu.	62.8	25.2	7.3	3.6	1.2
Ulični kriminal.	50.4	23.3	21.4	3.4	1.4
Različite kriminalne aktivnosti i šverc.	56.3	25.3	14.1	2.8	1.5
Klimatske promjene.	41.0	28.1	24.5	5.0	1.4
Neefikasna borba protiv korupcije.	70.2	21.0	6.3	1.1	1.4
Govor mržnje.	61.3	24.5	11.3	1.8	1.2
Pogoršanje političkog diskursa.	57.9	27.8	8.9	2.3	3.2

Kada su u pitanju problemi u BiH, ispitanici najčešće za nezaposlenost (87.3%) , porast siromaštva (81.9%) i nesigurnost zaposlenja (79.6%) smatraju da su veoma alarmantni. Dodatno, i druge probleme poput zagađenja životne sredine (55.9%) učestalosti hroničnih oboljenja (63.3%), neadekvatno sprovođenje zakona (68.5%), nesigurnost na radnom mjestu (58.2%) opasnost od trajnog iseljavanja građana BiH (62.8%), ulični kriminal (50.4%) i različite kriminalne aktivnosti (56.3%), neefikasna borba protiv korupcije (70.2%), govor mržnje (61.3%) i pogoršanje političkog diskursa (57.9%) većina ispitanika smatra veoma alarmantnim. S druge strane, ispitanici najmanje alarmantnim smatraju problem SIDA-e/ HIV-a, pri čemu 47.6% ispitanika smatra da je taj problem malo, ili uopšte nije alarmantan u BiH. Dodatno, 40.1% ispitanika smatra da su terorističke prijetnje malo ili nikako alarmantne, dok 34.8% ispitanika smatra da je to veoma alarmantam problem u BiH.

Ispitanici iz RS češće od ispitanika iz FBiH i BD navode da su problemi SIDA-e/HIV-a (35.4%), učestalosti hroničnih oboljenja (79.6%), nesigurnost na radnom mjestu (69%), klimatske promjene (48.6%) i pogoršanje političkog diskursa (65.1%) veoma alarmantni.

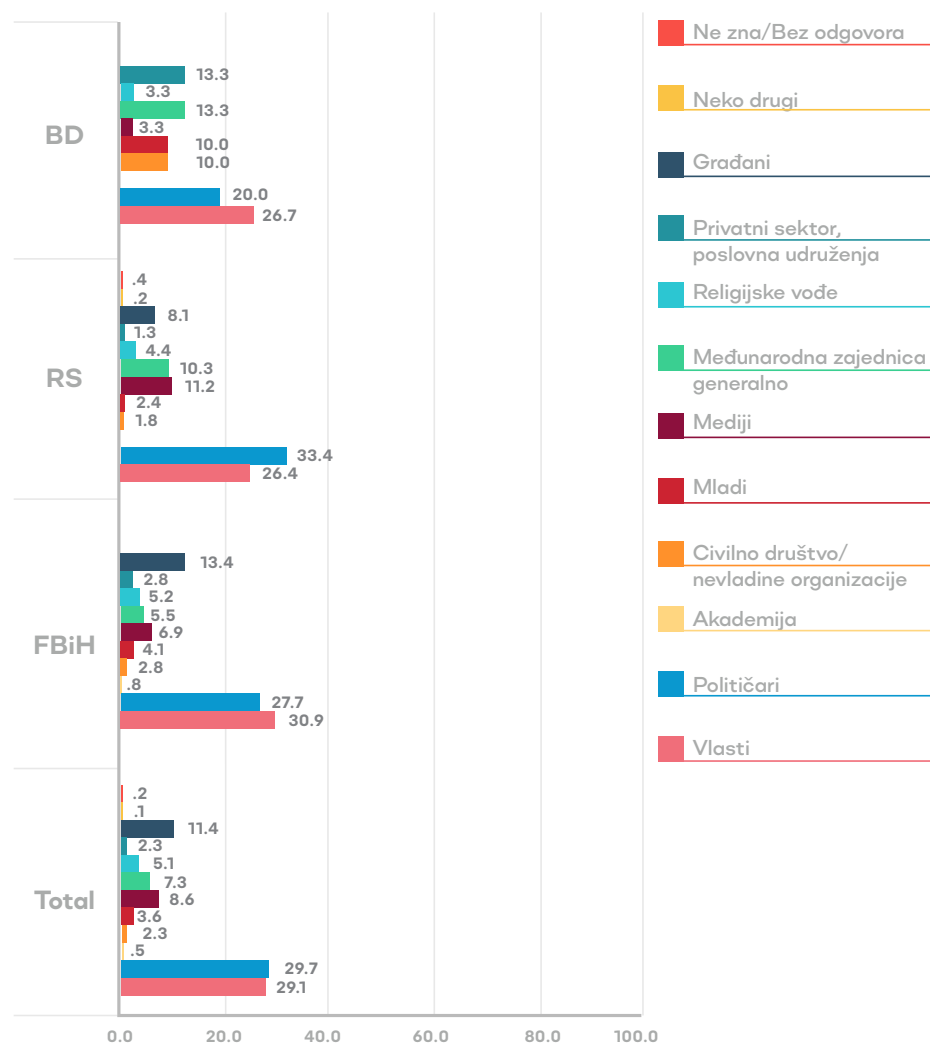
P14. Prema Vašem mišljenju koliko su alarmantni sljedeći problemi za društvo u BiH? - poređenje sa rezultatima istraživanja u Hrvatskoj 2013.

Kada je u pitanju alarmantnost navedenih problema primjetno je da ispitanici u BiH u većem postotku smatraju da su problemi veoma alarmantni u poređenju sa ispitanicima iz Hrvatske. Samo po pitanju nezaposlenosti rezultati su podjednaki, pri čemu 87.3% ispitanika iz BiH problem nezaposlenosti smatra veoma alarmantnim, dok 79.4% mladih iz Hrvatske navodi isto.

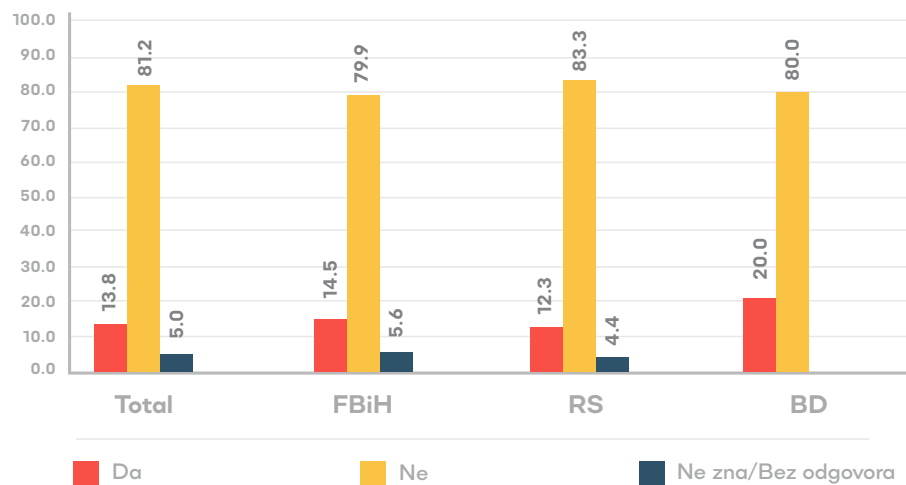

P14a. Ko je, po Vama, najodgovorniji za ove probleme? Prvi odgovor

Po pitanju odgovornosti za ove probleme, ispitanici najčešće navode da su političari (29.7%) i vlastiv (29.1%) najodgovorniji, a zatim slijede građani (11.4%), mediji (8.6%) i međunarodna zajednica (7.3%). Najmanje odgovornima se smatra civilno društvo/nevladine organizacije (0.5%). Ispitanici iz FBiH češće od ispitanika iz RS najodgovornijima smatraju građane (13.4% naspram 8.1%), dok ispitanici iz RS češće, u poređenju sa FBiH, smatraju da su najodgovorniji mediji (11.2% naspram 6.9%) i međunarodna zajednica (10.3% naspram 5.5%). Ispitanici sa fakultetskim obrazovanjem (1.8%) češće navode da je odgovorna akademska zajednica u odnosu na ispitanike sa srednjoškolskim obrazovanjem (0.4%).

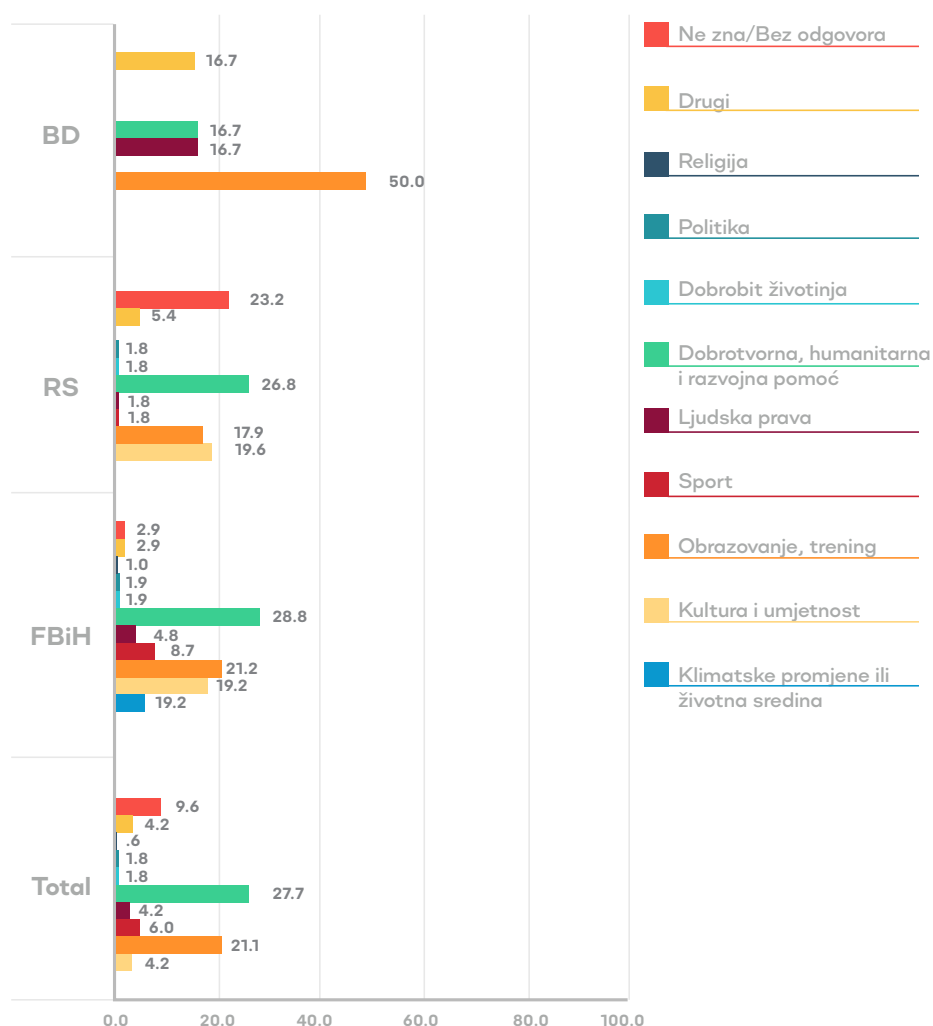
Grafikon 15. P15. U proteklih 12 mjeseci, da li ste bili uključeni u neku od organizovanih volonterskih aktivnosti?

Obeshrabrujuće djeluje podatak da četiri od pet ispitanika (81.2%) nisu bili uključeni u bilo kakve organizirane volonterske aktivnosti u posljednjih 12 mjeseci. Svega 13.8% ispitanika navodi da jesu bili uključeni u takve aktivnosti. Ispitanici koji su fakultetski obrazovani (20.6%) značajno češće navode da su učestvovali u ovakvim aktivnostima od ispitanika sa osnovnoškolskim (14.3%) i srednjoškolskim (12.3%) obrazovanjem. Također, ispitanici koji žive u gradu češće od ispitanika koji žive na selu navode da su učestvovali u volonterskim aktivnostima (17.5% naspram 9.5%).

Dok 13.8% ispitanika iz BiH navodi da su bili uključeni u volonterske aktivnosti, taj postotak je skoro dva puta veći na nivou EU. Podatak iz European Youth Flash Eurobarometra istraživanja provedenog 2014. godina pokazuje da je 25% mladih iz EU bilo uključeno u volonterske aktivnosti u posljednjih 12 mjeseci.

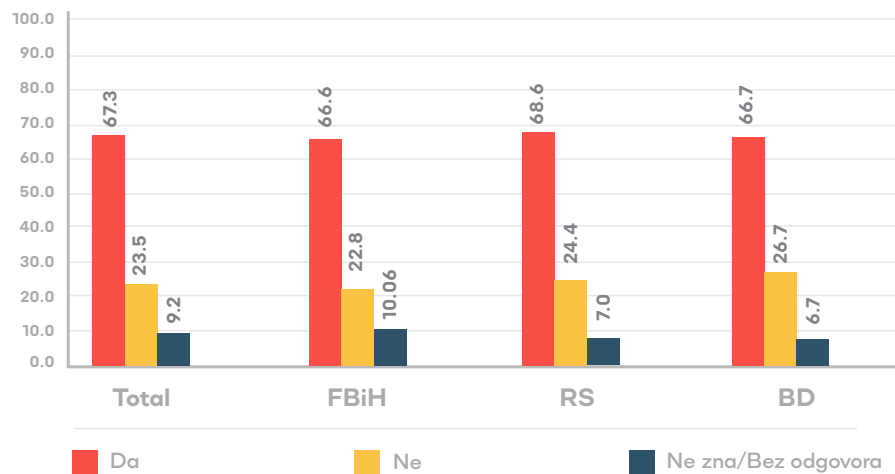
Grafikon 16. P16a. Molim Vas navedite iz koje oblasti su volonterske aktivnosti u kojima ste učestvovali, u posljednjih 12 mjeseci? - Prvi odgovor

Oblasti koje navode ispitanici koji su volontirali u posljednjih 12 mjeseci su najčešće dobrotvorna, humanitarna i razvojna pomoć (27.7%), obrazovanje, trening (21.1%) u kultura i umjetnost (18.7%). Muškarci češće od žena navode da su volontirali u području sporta (10.4% naspram 2.2%), a fakultetski obrazovani ispitanici, češće od srednjoškolskih obrazovanih, navode da su volontirali u oblasti obrazovanja ili treninga (34.3% naspram 13.1%).

U poređenu sa ispitanicima iz EU, mladi iz BiH češće navode da su volontirali u oblasti kulture i umjetnosti (18.7% naspram 15% u EU). S druge strane mladi iz EU češće navode da su volontirali u svim ostalim oblastima. Značajnije razlike su primjetne u oblasti dobrobiti životinja (9% u EU naspram 1.8% u BiH), politike (8% EU, 1.8% BiH) i religije (12% EU, 0.6% BiH).

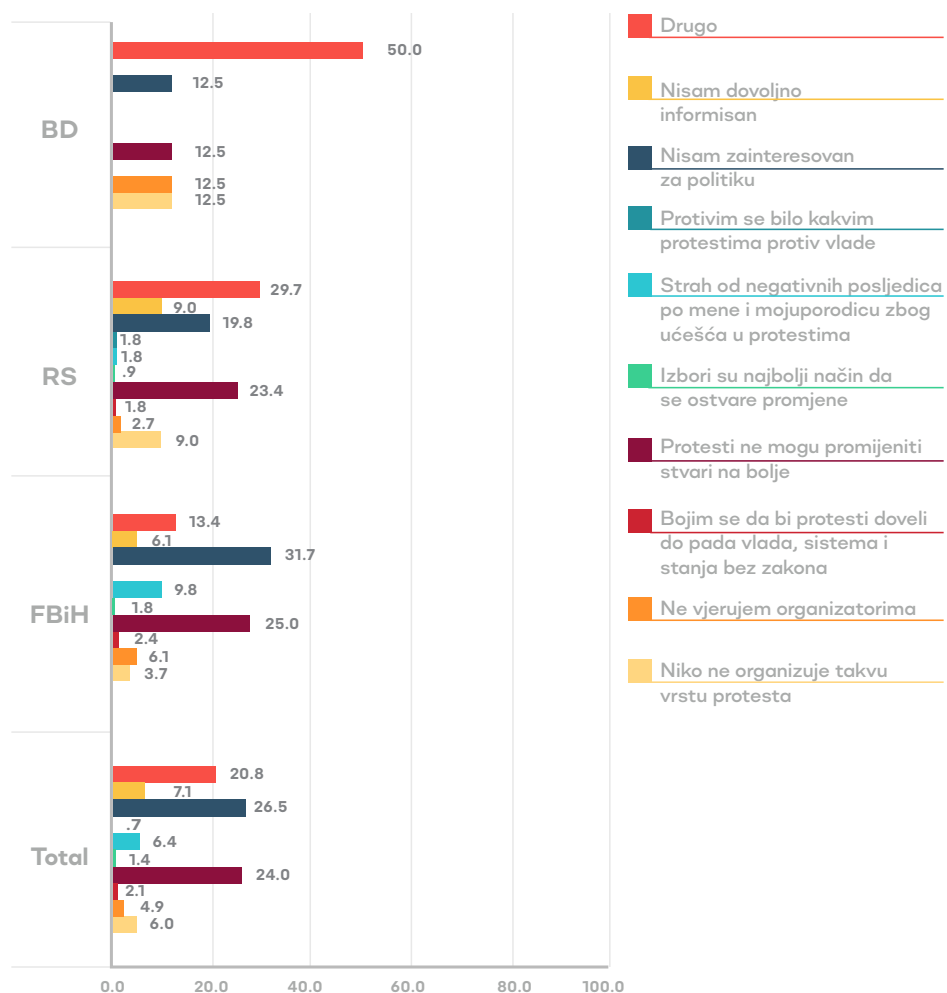
Grafikon 17. P17. Da li biste učestvovali u mirnim protestima za cilj do kojeg Vam je lično stalo?

Oko dvije trećine ispitanika (67.3%) izjavljuju da bi bili spremni učestvovati u mirnim protestima za cilj do kojeg je njima lično stalo. Ispitanici dobi 15-20 (69.8%) i 21-25 godina (71.7%) su spremniji na takve aktivnosti od ispitanika dobi 26-30 (60.4%). Ispitanici sa završenim srednjoškolskim obrazovanjem u većem broju navode da bi bili spremni na mirne proteste u odnosu na ispitanike sa fakultetskim obrazovanjem (69% naspram 59.4%).

U poređenju sa UN CDA istraživanjem iz 2015. godine kada je 37.3% ispitanika u BiH navelo da bi učestvovali u protestima, u trenutnom istraživanju znatno veći broj ispitanika navodi isto (67.3%). Bitno je naglasiti razliku u formulaciji pitanja, pri čemu se u trenutnom istraživanju specifično pita da li bi ispitanici učestvovali u "mirnim protestima", dok u prošlogodišnjem istraživanju protesti nisu okarakterisani kao "mirni protesti", što može objasniti razliku u odgovorima ispitanika u dva istraživanja.

Grafikon 18. P18. Rekli ste ne, zbog čega?

Kada su u pitanju razlozi na nespremnost da pokušaju stvari mijenjati mirnim protestima, ispitanici koji su odgovorili da ne bi učestvovali u takvim protestima najčešće navode da je to zato što nisu zainteresirani za politiku (26.5%), zato što smatraju da protesti ne mogu promijeniti stvari na bolje (24%) ili iz nekog drugog razloga (20.8%), pri čemu najčešće navode da "jednostavno ne žele". Ispitanici u FBiH češće od ispitanika iz RS navode kao razlog strah od negativnih posljedica po njih i njihovu porodicu (9.8% naspram 1.8%), kao i da nisu zainteresirani za politiku (31.7% naspram 19.8%). Ispitanici dobi od 21-25 godina češće od ispitanika iz skupine 26-30 navode da nisu zainteresirani za politiku (39.4% naspram 21.2%), dok fakultetski obrazovani ispitanici češće od ispitanika sa osnovnoškolskim obrazovanjem navode da smatraju kako protesti ne mogu promijeniti stvari na bolje (37.5% naspram 14.8%).

U poređenju sa UN istraživanjem iz 2015. mladi u trenutnom istraživanju češće navode da niko ne organizuje takvu vrstu protesta (6% naspram 2.8%), nezainteresiranost za politiku (26.5% naspram 10.2%) i nedovoljnu informiranost (7.1% naspram 1.9%). S druge strane, ispitanici iz istraživanja 2015. godine u češće navodili da ne vjeruju organizatorima (19.8% naspram 4.9%), da protesti ne mogu promijeniti stvari na bolje (32.4% naspram 24%) i da su izbori najbolji način da se stvari promijene (15.4% naspram 1.4%).

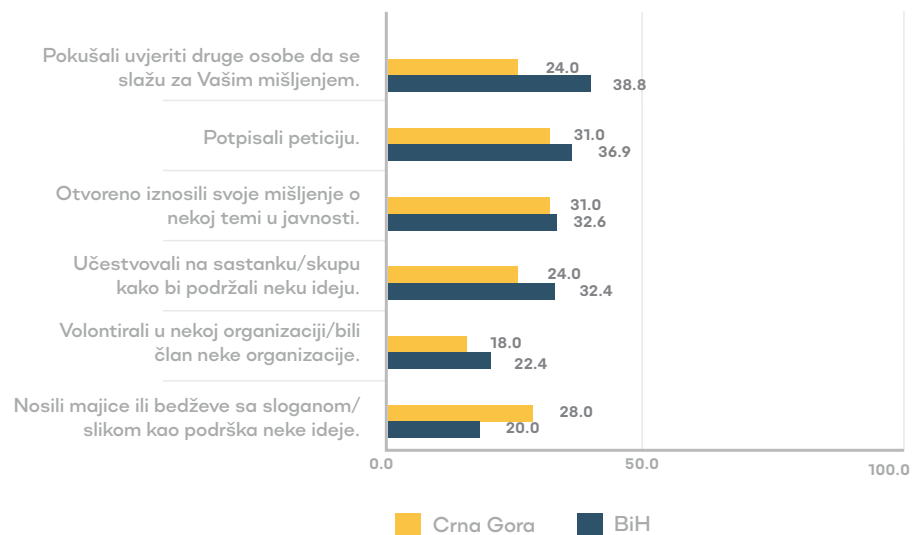
P19. Molim Vas odgovorite da li ste ikad učestvovali u bilo kojoj od sljedećih organizovanih aktivnosti, ili ne?

	Total			FBiH			RS			BD		
	Da	Ne	NZ/ BO	Da	Ne	NZ/ BO	Da	Ne	NZ/ BO	Da	Ne	NZ/ BO
Otvoreno iznosili svoje mišljenje o nekoj temi u javnosti.	32.6	65.3	2.1	37.1	60.1	2.8	25.5	73.4	1.1	33.3	66.7	0.0
Otvoreno iznosili svoje mišljenje o nekoj temi putem društvenih medija (FB, twitter, instagram, blog, forum, stranice itd).	31.0	67.1	1.9	36.4	60.7	2.9	22.6	76.9	.4	30.0	70.0	0.0
Potpisali peticiju.	36.9	61.3	1.8	40.3	57.3	2.4	32.3	66.8	.9	26.7	73.3	0.0
Pokušali uvjeriti druge da se sčazu sa Vašim mišljenjem.	38.8	59.1	2.2	41.0	56.2	2.8	35.2	63.4	1.3	40.0	60.0	0.0
Učestvovali na sastanku/skupu kako bi podržali neku ideju.	32.4	65.8	1.8	36.6	60.4	2.9	25.7	74.1	.2	33.3	66.7	0.0
Nosili majice ili bedževe sa sloganom/slikom kao podrška neke ideje.	20.0	75.0	2.0	24.3	72.6	3.1	13.4	86.2	.4	16.7	83.3	0.0
Volontirali u nekoj organizaciji/bili član neke organizacije.	22.4	75.6	2.0	28.1	68.8	3.1	13.2	86.4	.4	26.7	73.3	0.0

Mali broj ispitanika navodi da su učestvovali u nekim organizovanim aktivnostima koje su im navedene. Oko jedne trećine ispitanika (32.6%) navodi da su otvoreno iznosili svoje mišljenje o nekoj temi u javnosti, ili da su iznosili mišljenje putem društvenih medija (31%). 36.9% ispitanika su nekada potpisali neku peticiju, a 38.8% ih je pokušalo druge osobe uvjeriti da se slože sa njihovim mišljenjem, dok je 32.4% ispitanika nekada učestvovalo na skupu podrške za neku ideju. Jedna petina ispitanika (20%) su nosili majice ili bedževe sa sloganom/slikom kao podršku nekoj ideji, a 22.4% ih je volontiralo u nekoj organizaciji, odnosno bili član neke organizacije.

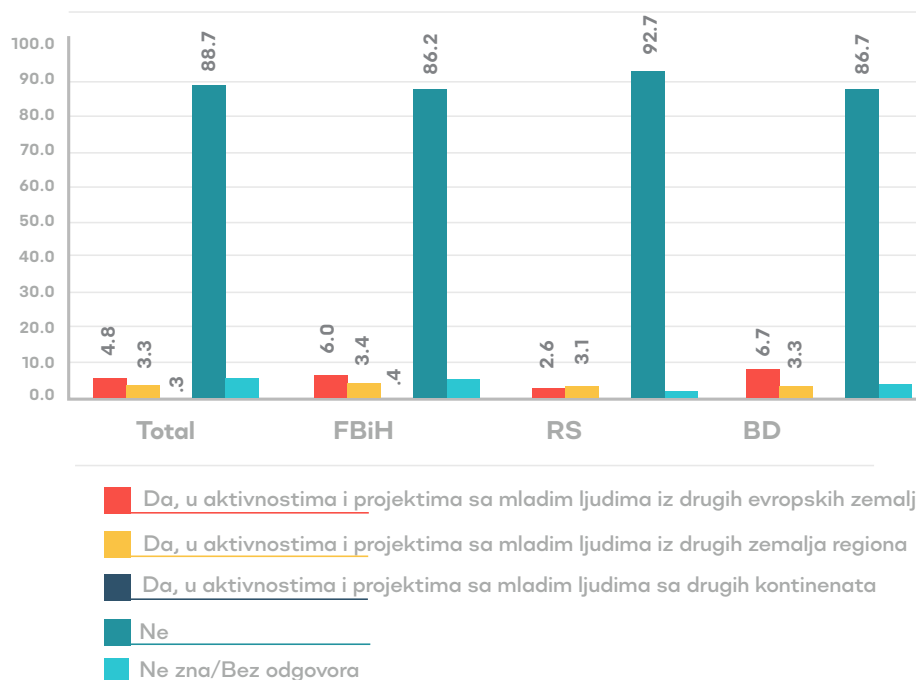
Za sve navedene aktivnosti ispitanici iz FBiH navode češće u odnosu na ispitanike iz RS odgovaraju pozitivno. Muškarci češće od žena navode da su otvoreno iznosili svoje mišljenje u javnosti (36.1% naspram 29.5%) i pokušali uvjeriti druge da se slože sa njihovim mišljenjem (41.7% naspram 36.1%).

Grafikon 19 P19. Molim vas da odgovorite da li ste ikad učestvovali u bilo kojoj od sljedećih organizovanih aktivnosti, ili ne? - poređenje sa istraživanjem na mladima Crne Gore u 2013.

Ispitanici iz Crne Gore su u istraživanju provedenom 2013. godine, u poređenju sa trenutnim istraživanjem, generalno u manjem broju izjavili da su učestvovali u navedenim aktivnostima, izuzev nošenja majica ili bedževa sa sloganom. Značajnija razlika je primjetna u odgovorima ispitanika da su pokušali druge uvjeriti da se slože sa njihovim mišljenjem pri čemu je to činilo 38.8% ispitanika iz BiH, naspram 24% ispitanika iz Crne Gore.

Grafikon 20. P20. U posljednjih 12 mjeseci, da li ste učestvovali u bilo kakvim aktivnostima i projektima čiji je cilj jačanje saradnje sa mladima iz drugih zemlja?

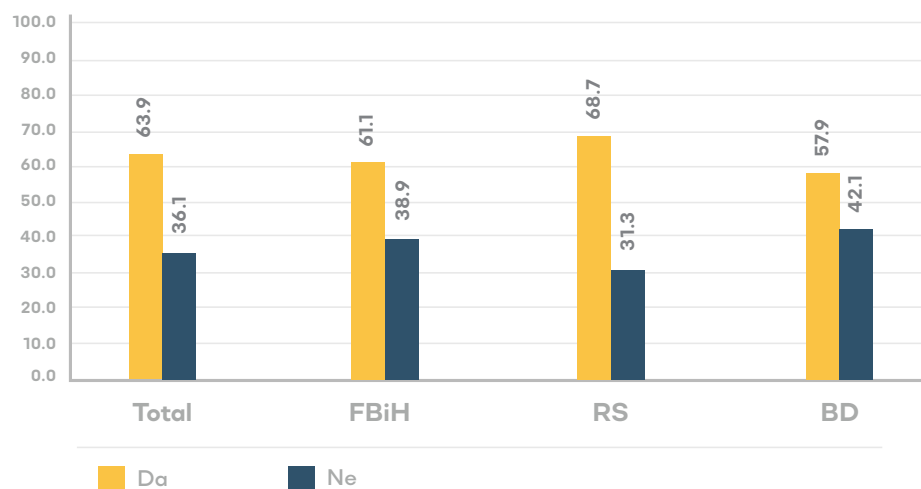
Veoma visok procenat od 88.7% mladih navodi kako u posljednjih 12 mjeseci nisu učestvovali u bilo kakvim aktivnostima čiji je cilj jačanje saradnje sa mladima iz drugih zemalja. 4.8% ispitanih navodi kako su učestvovali u aktivnostima i projektima sa mladima iz drugih evropskih zemalja, 3.3% navodi da su učestvovali u istim aktivnostima sa mladima iz regiona, dok svega 0.3% navodi da su učestvovali u takvim aktivnostima sa mladima sa drugih kontinenata.

Ispitanici iz FBiH (6%) češće od ispitanika iz RS (2.6%) navode da su učestvovali u aktivnostima sa mladima iz drugih evropskih zemalja, dok ispitanici iz RS (92.7%) češće od ispitanika iz FBiH (86.2%) navode da nisu učestvovali u bilo kakvim aktivnostima koje imaju za cilj jačanje saradnje sa mladima iz drugih zemalja. Ispitanici sa završenim osnovnoškolskim (89.7%) i srednjoškolskim (91.1%) obrazovanjem češće od ispitanika sa fakultetskim obrazovanjem (75.9%) navode da nisu učestvovali u bilo kakvim aktivnostima. Također, ispitanici koji žive u gradu su češće učestvovali u aktivnostima sa mladima iz drugih evropskih zemalja od ispitanika sa sela (7.2% naspram 1.8%) dok ispitanici sa sela češće (94%) od ispitanika iz grada (84.2%) navode da nisu učestvovali u ovakvim aktivnostima.

U poređenju sa ispitanicima iz EU, čini se da ispitanici iz BiH ne zaostaju kada je u pitanju saradnja sa mladima iz drugih evropskih zemalja pri čemu 4.8% ispitanika iz BiH navodi da su imali takvu saradnju, naspram 5% ispitanika iz EU. Ispitanici iz EU u većem broju navode da su sarađivali sa mladima sa drugih kontinenata (3%) u poređenju sa mladima iz BiH (0.3%).

Politička osvještenost i aktivizam mladih

Grafikon 21. P21. Da li ste glasali na posljednjim izborima?

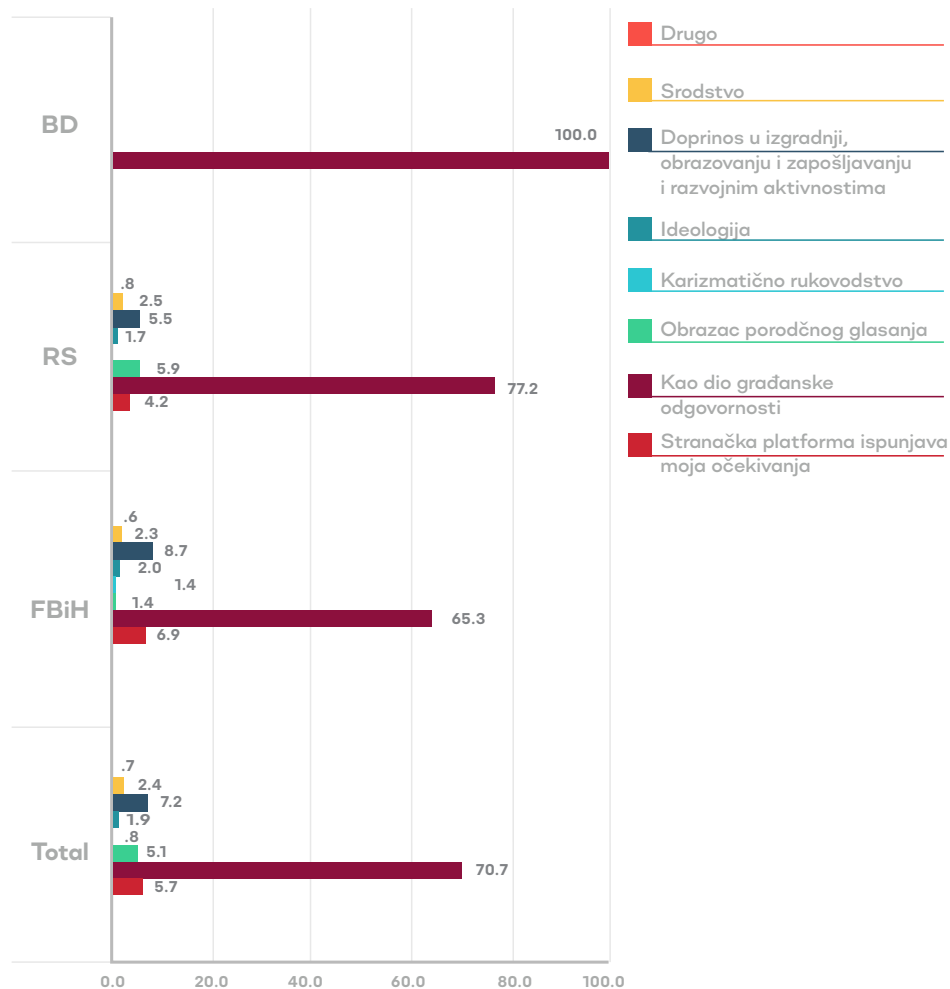

63.9% ispitanika dobi 19 i više godina, je izjavilo da su glasali na prethodnim općim izborima održanim 2014. godine. Muškarci češće od žena izjavljuju da su glasali (68% naspram 60.4%). Ispitanici dobi 26-30 godina češće navode (77.7%) da su glasali u odnosu na ispitanike dobi 21-25 godina (68.4%) te ispitanika od 19-20 godina (25%). Ispitanici sa fakultetskim obrazovanjem češće navode da su glasali u

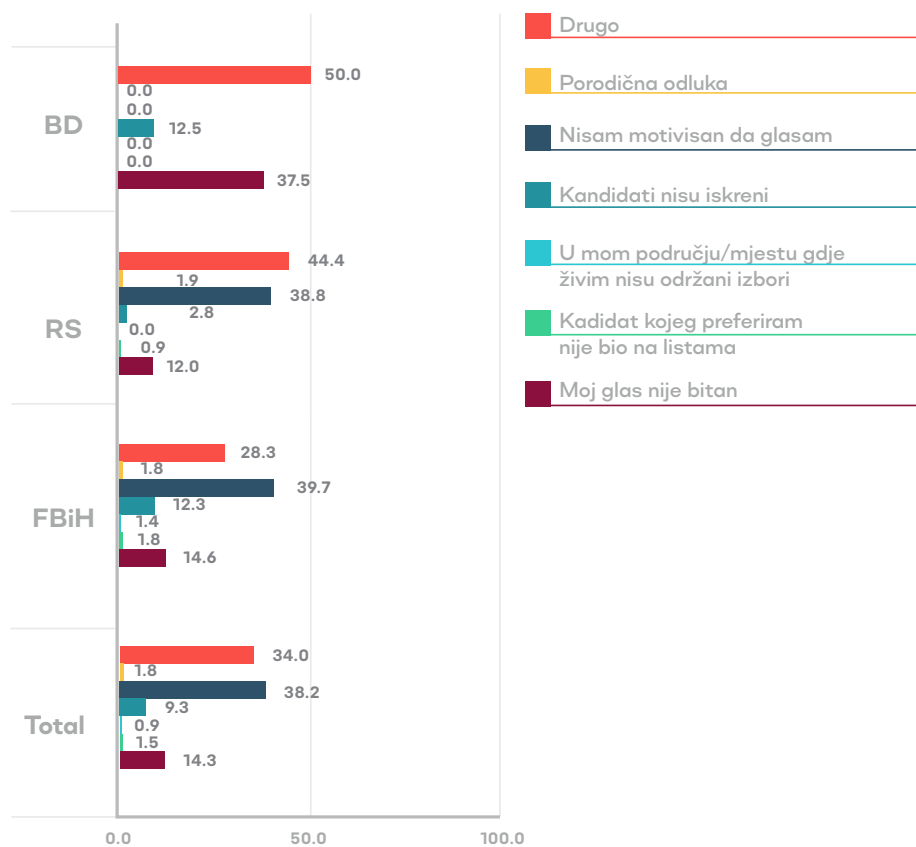
odnosu na ispitanike sa srednjoškolskim obrazovanjem (77.6% naspram 60.9%). Važno je naglasiti da jedan dio ispitanika koji imaju 19 godina nisu bili punoljetni u vrijeme prethodnih izbora te iz tog razloga nisu glasali.

Grafikon 22. P22. Koji je razlog zbog kojeg ste glasali za svog kandidata?

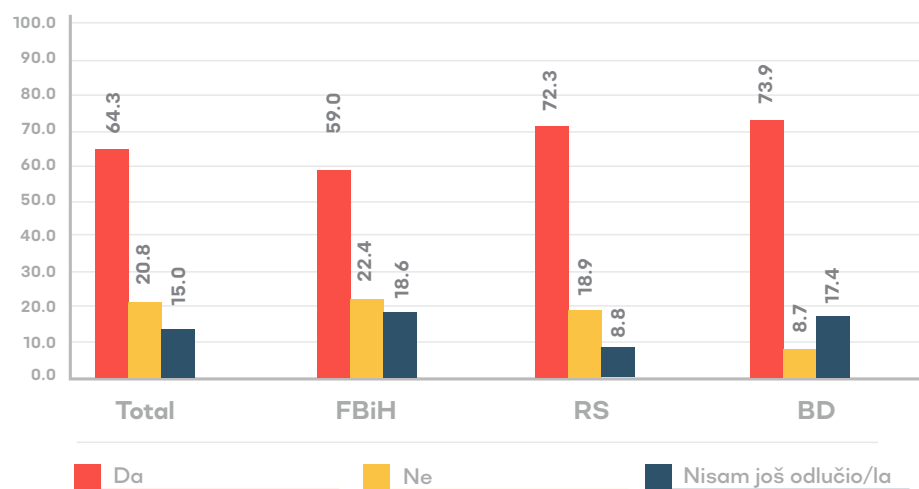
Većina ispitanika, njih 70.7% navodi da su glasali za svog kandidata kao dio građanske dužnosti. Naredni najčešće odabirani odgovor je doprinos izgradnji, obrazovanju i zapošljavanju (7.2%) a zatim slijede odgovori "Stranačka platforma ispunjava moja očekivanja" (5.7%) i "Obrazac porodičnog glasanja" (5.1%). Ispitanici iz RS (77.2%) češće od ispitanika iz FBiH (65.3%) navode da su glasali za svog kandidata kao dio građanske odgovornosti. Istovremeno, svi ispitanici (100%) iz Brčko distrikta su odgovorili da su glasali za svog kandidata kao dio građanske odgovornosti, pri čemu je potrebno naglasiti da se radi o malom uzorku ispitanika zbog čega rezultat nije usporediv sa ostalim skupinama. Ispitanici sa fakultetskim obrazovanjem češće od ispitanika sa srednjoškolskim obrazovanjem navode da su glasali zbog doprinosa izgradnji, obrazovanju, zapošljavanju i razvojnim aktivnostima (13.6% naspram 5.6%). Ispitanici koji žive na selu (76%) češće od ispitanika koji žive u gradu (66.7%) navode da su glasali za svog kandidata kao dio građanske odgovornosti.

Grafikon 23. P23. Koji je glavni razlog zbog čega niste glasali?

Najveći broj ispitanika navodi da nisu glasali jer nisu motivirani da glasaju (39.7%). Kao drugi najčešći razlog navode "Drugo" pri čemu se uglavnom radi o ispitanicima koji su obuhvaćeni analizom ali su bili premladi da bi glasali na prethodnim izborima. 14.3% ispitanika smatra da njihov glas nije bitan i zbog toga nisu glasali, a 9.3% ispitanika smatra da kandidati nisu iskreni. Ispitanici iz FBiH (12.3%) u većem broju od ispitanika iz RS (2.8%) smatraju da kandidati nisu iskreni. Ispitanici starosne dobi 21-25 godina (18.4%) i 26-30 godina (24.4%) češće od ispitanika dobi 19-20 godina (4.4%) navode da smatraju kako njihov glas nije bitan.

Grafikon 24. P23a. Da li planirate da glasate na izborima u oktobru 2016. godine?

Oko dvije trećine punoljetnih ispitanika (64.3%) su izjavili da namjeravaju glasati na lokalnim izborima u oktobru 2016., što je slično broju ispitanika koji su izjavili da su glasali na prethodnim izborima (63.9%). 20.8% ispitanika je izjavilo da ne namjeravaju glasati, dok 15% još uvijek nisu bili odlučili. Ispitanici iz RS (72.3%) češće od ispitanika iz FBiH (59%) navode da namjeravaju glasati na narednim izborima. Veći broj ispitanika koji žive na selu (67.7%) izjavljuju da namjeravaju glasati u poređenju sa ispitanicima iz grada (61.5%).

Tabela 6. P23b. Za koju stranku planirate glasati?

	Total	Entitet			Etnička pripadnost			
		FBiH	RS	BD	Bošnjak	Hrvat	Srbin	Ostalo
Stranka demokratske akcije SDA	12.0	20.8	0.0	17.6	23.3	2.2	0.0	6.7
SNSD Milorad Dodik	8.5	.3	18.4	23.5	0.0	0.0	20.9	0.0
Srpska demokratska stranka SDS	3.4	0.0	7.4	11.8	.3	2.2	7.2	6.7
Socijaldemokratska partija BiH SDP BiH	3.1	5.3	.4	0.0	4.9	4.3	.4	6.7
Hrvatska demokratska zajednica BiH HDZ BiH	3.1	5.5	0.0	0.0	0.0	39.1	0.0	13.3
Druga	2.9	2.5	3.7	0.0	3.7	0.0	2.7	0.0
Demokratski narodni savez DNS	2.8	0.0	6.6	0.0	0.0	0.0	6.8	0.0
Savez za bolju budućnost BiH SBB BiH	2.5	4.2	0.0	5.9	4.9	0.0	0.0	0.0
Demokratska fronta Željko Komšić	2.0	3.6	0.0	0.0	3.7	0.0	.4	0.0
Demokratska partija Dragan Čavić	1.1	0.0	2.6	0.0	0.0	0.0	2.7	0.0
Naša stranka	.6	1.1	0.0	0.0	.9	2.2	0.0	0.0
Stranka za BiH	.6	1.1	0.0	0.0	1.2	0.0	0.0	0.0
Partija demokratskog progresa PDP	.6	0.0	1.5	0.0	0.0	0.0	1.5	0.0
Bosanskohercegovačka patriotska stranka - Sefer Halilović BPS	.6	1.1	0.0	0.0	.9	0.0	0.0	6.7
Stranka demokratske aktivnosti A-SDA	.5	.8	0.0	0.0	.6	0.0	.4	0.0
Napredna Srpska	.3	0.0	.7	0.0	0.0	0.0	.8	0.0
Ujedinjena Srpska	.3	0.0	.7	0.0	0.0	0.0	.8	0.0
Ne zna/Bez odgovora	55.2	53.7	58.1	41.2	55.5	50.0	55.5	60.0

Najveći broj ispitanika (55.2%) navodi da ne znaju ili ne žele odgovoriti na pitanje o tome za koju stranku će glasati. 12% ispitanika navodi da namjeravaju glasati za Stranku demokratske akcije (SDA), dok 8.5% navodi SNSD kao stranku za koju će glasati. 3.4% ispitanika navodi Srpsku demokratsku stranku (SDS), a po 3.1% ispitanika navodi Socijaldemokratsku partiju BiH (SDP) i Hrvatsku demokratsku zajednicu BiH (HDZ BiH). Ispitanici u FBiH najčešće navode Stranku demokratske akcije (20.8%), a zatim Hrvatsku demokratsku zajednicu (5.5%) i Socijaldemokratsku partiju (5.3%). U Republici Srpskoj ispitanici najčešće navode SNSD (18.4%) i SDS (7.4%) kao stranke za koje imaju namjeru glasati. Mladi u Brčko distriktu navode u najvećem broju SNSD (23.5%) a zatim SDA (17.6%) i SDS (11.8%). Ovakvi odgovori u velikoj mjeri odgovaraju i zvaničnim rezultatima izbora održanih u oktobru 2016.

Tabela 7. P24. Šta se može učiniti da se podstakne veće učešće mladih na izborima za uspostavljanje odgovorne demokratije? - Prvi odgovor

	Total	FBiH	RS	DB
Mogućnosti zapošljavanja	17.5	14.7	21.8	20.0
Mladi i obrazovani politički kandidati	11.8	12.2	10.8	16.7
Olakšavanje razvoja mladih širom zemlje	8.9	10.5	6.8	3.3
Efikasne ustanove za obrazovanje i zapošljavanje	8.5	7.8	9.5	10.0
Iskorjenjivanje politike moći	8.4	9.7	6.8	3.3
Nove ideje u političkim programima	7.4	7.4	7.7	3.3
Više uvažavanja i podsticaja za omladinske aktivnosti	6.9	5.3	9.2	10.0
Bolje organizovani izbori	6.6	7.7	5.1	3.3
Podizanje svijesti putem različitih platformi	5.4	5.3	5.5	6.7
Osigurati kapacitete za produktivno angažovanje mladih u zajednici	5.2	4.6	6.2	3.3
Bolja interakcija mladih sa javnim predstavnicima u lokalnim izbornim jedinicama	4.7	4.8	4.4	6.7
Učinkovita studentska politika	4.2	4.9	3.1	3.3
Dinamično i pozitivno vodstvo u različitim sektorima	2.8	2.8	2.4	6.7
Transparentni portofolio političkih kandidata	1.8	2.4	.9	3.3

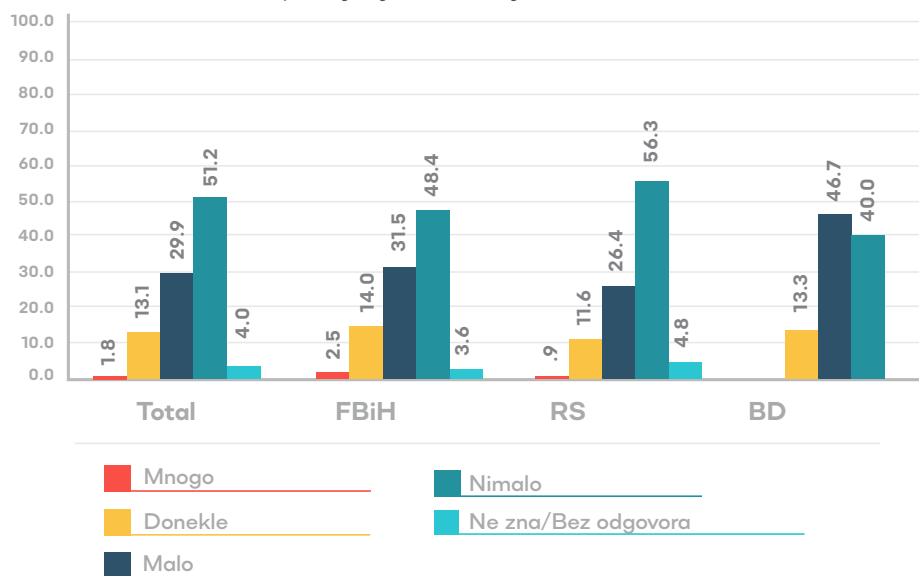
Kada je u pitanju mišljenje ispitanika o tome šta se može učiniti da se podstakne učešće mladih na izborima, najveći broj ispitanika (17.5%) navodi da je potrebno poboljšati mogućnosti zapošljavanja, a zatim da bi mladi i obrazovani politički kandidati (11.8%) mogli privući mlade da izađu na izbore. Olakšavanje razvoja mladih širom zemlje (8.9%), efikasne ustanove za obrazovanje i zapošljavanje (8.5%) i iskorjenjivanje politike moći (8.4%) slijede kao naredni najčešće birani odgovori. Zanimljivo je da najmanji procenat ispitanika navodi da bi transparentan portfolio političkih kandidata mogao da potakne mlade na glasanje, što navodi svega 1.8% ispitanika. Ispitanici iz RS češće u poređenju sa ispitanicima iz FBiH navode da bi mogućnosti zapošljavanja (21.8% naspram 14.7%) i više uvažavanja i podsticaja za omladinske aktivnosti (9.2% naspram 5.3%) mogli potaknuti mlade da glasaju.

Tabela 8. P24a. Kakva su Vaša očekivanja od vlasti? - Prvi odgovor

	Total	FBiH	RS	DB
Bolje poslovne mogućnosti	44.3	45.9	41.5	50.0
Povećanje nacionalnog dohotka	28.9	26.6	34.3	3.3
Religijska harmonija	11.1	11.5	9.9	20.0
Smanjenje nejednakosti u bogatstvu	6.8	7.1	5.9	10.0
Bolje zdravstvene ustanove	3.7	3.6	3.7	3.3
Pristup kvalitetnom visokom obrazovanju	2.8	2.5	2.6	13.3
Drugo	.8	1.0	.7	0.0
Poboljšanje zakona i reda	.8	.7	.9	0.0
Manje birokratije	.3	.4	0.0	0.0
Transparentnost u javnim ustanovama	.2	.1	.2	0.0
Poboljšanje energetske situacije (struja, gas, bolja distribucija)	.2	.3	0.0	0.0
Bolji putevi/ceste i prevozni sistem	.2	.1	.2	0.0
Bolji pristup informacijskim i komunikacijskim tehnologijama (ICT)	.1	.1	0.0	0.0

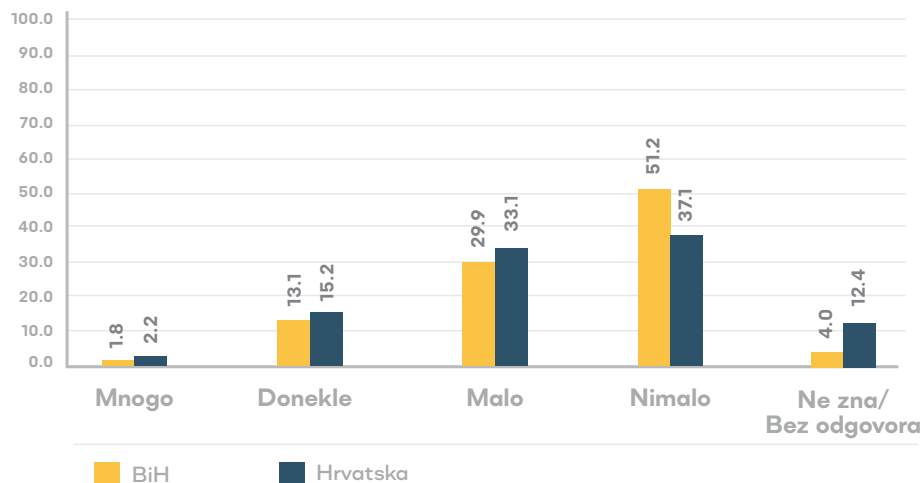
Mladi od vlasti prvenstveno očekuju bolje poslovne mogućnosti (44.3%) i povećanje nacionalnog dohotka (28.9%). Zatim slijede odgovori religijska harmonija (11.1%), smanjenje nejednakosti u bogatstvu (6.8%) bolje zdravstvene ustanove (3.7%) i pristup kvalitetnom visokom obrazovanju (2.8%). Ispitanici iz RS (34.3%) češće od ispitanika iz FBiH (26.6%) i BD (3.3%) očekuju od vlasti povećanje nacionalnog dohotka. Ispitanici iz Brčko distrika (13.3%) češće od ispitanika iz RS (2.6%) i FBiH (2.5%) izjavljuju da od vlasti očekuju da obezbjedi pristup kvalitetnom visokom obrazovanju.

Grafikon 25. P25a. Po Vašem mišljenju, koliko Vaš glas ima utjecaja na upravljanje institucijama na državnom nivou?

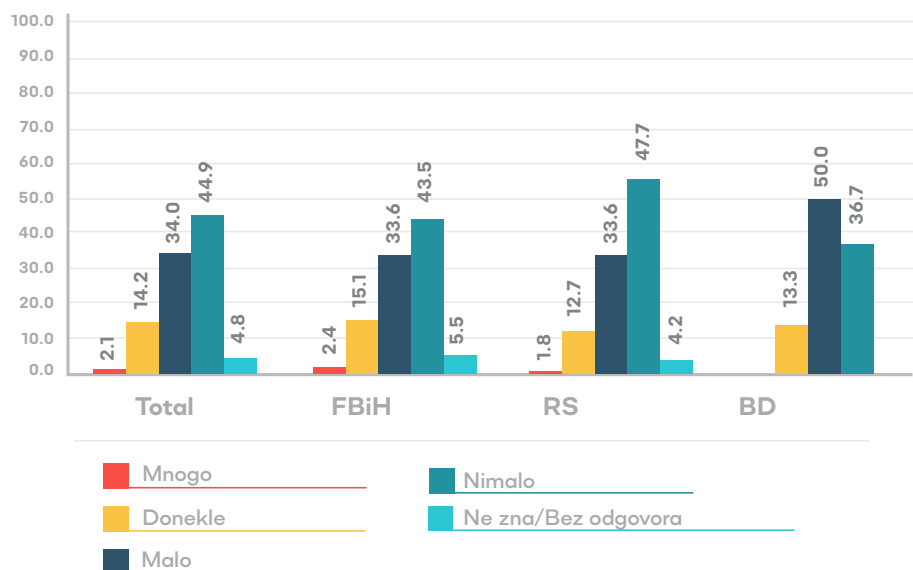
Najveći broj ispitanika izražava mišljenje da njihov glas nema nimalo utjecaja na upravljanje institucijama na državnom nivou (51.2%). 29.9% ispitanika smatraju da njihov glas ima malo utjecaja, 13.1% navodi da njihov glas donekle utječe, a samo 1.8% ispitanika smatraju da njihov glas ima mnogo utjecaja na rad navedenih institucija. Ispitanici iz FBiH (2.5%) u većem broju smatraju da njihov glas ima mnogo utjecaja u odnosu na ispitanike iz RS (0.9%). S druge strane, ispitanici iz RS (56.3%) češće smatraju da njihov glas nema nimalo utjecaja, u odnosu na ispitanike iz FBiH (48.4%). Ispitanici iz Distrikta Brčko najčešće navode da njihov glas ima malo utjecaja (46.7%). Ispitanici koji žive u gradu češće od ispitanika koji žive na selu navode da njihov glas donekle utječe na rad institucija (15.4% naspram 10.4%). Ispitanici sa sela češće smatraju da njihov glas nema nimalo utjecaja (54.8% naspram 48.1% ispitanika iz grada).

Grafikon 26. P25a. Po Vašem mišljenju, koliko Vaš glas ima utjecaja na upravljanje institucijama na državnom nivou? – poređenje sa rezultatima istraživanja stavova mladih u Hrvatskoj 2013.

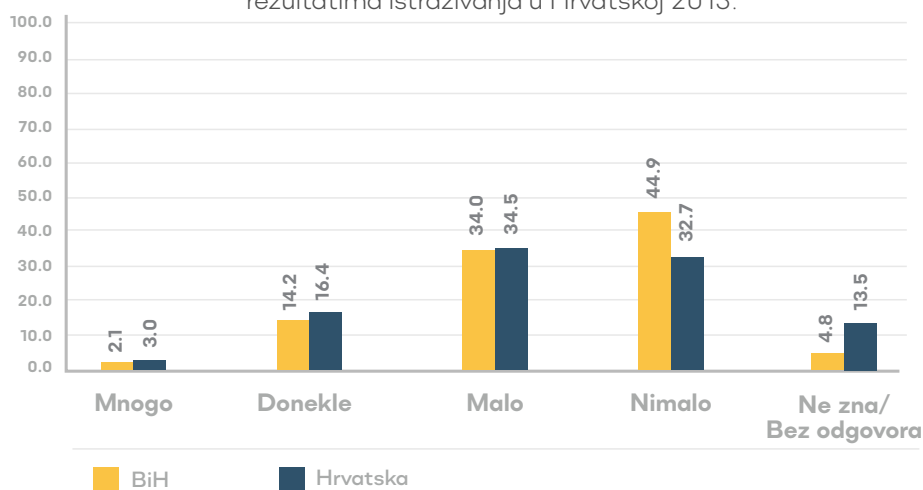
Mladi iz BiH i Hrvatske imaju podjednako mišljenje o utjecaju njihovog glasa na upravljanje institucijama na državnom nivou. Nešto veća razlika je primjetna u postotku ispitanika iz BiH (51.2%) koji navode da smatraju kako njihov glas nema nimalo utjecaja na upravljanje institucijama na državnom nivou, u poređenju sa 37.1% ispitanika iz Hrvatske koji imaju isti stav.

Grafikon 27. P25b. Po Vašem mišljenju, koliko Vaš glas ima utjecaja na upravljanje lokalnim institucijama (mjesna zajednica, grad i na opštinsku administraciju)?

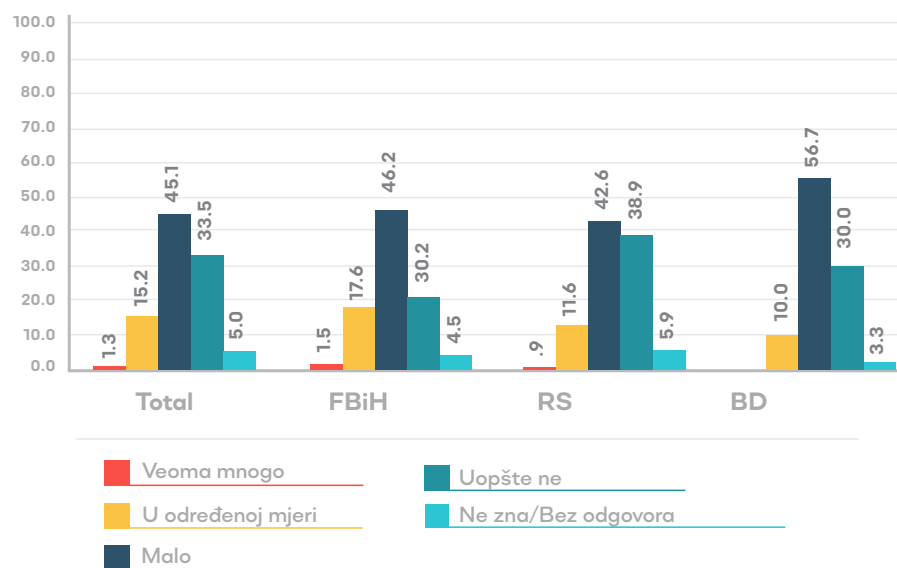
Slični rezultati su dobiveni i po pitanju utjecaja glasova ispitanika na upravljanje institucijama na lokalnom nivou. Ispitanici najčešće smatraju da njihov glas nema nimalo utjecaja (44.9%), a zatim da ima malo (34%), da donekle utječe na rad institucija (14.2%) i da ima mnogo utjecaja (2.1%). Značajne razlike su primjetne kod ispitanika sa osnovnoškolskim (7.5%) i srednjoškolskim (3.6%) obrazovanjem, koji češće od ispitanika sa fakultetskim obrazovanjem (2.8%) smatraju da njihov glas nema nimalo utjecaja. Također, ispitanici iz grada češće navode (16.1%) da njihov glas donekle utječe na rad lokalnih institucija u odnosu na ispitanike sa sela (11.8%).

Grafikon 28. P25b. Po Vašem mišljenju, koliko Vaš glas ima utjecaja na upravljanje lokalnim institucijama (mjesna zajednica, grad i na opštinsku administraciju)?- poređenje sa rezultatima istraživanja u Hrvatskoj 2013.

Kao što je bio slučaj sa mišljenjem o važnosti njihovog glasa na upravljanje na državnom nivou, slični rezultati su i po pitanju važnosti glasa za upravljanje na lokalnom nivou. Ispitanici iz BiH i Hrvatske daju slične odgovore, a jedina primjetna razlika je ponovno kod stava da njihov glas nema nimalo utjecaja, pri čemu 44.9% ispitanika iz BiH ima takvo mišljenje, dok u Hrvatskoj 32.7% ispitanika smatra da njihov glas nema nimalo utjecaja.

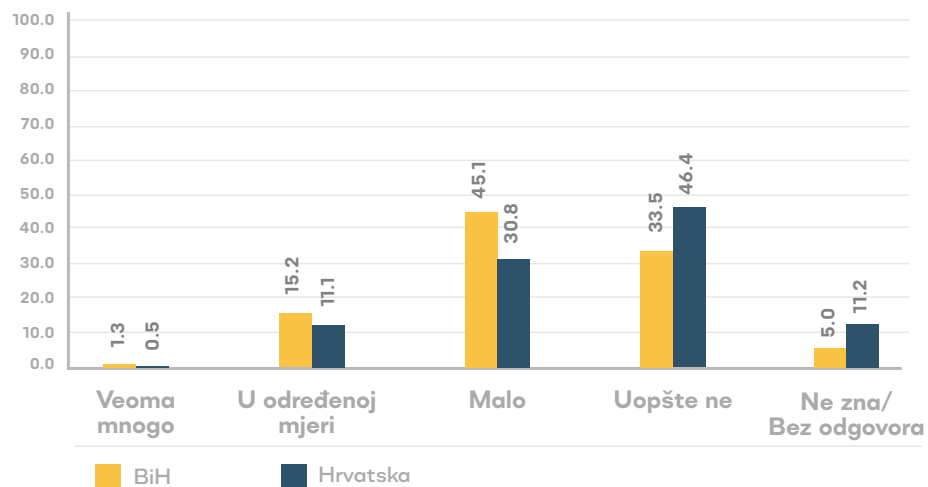
Grafikon 29. P26. U kojoj mjeri osjećate da Vas zastupaju mladi ljudi koji su aktivni u politici?

Mladi ljudi najčešće navode da u maloj mjeri osjećaju da mladi ljudi koji su u politici zastupaju njih (45.1%), a drugi najčešći odgovor je da uopšte ne osjećaju da ih zastupaju (33.5%). Tek 15.2% ispitanih smatra da mladi u politici zastupaju njih u određenoj mjeri, a samo 1.3% ispitanih su dali odgovor "Veoma mnogo". Ispitanici iz FBiH češće navode da smatraju da ih mladi u politici u određenoj mjeri zastupaju (17.6%) u odnosu na ispitanike iz RS (11.6%). S druge strane, ispitanici iz RS (38.9%) češće smatraju da mladi koji su u politici uopšte ne zastupaju njih, u odnosu na ispitanike iz FBiH (30.2%). Ispitanici koji žive u gradu češće navode odgovor "U određenoj mjeri" od ispitanika koji žive na selu (17.4% naspram 12.6%).

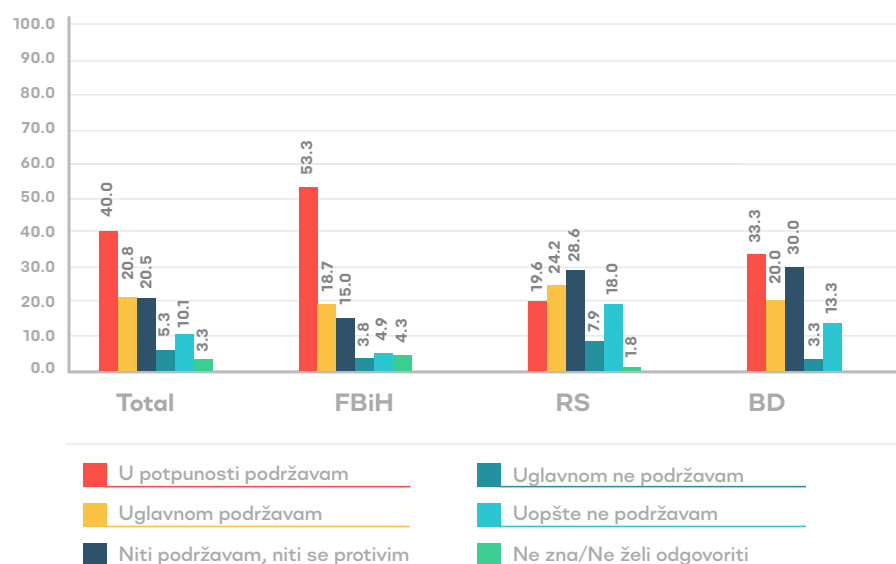
Grafikon 30. P26. U kojoj mjeri osjećate da Vas zastupaju mladi ljudi koji su aktivni u politici?- poređenje sa rezultatima istraživanja u Hrvatskoj 2013.

Ispitanici iz Hrvatske pokazuju negativnije mišljenje kada je riječ o tome koliko mladi koji su aktivni u politici zastupanju njih. Manji postotak ispitanika iz Hrvatske, u poređenju sa BiH, izjavljuje da malo osjećaju da ih mladi aktivni u politici zastupaju (30.8% naspram 45.1%), dok veći broj ispitanika iz Hrvatske (46.4%) u poređenju sa BiH (33.5%) navodi da osjećaju kako ih mladi u politici uopšte ne zastupaju.

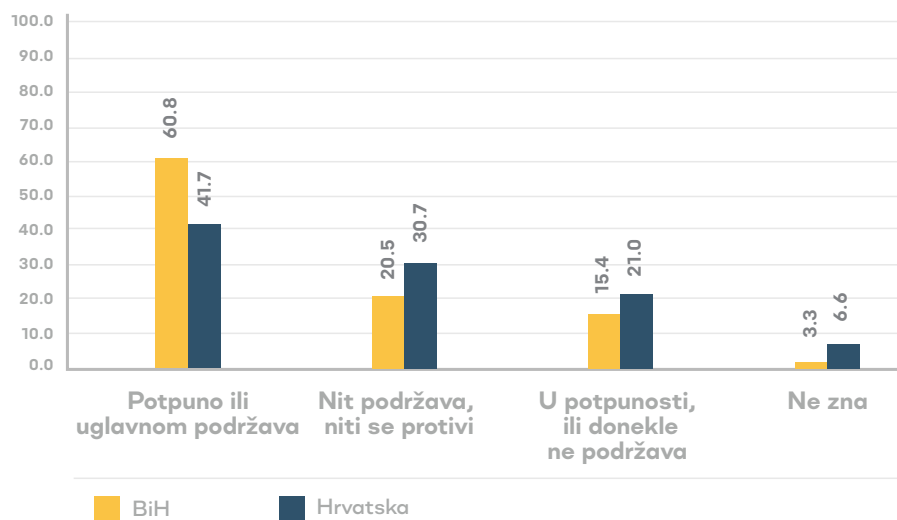
Članstvo BiH u Evropskoj uniji

Grafikon 31. P28. Da li podržavate pridruživanje Bosne i Hercegovine EU?

Najveći broj ispitanika izjavljuje da u potpunosti podržavaju pridruživanje BiH Evropskoj uniji (40%), a dodatnih 20.8 % izjavljuju da uglavnom podržavaju tu ideju. 20.5% ispitanika navode da niti podržavaju, niti se protive, dok 5.3%% ispitanih izjavljuju da uglavnom ne podržavaju pridruženje BiH Evropskoj uniji, dok 10.1% ispitanika uopšte ne podržava. Ispitanici iz FBiH (53,3%) znatno češće od ispitanika iz RS (19.6%) navode da u potpunosti podržavaju pristupanje BiH Evropskoj uniji. S druge strane, ispitanici iz RS češće od ispitanika iz FBiH navode da niti podržavaju, niti se protive (28.6% naspram 15%), da uglavnom ne podržavaju (7.9% naspram 3.8%) ili da uopšte ne podržavaju (18%, naspram 4.9%). Ispitanici koji žive na selu (23.1%) češće navode da niti podržavaju, niti se protive priključenju EU, u poređenju sa ispitanicima iz grada (18.3%).

Grafikon 32. P28. Da li podržavate pridruživanje Bosne i Hercegovine/ Hrvatske EU?- poređenje sa rezultatima istraživanja u Hrvatskoj 2013.

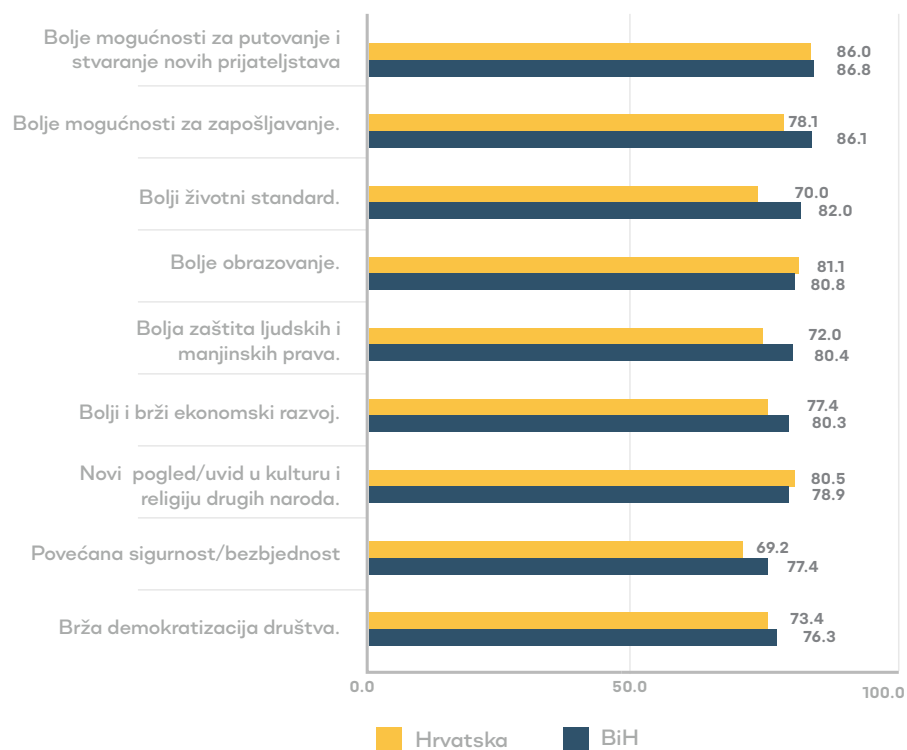
U poređenju sa istraživanjem „Mladi u vremenu krize“ koje je u Hrvatskoj provedeno 2013., prije ulaska u EU, evidentna je veća podrška ispitanika pridruživanju Bosne i Hercegovine EU (60.8%) u poređenju sa tadašnjom podrškom ispitanika iz Hrvatske pridruživanju Hrvatske EU (41.7%). Dalje, 21% ispitanika u Hrvatskoj je izjavilo da donekle, ili u potpunosti, ne podržava pridruženje EU, dok je taj postotak u BiH nešto manji (15.4%).

Tabela 9. P29. Molimo Vas procijenite zašto i kako je pristupanje BiH u članstvo EU poželjno?

	U potpunosti se slažem	Uglavnom se slažem	Uglavnom se ne slažem	Uopšte se ne slažem	Ne zna/Bez odgovora
Bolji i brži ekonomski razvoj.	53.6	26.7	9.7	5.3	4.8
Brža demokratizacija društva.	46.8	29.4	13.4	5.4	4.9
Bolji životni standard.	55.8	26.3	8.6	4.7	4.8
Bolja zaštita ljudskih i manjinskih prava.	53.8	26.6	10.3	4.5	4.8
Novi pogled/uvid u kulturu i religiju drugih naroda.	50.6	28.3	12.0	4.5	4.6
Bolje mogućnosti za zapošljavanje.	63.3	22.8	6.5	3.6	3.8
Bolje mogućnosti za poslovni razvoj.	59.1	25.6	7.3	3.4	4.7
Bolje obrazovanje.	53.9	26.8	10.8	4.5	4.0
Povećana sigurnost/bezbjednost	51.8	25.6	12.8	5.3	4.4
Bolje mogućnosti za putovanje i stvaranje novih prijateljstava.	66.9	19.9	5.8	3.8	3.7

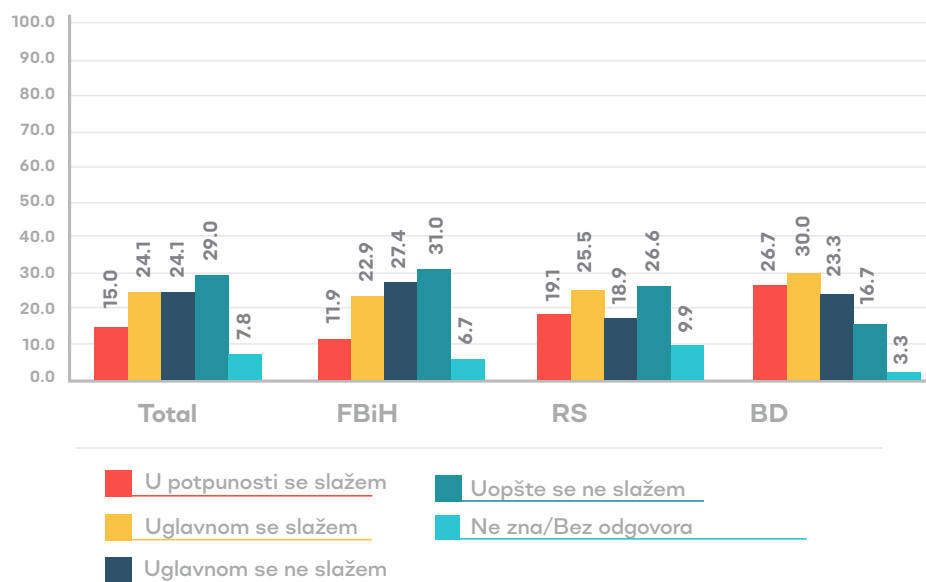
Većina ispitanika se u potpunosti slaže sa svim izjavama koje su im ponuđene kao potencijalni razlozi zašto bi članstvo BiH u EU bilo poželjno. Najveći broj ispitanika izjavljuje da se u potpunosti slažu sa izjavom da članstvo BiH u EU donosi bolje mogućnosti za putovanje i stvaranje novih prijateljstava (66.9%) bolje mogućnosti za zapošljavanje (63.3%) te bolje mogućnosti za poslovni razvoj (59.1%). 55.8% ispitanika se u potpunosti slaže sa izjavom da bi članstvo BiH u EU donijelo bolji životni standard, bolje obrazovanje (53.9%) i bolju zaštitu ljudskih i manjinskih prava (53.8%). Najpesimističniji stav, mada i dalje veoma pozitivan, ispitanici pokazuju po pitanju brže demokratizacije društva (46.8%) i novih uvida u kulturu i religiju drugih nraoda (50.6%). Ispitanici iz FBiH i BD, u poređenju sa ispitanicima iz RS, češće navode da se u potpunosti slažu sa svim navedenim izjavama.

Grafikon 33. P29. Molimo Vas procijenite zašto i kako je pristupanje BiH/Hrvatske u članstvo Eu poželjno? - poređenje sa rezultatima istraživanja u Hrvatskoj 2013.

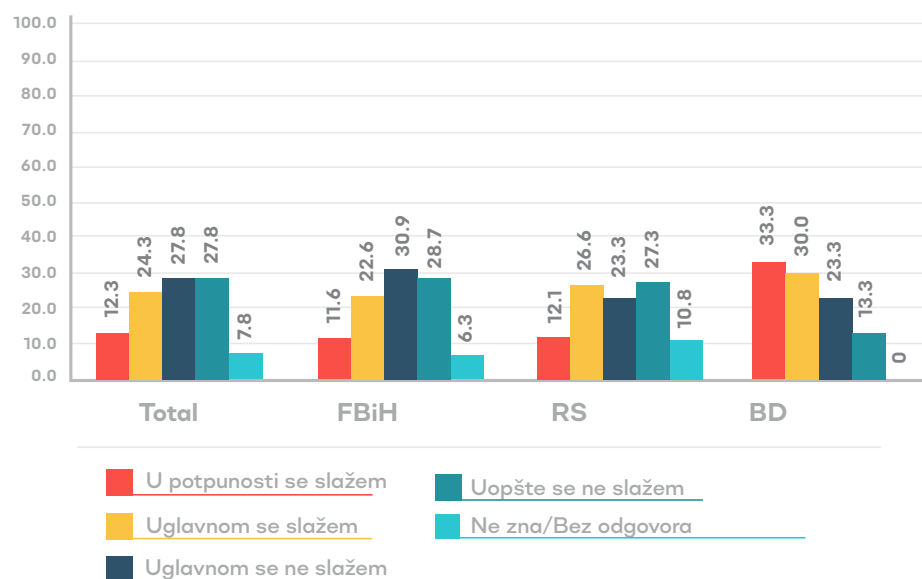
Po pitanju razloga zbog kojih bi pristupanje EU bilo poželjno, ispitanici iz BiH i Hrvatske su pokazali sličan obrazac odgovaranja, odnosno podjednak procenat ispitanika iz obje države se u potpunosti, ili uglavnom slaže sa navedenim razlozima, pri čemu je nešto viši postotak ispitanika koji se slažu sa navedenim prednostima u BiH. Veće razlike su primjetne po pitanju boljeg životnog standarda, gdje ispitanici iz BiH u višem postotku (82%) smatraju da bi EU to donijela, u odnosu na ispitanike iz Hrvatske (70%). Također, ispitanici iz BiH češće od ispitanika iz Hrvatske se slažu da bi EU pristupanje EU donijelo bolju zaštitu ljudskih i manjinskih prava (80.4% naspram 72%) ii povećanu sigurnost/bezbjednost (77.4% naspram 69.2%).

Grafikon 34. P30a. Prijetnja nacionalnim identitetima ljudi u BiH.

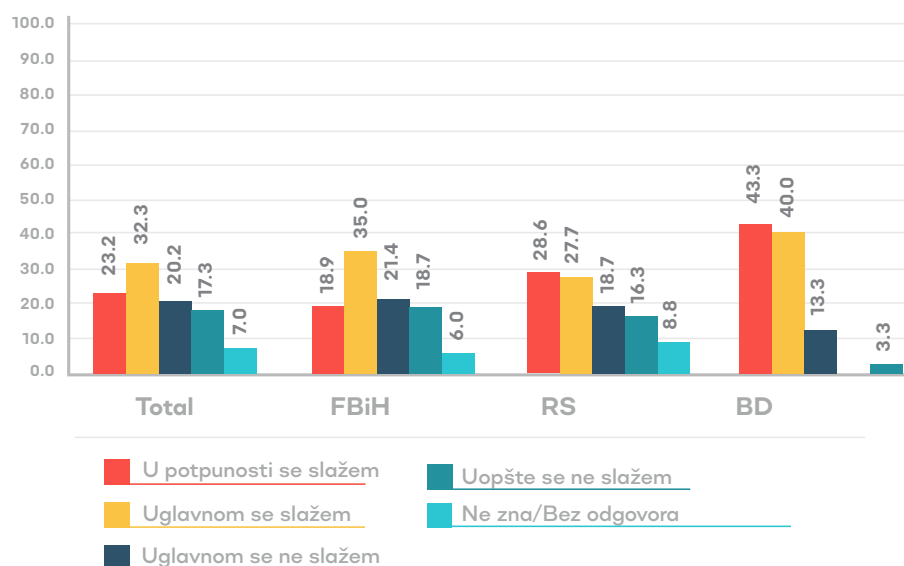
Kada su u pitanju razlozi zbog kojih pristupanje Bosne i Hercegovine u EU ne bi bilo poželjno, na izjavu da bi pristupanje EU bilo prijetnja nacionalnim identitetima ljudi u BiH najveći broj ispitanika odgovara da se uopšte ne slažu (29%) ili uglavnom ne slažu (24.1%) sa tom izjavom. 15% ispitanika se u potpunosti slaže da bi pristupanje EU predstavljalo prijetnju nacionalnim identitetima u BiH. Značajno veći broj ispitanika iz RS (19.1%) i BD (26.7%) se u potpunosti slaže sa ovom izjavom u poređenju sa ispitanicima iz FBiH (11.9%). Gotovo jednak broj mladih u RS-u se „uglavnom slažu“ i „uopšte ne slažu“ sa navedenom izjavom (25.5% naspram 26.6%) Muškarci također češće biraju odgovor „U potpunosti se slažem“ (17.2%) u poređenju sa ženskim ispitanicima (13%).

Grafikon 35. P30b. Prijetnja suverenitetu BiH.

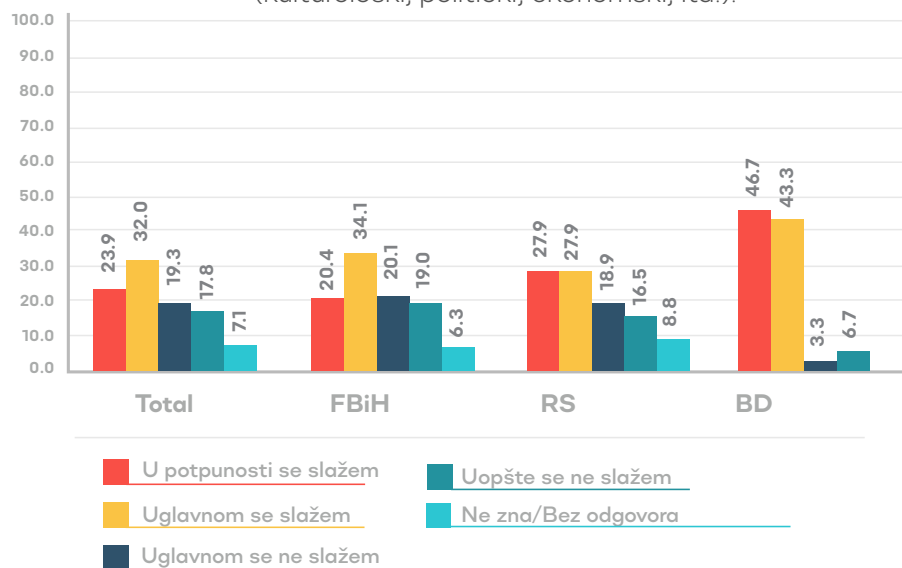
Više od polovine ispitanika se uglavnom ne slažu, ili uopšte ne slažu, sa izjavom da bi pristupanje EU predstavljalo prijetnju suverenitetu BiH (55.6%), dok se 12.3% ispitanika u potpunosti slaže sa tom izjavom, a dodatnih 24.3% navodi da se uglavnom slažu. Ispitanici iz Brčko distrikta (33.3%) češće od ispitanika iz FBiH (11.6%) i RS (12.1%) navode da se u potpunosti slažu sa izjavom da bi pristupanje EU predstavljalo prijetnju suverenitetu BiH. Kao i sa prethodnom izjavom, gotovo je identičan broj ispitanika iz RS koji se i „uglavnom slažu“ ili „uopšte ne slažu“. Također, ispitanici sa osnovnoškolskim obrazovanjem (36.2%) češće od ispitanika sa srednjoškolskim (27%) i fakultetskim (20.6%) obrazovanjem navode da se uglavnom ne slažu sa ovom izjavom.

Grafikon 36. P30c. Povećava mogućnost ekonomske eksploatacije BiH.

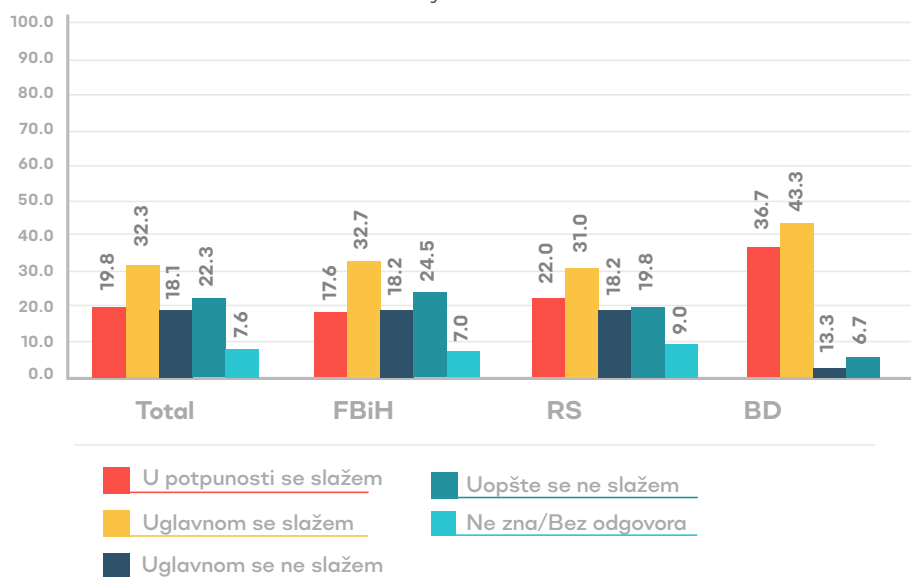
Najveći broj ispitanika se uglavnom slaže sa izjavom da bi pristup Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji povećao mogućnost ekonomske eksploatacije BiH (32.3%). Uzevši zajedno odgovore ispitanika koje se uglavnom slažu, i u potpunosti slažu sa ovom izjavom, više od polovine ispitanika (55.5%) smatra da bi pristup EU povećao mogućnost ekonomske eksploatacije BiH, dok se 37.5% ispitanika uglavnom ili uopšte ne slaže sa ovom izjavom. Ispitanici iz RS (28.6%) i BD (43.3%) češće od ispitanika iz FBiH (18.9%) navode da se u potpunosti slažu sa ovom izjavom. Ispitanici sa srednjoškolskim (24.2%) i fakultetskim (29.4%) obrazovanjem češće od ispitanika sa osnovnoškolskim obrazovanjem (14.7%) navode da se u potpunosti slažu sa ovom izjavom.

Grafikon 37. P30d. Čini BiH zavisnu od razvijenih EU zemalja (kulturološki, politički, ekonomski, itd.).

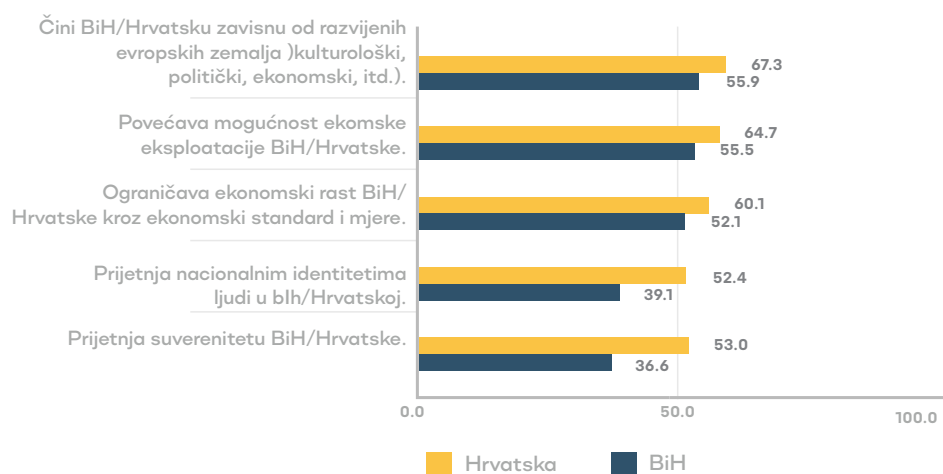
Više od polovine ispitanika (55.9%) se uglavnom, ili u potpunosti, slaže sa izjavom da bi pristupanje EU učinilo da BiH bude ovisna o razvijenijim evropskim zemljama, bilo da se radi o kulturološkoj, političkoj ili ekonomskoj ovisnosti. Veći postotak ispitanika iz RS (27.9%) i BD (46.7%) izjavljuje da se u potpunosti slaže sa ovom izjavom u poređenju sa ispitanicima iz FBiH (20.4%). Muškarci, u poređenju sa ženama, češće biraju odgovor "U potpunosti se ne slažem" (20.6%, naspram 15.2%).

Grafikon 38. P30e. Ograničava ekonomski rast BiH kroz ekonomske standarde i mjere.

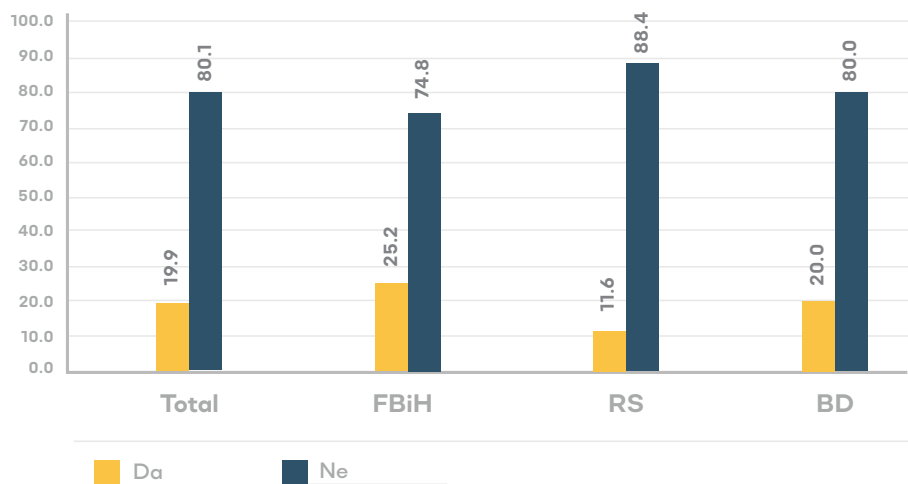
Najveći broj ispitanika (32.3%) se uglavnom slaže sa izjavom da bi pristupanje EU ograničilo ekonomski rast BiH kroz ekonomske standarde i mjere koje bi bile nametnute od strane EU, a dodatnih 19.8% ispitanika se u potpunosti slaže. Posljedično, većina ispitanika (52.1%) smatra da bi pristup EU ograničio ekonomski rast BiH. S druge strane, 40.4% ispitanika se donekle ili nikako ne slaže sa ovom izjavom. Ispitanici iz Brčko distrikta (36.7%) češće od ispitanika iz FBiH (17.6%) navode da se u potpunosti slažu sa ovom izjavom. Muškarci češće od žena izjavljuju da se uopšte ne slažu da bi pristupanje EU ograničilo ekonomski rast BiH (25.4% naspram 19.5%). Ispitanici sa srednjoškolskim (21%) i fakultetskim (25.3%) obrazovanjem značajno češće od ispitanika sa osnovnoškolskim obrazovanjem (11.2%) navode da se u potpunosti slažu sa ovom izjavom.

Grafikon 39. P30a. Molimo Vas procijenite zašto pristupanje BiH/Hrvatske članstvu u EU nije poželjno? - poređenje sa rezultatima istraživanja u Hrvatskoj 2013.

Kada su u pitanju razlozi zbog kojih pristupanje BiH/Hrvatske EU nije poželjno, ispitanici iz obje države su pokazali sličan obrazac odgovora pri čemu se ispitanici iz Hrvatske u većem postotku slažu sa svakim od navedenih razloga. Posebno se ističe mišljenje 52.4% ispitanika iz Hrvatske koji smatraju da je pridruživanje EU prijetnja nacionalnom identitetu ljudi u Hrvatskoj, naspram 39.1% ispitanika iz BiH koji misle isto (39.1%). Također, 53% ispitanika smatra da je pridruživanje EU prijetnja suverenitetu Hrvatske, dok 36.6% ispitanika dijeli isto mišljenje po pitanju prijetnje suverenitetu BiH.

Grafikon 40. P31. Da li ste čuli za reformsku Agendu BiH?

Čak četiri od pet ispitanika (80.1%) izjavljuju da nisu čuli za Reformsku agendu, dok svega 19.9% izjavljuje da su čuli za Reformsku agendu. Ispitanici iz FBiH (25.2%) češće od ispitanika iz RS (11.6%) navode da su čuli za Reformsku agendu. Muškarci (22.9%) su u većem broju od žena (17.3%) čuli za Reformsku agendu. Ispitanici iz dobnih skupina 21-25 (21.9%) i 26-30 (25.6%) u većem broju izjavljuju da su čuli za Reformsku agendu od ispitanika iz skupine 15-20 godina (13.5%). Ispitanici sa srednjoškolskim (19%) i fakultetskim (38.2%) obrazovanjem su u većem broju čuli za Reformsku agendu u poređenju sa ispitanicima sa osnovnoškolskim obrazovanjem. Za Reformsku agendu je čuo veći postotak ispitanika koji žive u gradu (24.3%) u odnosu na ispitanike koji žive na selu (14.8%).

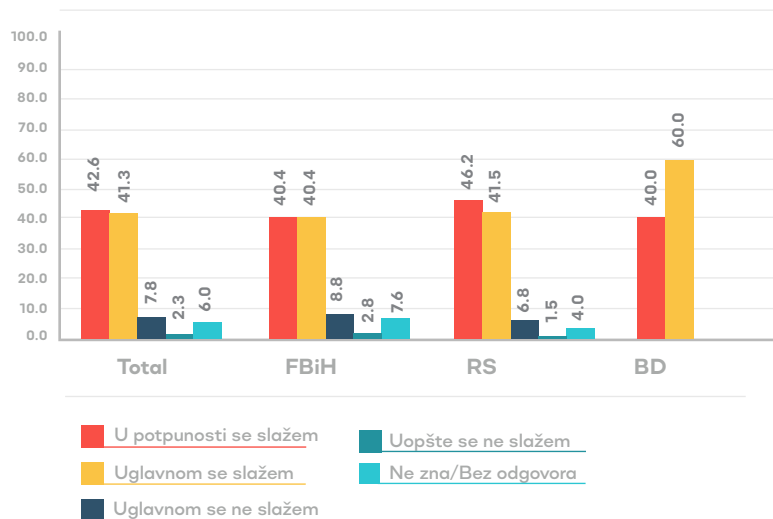
Tabela 10. P32. Rekli te da ste čuli za Reformsku Agendu. Molim Vas da odgovorite sa "Slažem se" ili "Ne slažem se" za svaku od sljedećih izjava.

	Total			FBiH			RS			BD		
	Slažem se	Ne slažem se	Ne zna/Bez odg.	Slažem se	Ne slažem se	Ne zna/Bez odg.	Slažem se	Ne slažem se	Ne zna/Bez odg.	Slažem se	Ne slažem se	Ne zna/Bez odg.
Čitao/la sam Reformsku agendu i razumio/la sam je.	34.7	56.1	9.2	38.9	50.6	10.6	18.9	75.5	5.7	50.0	50.0	0.0
Ugrubo/otprilike znam šta je Reformska agenda.	71.5	25.1	3.3	70.0	26.1	3.9	75.5	22.6	1.9	83.3	16.7	0.0
Sprovođenje Reformske agende je direktno povezano sa postizanjem potrebnih standarda za integraciju u EU.	64.4	14.2	21.3	68.9	13.3	17.8	47.2	18.9	34.0	83.3	0.0	16.7
Vjerujem da sprovođenje Reformske agende neće imati nikakvog stvarnog utjecaja na ukupno stanje u BiH.	37.7	30.1	32.2	38.3	31.7	30.0	35.8	20.8	43.4	33.3	66.7	0.0
Vjerujem da sprovođenje Reformske agende neće imati nikakvog stvarnog utjecaja na moju ličnu dobrobit/korist.	42.3	28.5	29.3	42.8	28.9	28.3	37.7	26.4	35.8	66.7	33.3	0.0
Vjerujem da Reformska agenda ima određeni potencijal, ali da vodeći političari to neće implementirati.	56.9	18.8	24.3	57.8	19.4	22.8	50.9	17.0	32.1	83.3	16.7	0.0
Vjerujem da će vodeći političari uspješno implementirati Reformsku agendu.	21.3	53.6	25.1	23.3	54.4	22.2	15.1	47.2	37.7	16.7	83.3	0.0
Generalno. Reformska agenda, ako se sprovede, će imati pozitivan ishod za zemlju i njen narod.	59.8	16.7	23.4	66.1	14.4	19.4	35.8	24.5	39.6	83.3	16.7	0.0

Pomalo obeshrabrujući je nalaz da svega trećina (34.7%) ispitanih koji su čuli za Reformsku agendu izjavljuje da su je i čitali i razumjeli. Oko tri četvrtine ispitanika (71.5%) navodi da ugrubo znaju šta je Reformska agenda¹, dok jedna četvrtina navode da ne znaju na šta se odnosi Reformska agenda. Oko dvije trećine ispitanika (64.4%) navode da smatraju kako je sprovođenje Reformske agende direktno povezano s postizanjem potrebnih standarda za integraciju u EU. Mišljenje ispitanika je najviše podijeljeno po pitanju stvarnog utjecaja na stanje u BiH. Dok 37.7% ispitanika smatra da sprovođenje Reformske agende neće imati nikakvog pravog utjecaja na stanje u BiH, 30.1% ispitanika se ne slaže sa ovom tvrdnjom, a 32.2% ispitanika izjavljuju da ne znaju, ili nemaju odgovor na ovo pitanje. 42.3% ispitanika vjeruje da sprovođenje Reformske agende neće lično njima donijeti nikakvu korist. Nešto više od polovine ispitanika (56.9%) smatraju da Reformska agenda ima određeni potencijal, ali da je vodeći političari neće implementirati. U skladu s tim, odgovarajući na sljedeću izjavu - više od polovine ispitanika (53.6%) se ne slažu da će vodeći političari uspješno implementirati Reformsku agendu, dok svega 21.3% vjeruje da će ona biti uspješno implementirana od strane vodećih političara. Većina ispitanika (59.8%) smatraju da će Reformska agenda, ako se sprovede, imati pozitivan ishod za zemlju i njen narod, dok se 16.7% ispitanika ne slaže sa ovom izjavom.

Veći broj ispitanika u FBiH, u poređenju sa RS, navodi da su čitali i razumjeli Reformsku agendu (38.9% naspram 18.9%), da smatraju kako je sprovođenje Reformske agende direktno povezano sa postizanjem potrebnih standarda za integraciju u EU (68.9% naspram 47.2%), te da će Reformska agenda, ako se sprovede, imati pozitivan ishod za državu i narod (66.1% naspram 35.8%). Ispitanici iz Brčko distrikta pokazuju pozitivniji stav prema pozitivnim efektima Reformske agende u odnosu na ispitanike iz oba entiteta. Muškarci, u odnosu na žene, u većem broju izjavljuju da su čitali i razumjeli Reformsku agendu (41.9% naspram 26.4%), te da vjeruju da će ju vodeći političari uspješno implementirati (26.4% naspram 15.5%). Ispitanici koji žive u gradu se u većem broju slažu sa izjavom da će Reformska agenda, ako se sprovede, imati pozitivan ishod za zemlju i narod, u poređenju sa ispitanicima koji žive na selu (66.5% naspram 46.9%).

Grafikon 41. P33. Da li se slažete da regionalna saradnja može da doprinese političkoj, ekonomskoj i sigurnosnoj situaciji u našem društvu?

¹ Kao primjer, ispitanici iz fokus grupa provedenih u Banjaluci, Sarajevu, Mostaru i Brckom (septembar 2016), na pitanje šta je Reformska agenda odgovaraju sa: „Reforma u pravosuđu, ekonomiji i ostalom, mislim da je to...“, „Agenda je isto skup zadataka koji se trebaju ispuniti da bi se dobila pomoć od Evropske unije, međunarodnog fonda.“ ili „Rečenica sa kojom se svi igraju, a niko ne zna šta znači i lijepo zvuči.“. Vidjeti dodatak/Anex1.

Najveći broj ispitanika se u potpunosti (42.6%) ili uglavnom (41.3%) slaže da regionalna saradnja može da doprinese političkoj, ekonomskoj i sigurnosnoj situaciji u društvu. 7.8% ispitanih izjavljuje da se uglavnom ne slaže, dok 2.3% izjavljuje da se uopšte ne slaže s tom izjavom. Značajne razlike nema ni prema jednom od parametara: podjednak broj ispitanika iz FBiH (40.4%), RS (46.2%) i BD (40%) navode da se u potpunosti slažu sa ovom izjavom.. Ispitanici dobi 21-25 (4.2%), te fakultetski obrazovani ispitanici (5.3%) također češće navode da se uopšte ne slažu sa ovom izjavom, u poređenju sa drugim dobnim, odnosno obrazovnim skupinama. Ispitanici koji žive na selu češće navode da se u potpunosti slažu sa izjavom (46.3% naspram 39.5% ispitanika u gradu), dok s druge strane ispitanici koji žive u gradu češće od ispitanika koji žive na selu izjavljuju da se uglavnom ne slažu (3.1% naspram 1.3%) ili uopšte ne slažu (7.2% naspram 4.6%) sa ovom izjavom.

Ispitanici iz BiH (83.8%, u poređenju sa prosjekom odgovora ispitanika iz zemalja Balkana – prema RCC Barometar istraživanju - (77%), nešto češće izjavljuju da se u potpunosti, ili uglavnom slažu da regionalna saradnja može da doprinese političkoj, ekonomskoj i sigurnosnoj situaciji.

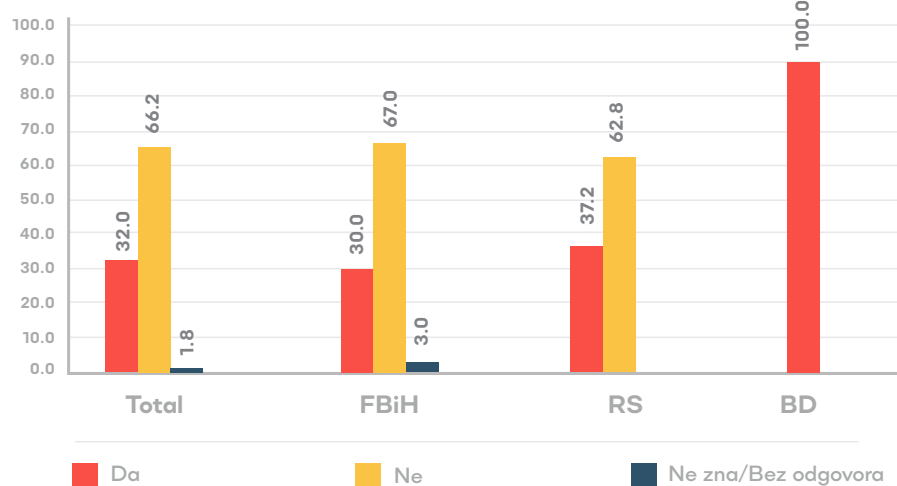
Iskustva na radnom mjestu i sa traženjem posla

Tabela 11. P34. Koja od sljedećih kategorija najbolje opisuje Vašu situaciju tokom prošle sedmice?

	Total	FBiH	RS	DB
Zaposlen - puno radno vrijeme - po pravilu radim 35 ili više sati sedmično	23.2	21.7	25.9	16.7
Zaposlen na pola radnog vremena - po pravilu radim između 15 i 34 sata sedmično	1.9	2.4	1.1	3.3
Zaposlen na pola radnog vremena - po pravilu radim manje od 15 sati sedmično	.8	1.0	.2	3.3
Zaposlen na vlastitom imanju u poljoprivredi i NE TRAŽIM drugi posao	.6	.6	.4	3.3
Zaposlen na vlastitom imanju u poljoprivredi i TRAŽIM drugi posao	.3	.6	0.0	0.0
Na porodijskom	.2	.3	0.0	0.0
Stażist / Na praksi	1.2	1.5	.7	0.0
Nezaposlen, sa povremenim i sporadičnim poslovima, aktivno tražim posao (uključuje i volonterske poslove)	2.5	2.7	2.2	3.3
Nezaposlen, aktivno tražim posao	18.8	17.5	20.7	23.3
Nezaposlen, želim posao, ali ga ne tražim aktivno	4.1	4.6	3.1	6.7
Nezaposlen, i uopšte ne tražim posao	1.3	1.4	1.1	0.0
Osoba sa invaliditetom - Invaliditet je glavni razlog zašto nisam radno aktivan	.1	0.0	.2	0.0
Domaćica	2.8	2.8	3.1	0.0
Učenik	19.3	17.3	22.0	23.3
Student	22.4	24.9	19.1	13.3
Ostalo	.7	.8	.2	3.3

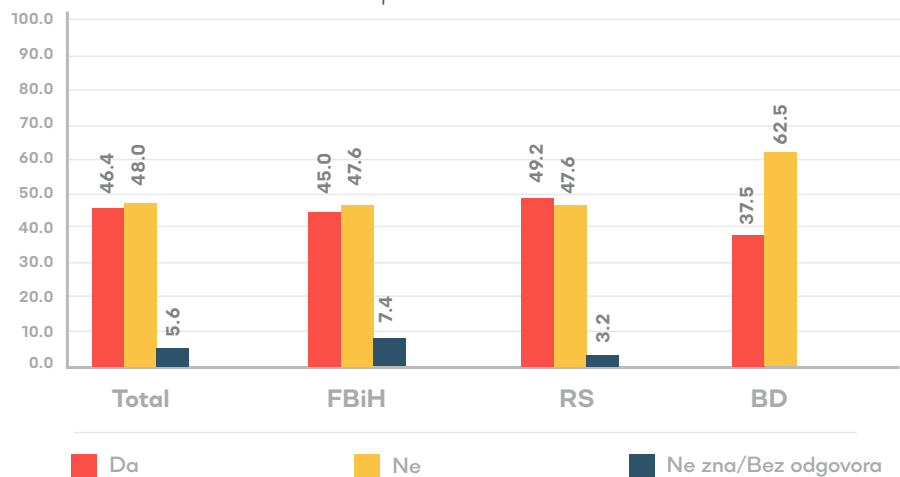
Kada je u pitanju status mladih osoba obuhvaćenih istraživanjem, oko četvrtine ispitanih (23.2%) navodi da su zaposleni na puno radno vrijeme. 22.4% ispitanih navode da su studenti, 19.3% navodi da su učenici, dok ih 18.8% navodi da su nezaposleni i aktivno traže posao. Očekivano, najveći broj ispitanika dobi 15-20 godina navodi da su učenici (50.6%), dok najveći broj ispitanika dobi 21-25 godina navodi da su studenti (38.8%). Oko polovine ispitanika dobi 26-30 godina navode da su zaposleni (46.4%). Nešto veći broj ispitanika koji žive na selu navode da su nezaposleni, i da aktivno traže posao, u odnosu na ispitanike iz grada (21.7% naspram 16.4%).

Grafikon 42. P35. Da li ste promjenili svoje zanimanje, ili se prekvalifikovali, zbog trenutnog posla?

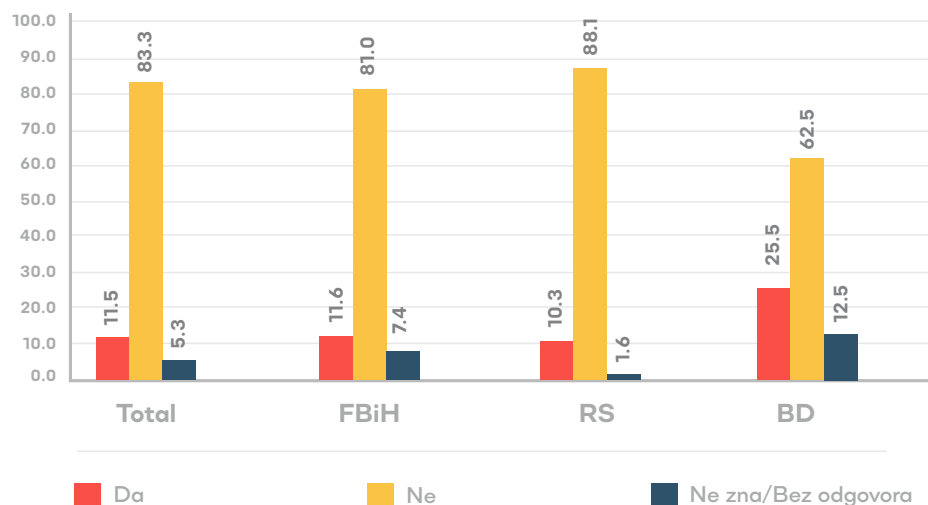
Okolo dvije trećine ispitanika (66.2%), koji su prethodno naveli da su zaposleni ili stažiraju, navode da nisu morali mijenjati svoje zanimanje, ili se prekvalifikovati zbog svog trenutnog posla, dok oko jedne trećine (32%) izjavljuju da jesu. Obrazac rezultata je sličan u FBiH i RS, dok svi ispitanici iz Distrikta Brčko (100%) navode da nisu morali mijenjati svoje zanimanje ili se prekvalifikovati. Važno je naglasiti da se radi o veoma malom uzorku ispitanika iz BD koji su ušli u analizu (N=8). Ispitanici sa srednjoškolskim obrazovanjem (38.3%) češće navode da su promijenili zanimanje, ili se prekvalifikovali, u odnosu na ispitanike sa fakultetskim obrazovanjem (13.4%), dok ispitanici sa fakultetskim obrazovanjem (84.1%) češće navode da nisu morali mijenjati zanimanje u odnosu na ispitanike sa srednjoškolskim obrazovanjem (60.1%).

Grafikon 43. P36. Kao zaposlena osoba da li biste rekli da ste zadovoljni sa Vašom platom?

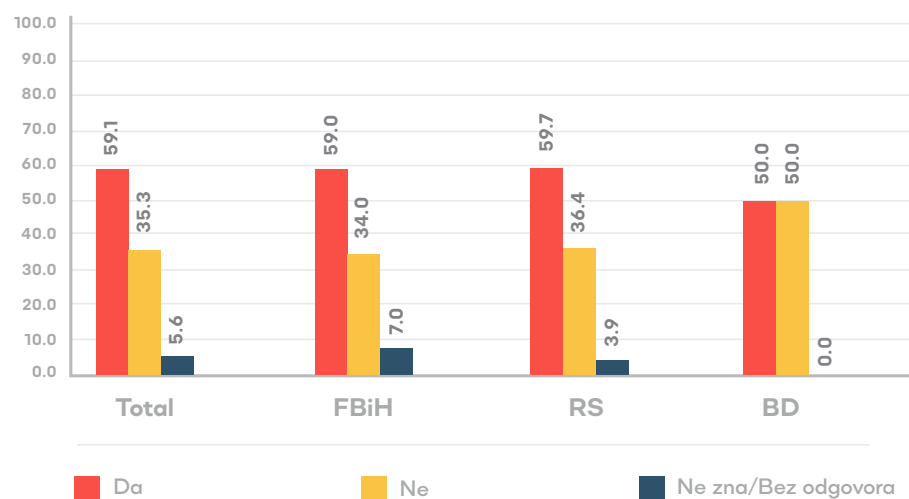
Mišljenja zaposlenih ispitanika u vezi zadovoljstva platom su podijeljena, pri čemu podjednak broj ispitanika izjavljuje da jesu zadovoljni platom (46.4%) kao i da nisu zadovoljni platom (48%). Značajna razlika je primjetna kod ispitanika sa fakultetskim obrazovanjem, koji u većem postotku navode da su zadovoljni svojom platom (59.2%) u poređenju sa ispitanicima sa srednjoškolskim obrazovanjem (43.2%).

Grafikon 44. P37. Da li mislite da je Vaša plata različita na osnovu Vašeg roda/spola?

Najveći broj zaposlenih ispitanika ne smatra da je njihova plata različita na osnovu njihovog roda/spola (83.7%), odnosno, 11.3% ispitanika smatra da njihova plata jeste različita na osnovu roda/spola. Ne postoje značajnije razlike u odgovorima ispitanika iz različitih skupina podjeljenih prema demografskim obilježjima.

Grafikon 45. P38. Da li možete sebi priuštiti neke društvene aktivnosti (kao npr. turistička putovanja, kulturni događaji)?

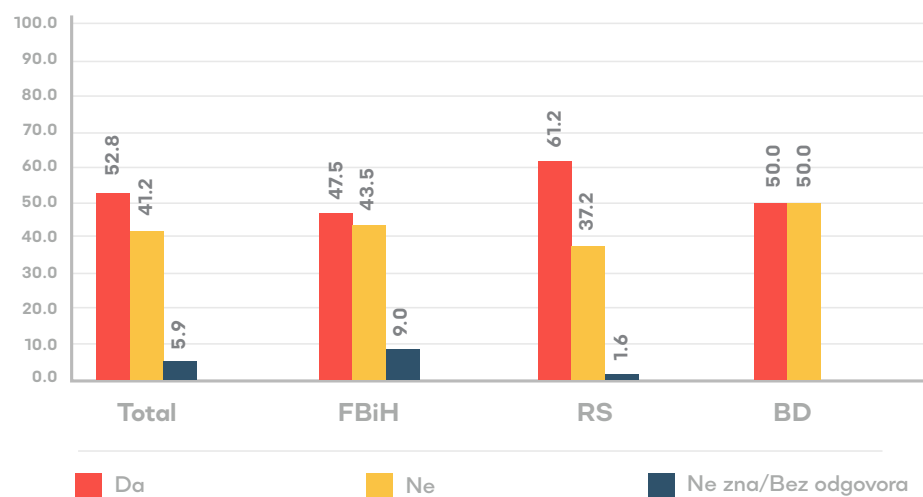
Više od polovine zaposlenih ispitanika (59.1%) izjavljuje da sebi mogu priuštiti određene društvene aktivnosti poput turističkih putovanja ili prisustva kulturnim događajima. Nešto manji postotak ispitanih (35.3%) izjavljuje da sebi ne mogu priuštiti takve aktivnosti. Ispitanici iz FBiH (59%) i RS (59.7%) u nešto većem postotku izjavljuju da si mogu priuštiti ovakve aktivnosti u odnosu na ispitanike iz BD (50%), međutim, kako se radi o malom uzorku ispitanika iz BD čiji rezultati su analizirani na ovom pitanju, nije moguće govoriti o statistički značajnoj razlici.

Prema mišljenju ispitanika, pristojna prosječna plata za osobu njihovih godina bi trebala iznositi oko 896 KM, što je nešto više od trenutne prosječne plate na nivou BiH koja iznosi 832 KM¹. Ispitanici iz Federacije BiH očekuju prosječnu platu od 883 KM dok je prosječna plata u FBiH u Augustu 2016. iznosila 846 KM². Ispitanici u RS očekuju nešto višu prosječnu platu od 912 KM, dok je prosječna plata u Septembru 2016. u RS iznosila 834 KM³. Mladi u Distriktu Brčko smatraju da je plata od 947 KM odgovarajuća, dok je prosječna plata u BD u Junu 2016. iznosila 833 KM⁴.

Muškarci (921 KM) očekuju višu plaću od žena (873 KM). Ispitanici dobi 21-25 godina očekuju višu platu (910) od ispitanika dobi 15-20 godina (806 KM), dok ispitanici dobi 26-30 godina očekuju značajno višu platu od obje mlađe skupine, te smatraju da je prosječna plata od 981 KM odgovarajuća.

Fakultetski obrazovani ispitanici smatraju da je plata od 1108 KM odgovarajuća za osobu njihovih godina, što je značajno viši iznos od iznosa koji očekuju osobe sa osnovnoškolskim (805 KM) i srednjoškolskim (874 KM) obrazovanjem.

Grafikon 46. P40. Da li su Vaša primanja viša od primanja jednog od Vaših roditelja?

Više od polovine ispitanika (52.8%) izjavljuje da su njihova primanja viša od primanja barem jednog od njihovih roditelja. 41.2% izjavljuje da su njihova primanja manja od primanja njihovih roditelja. Ispitanici iz RS (61.2%) češće od ispitanika iz FBiH (47.5%) navode da su njihova primanja viša od primanja jednog od njihovih roditelja. Ispitanici iz dobne skupine 26-30 godina u znatno većem procentu izjavljuju da su njihova primanja viša od primanja jednog od njihovih roditelja (60.2%) u odnosu na skupine 21-25

1 Agencija za statistiku BiH - <http://www.bhas.ba/>

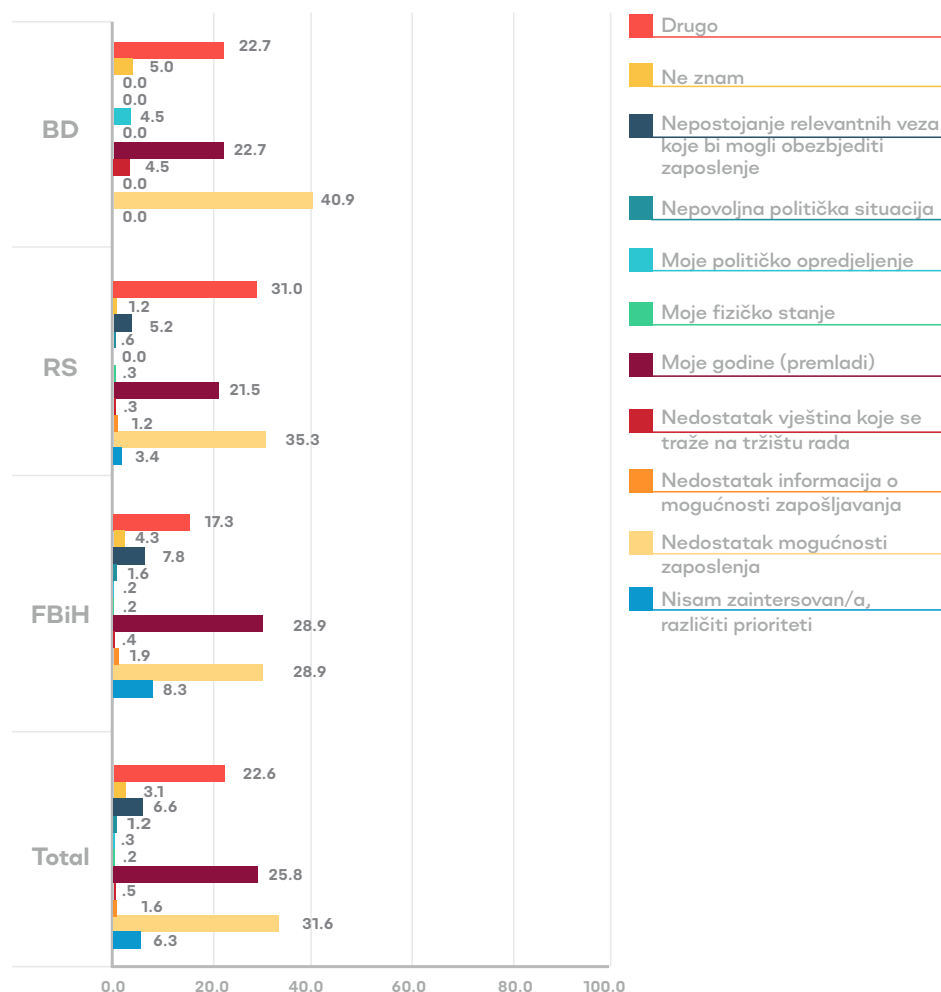
2 Federalni zavod za statistiku - <https://docs.google.com/gview?url=http://fzs.ba/wp-content/uploads/2016/11/Mjesečni-statistički-bilten-F-BiH-10.pdf>

3 Republički zavod za statistiku - http://www2.rzs.rs.ba/static/uploads/bilteni/mesecni_statisticki_pregled/2016/Mjesečni_statisticki_pregled_Septembar_2016_web.pdf

4 Agencija za statistiku BiH - http://www.bhas.ba/publikacije/bd/BRC_2016_004_OPS.pdf

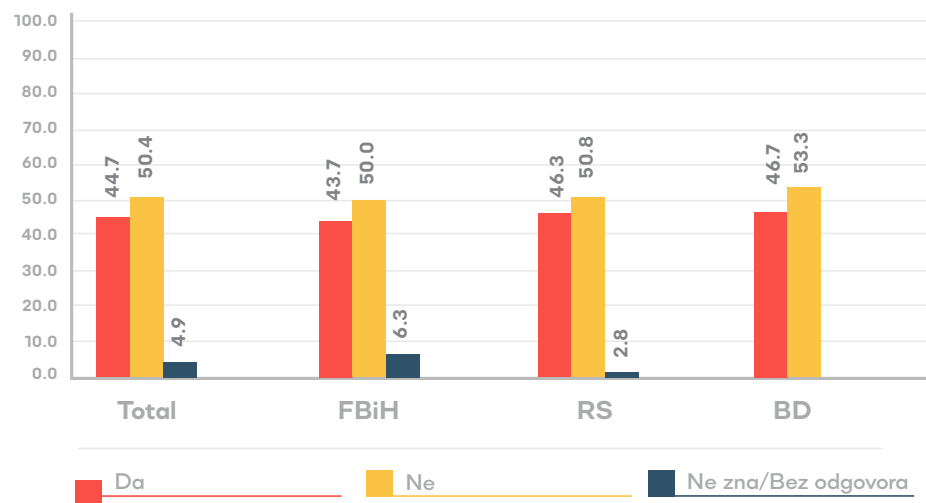
(43.2%) i 15-20 godina (39%) . Također, ispitanici koji žive na selu češće daju potvrđan odgovor (62.2%) u poređenju sa ispitanicima koji žive u gradu (45.5%).

Grafikon 47. P41. Ako niste zaposleni, koji je razlog?

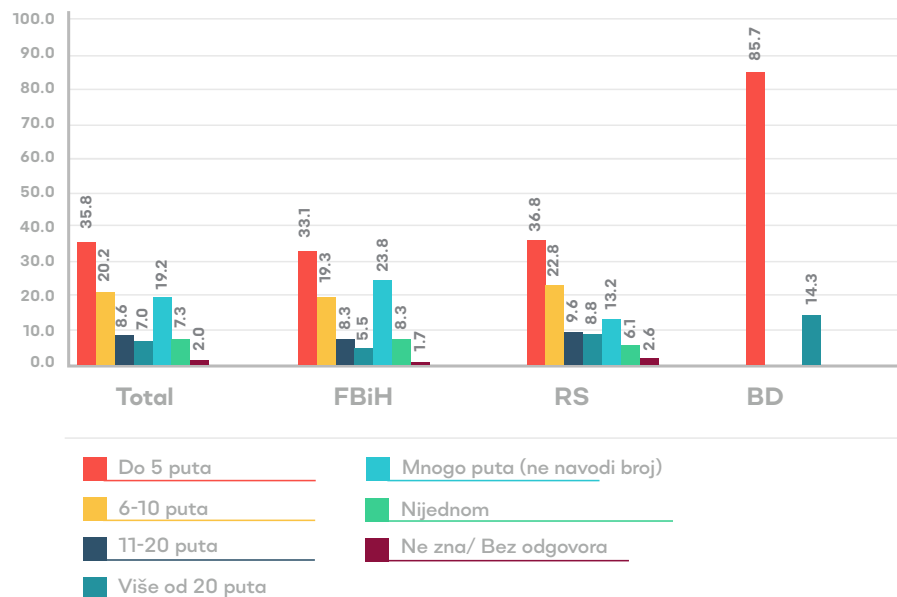
Ispitanici koji nisu zaposleni najčešće kao razlog navode nedostatak mogućnosti zaposlenja (31.6%), a zatim navode da su premladi (25.8%), dodatnih 22.6% ispitanika navode neki drugi razlog, pri čemu se uglavnom radi o učenicima koji su premladi za zaposlenje, odnosno još uvijek se školuju. 6.6% ispitanika da je razlog nepostojanje relevantnih veza putem kojih bi osigurali zaposlenje, a 6.3% navodi da nisu zainteresirani za traženje posla jer imaju različite prioritete. Ispitanici iz Brčko distrikta (4.5%) češće od ispitanika iz FBiH (0.4%) i RS (0.3%) navode da nemaju vještine koje se traže na tržištu rada. Ispitanici u dobnoj skupini 26-30 godina navode kao razlog nedostatak mogućnosti zaposlenja (61.6%) u većem broju od skupine 15-20 (14.8%) i 21-25 (36.8%). Ispitanici koji žive na selu navode nedostatak mogućnosti zaposlenja češće od ispitanika koji žive u gradu (36.2% naspram 27.7%).

Grafikon 48. P42. Ako niste zaposleni, da li aktivno tražite posao?

Oprilike polovina ispitanika koji nisu zaposleni, te imaju 18 i više godina, izjavljuju da ne traže aktivno posao (50.4%), dok 44.7% ispitanih tvrde da aktivno traže posao. Muškarci (50%) češće od žena (41%) izjavljuju da aktivno traže posao. Ispitanici u dobnoj skupini 26-30 godina (67.6%) u značajno većem broju izjavljuju da aktivno traže posao u poređenju sa ispitanicima u dobnim skupinama 15-20 (29.5%) i 21-25 godina (41.7%). Također, nezaposleni ispitanici sa završenim fakultetskim obrazovanjem (61.4%) češće izjavljuju da aktivno traže posao u odnosu na ispitanike sa završenim osnovnoškolskim (22%) i srednjoškolskim (44.5%) obrazovanjem.

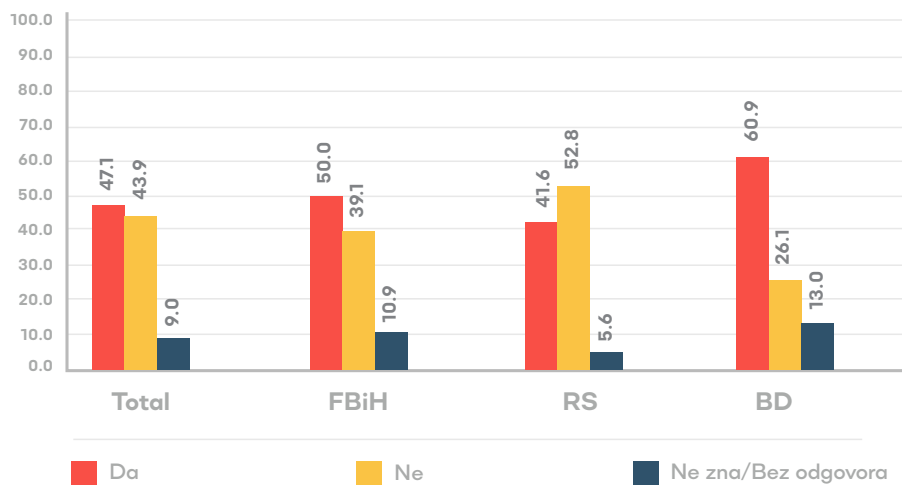
Grafikon 49. P43. Koliko puta ste do sada se prijavili/aplicirali na neki posao?

Najveći broj mladih koji su izjavili da aktivno traže posao navode da su do sada aplicirali do pet puta za neki posao (35.8%), ili 6-10 puta (20.2%). Značajan broj navodi da su aplicirali mnogo puta, ali nisu naveli tačan broj (19.2%).

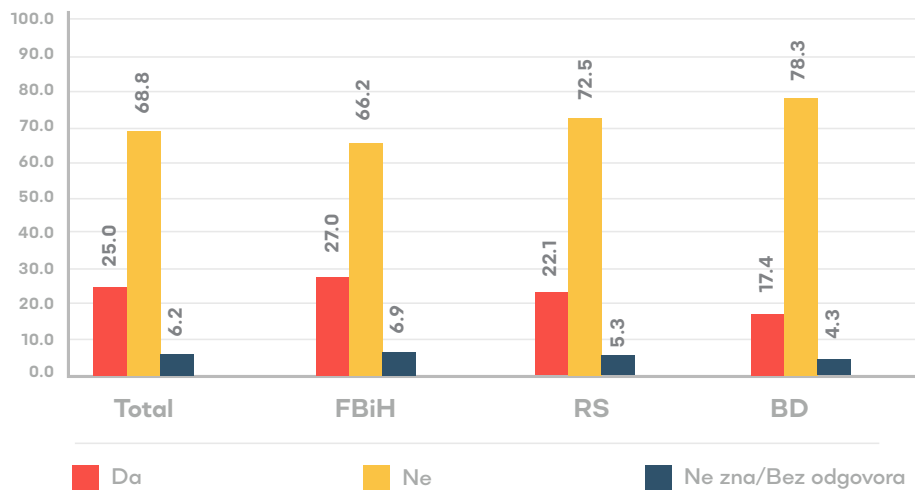

Grafikon 50. P44. Da li biste se preselili u drugi entitet ukoliko biste mogli da nađete bolji posao?

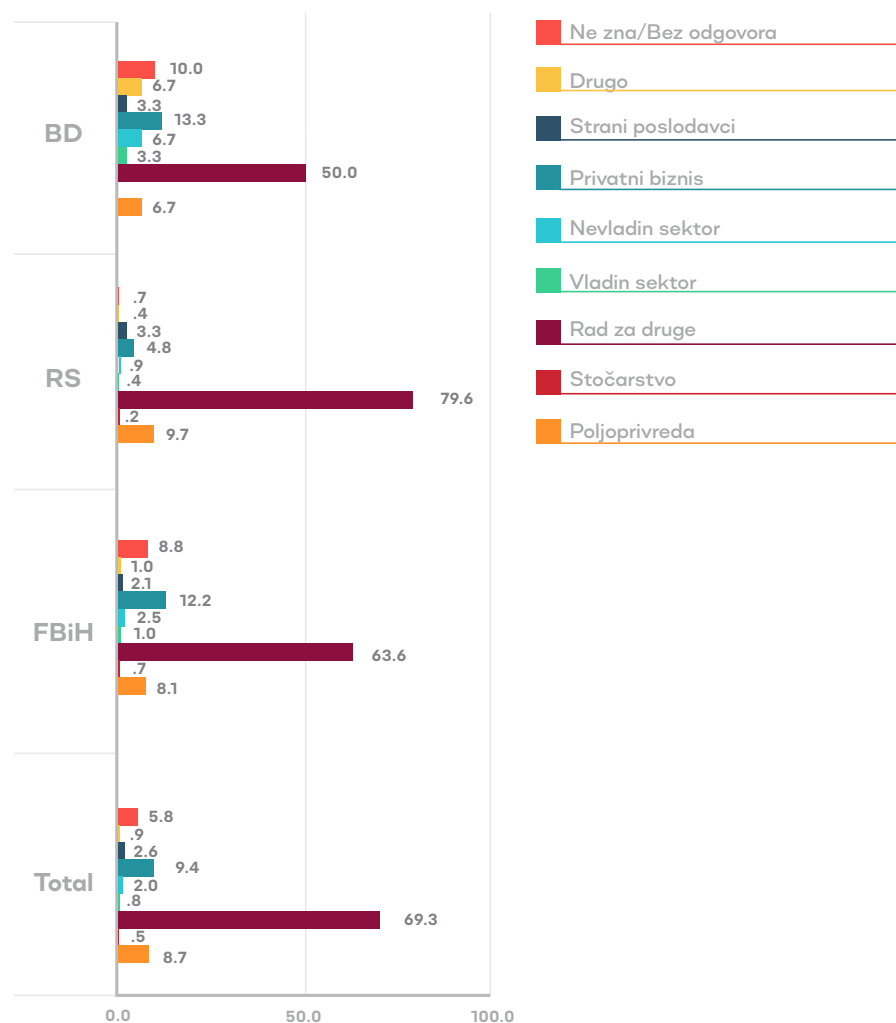
Mišljenja punoljetnih ispitanika o tome da li bi preselili u drugi entitet ukoliko bi mogli da nađu bolji posao su podjeljena. Nešto veći postotak ispitanika (47.1%) izjavljuju da bi preselili u drugi entitet zbog boljeg posla, dok 43.9% izjavljuje da to ne bi uradili. U Brčko distriktu je situacija nešto drugačija, gdje 60.9% ispitanika izjavljuje da bi preselili u drugi entitet, dok svega 26.1% izjavljuje da to ne bi učinili. Ispitanici iz RS (52.8%) značajno češće od ispitanika iz FBiH (39.1%) i BD (26.1%) izjavljuju da ne bi preselili u drugi entitet zbog mogućnosti da pronađu bolji posao. Također, ispitanici dobi 21-25 godina (52.4%) češće od ispitanika dobi 26-30 godina (43.3%) izjavljuju da bi bili spremni preseliti se u drugi entitet u potrazi za poslom.

Grafikon 51. P45. Da li aktivno tražite posao u inostranstvu?

Nešto više od dvije trećine ispitanika dobi 18 i više godina (68.8%) izjavljuje da ne traže aktivno posao u inostranstvu¹, dok jedna četvrtina njih izjavljuje da aktivno traže posao u inostranstvu (25%). Ispitanici dobi 18-20 godina (17.9%) u manjem broju izjavljuju da traže aktivno posao u inostranstvu od ispitanika dobi 21-25 (27.7%) i 26-30 (27.2%) godina. Ispitanici sa srednjoškolskim obrazovanjem češće izjavljuju da ne traže aktivno posao u inostranstvu u poređenju sa ispitanicima sa fakultetskim obrazovanjem (71% naspram 57.1%).

Grafikon 52. P46. Na osnovu kojih poslovnih aktivnosti mladi najčešće ostvaruju prihode u Vašoj zajednici?

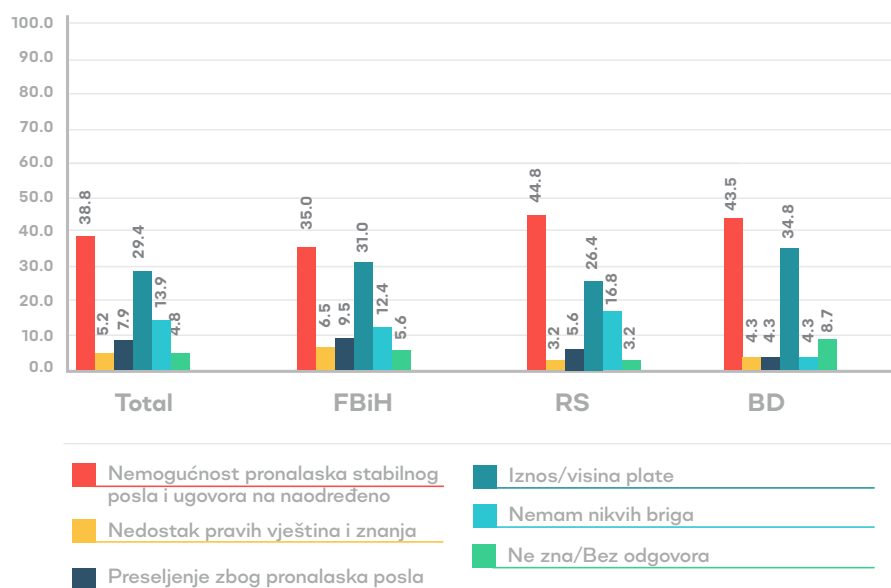

Ispitanici izjavljuju da mladi u njihovoj zajednici najčešće ostvaruju prihode radom za druge (69.3%), a zatim putem privatnog biznisa (9.4%) i kroz poljoprivredu (8.7%). Ispitanici iz RS (79.6%) češće navode da je izvor prihoda mladih rad za druge u poređenju sa FBiH (63.6%) i BD (50%). Ispitanici iz FBiH češće navode privatni biznis (12.2%) kao izvor prihoda u odnosu na ispitanike iz RS (4.8%), dok ispitanici iz BD navode nevladin sektor (6.7%) češće nego ispitanici u RS (0.9%). Muški ispitanici češće navode da je izvor primanja mladih privatni biznis (12.1%) naspram žena (7.1%). Ispitanici sa osnovnoškolskim

¹ Mladi iz provedenih fokus grupa navode kako bi prvenstveno željeli uspjeti u BiH, te im je potraga za poslom u inostranstvu sekundarna opcija: „Prvenstveno, htio bih da uspijem ovdje.“, „Ja imam priliku, ali ne želim.“, „Ja mislim da je ovdje život bolji koliko god se to činilo glupim. Skroz drugačija kultura življenja, nije jednostavno kad si ovdje rođen i navikao živjeti. Naravno ako se nešto ne nađe to je opcija, ali dok god ovdje ima šanse ja ću tražiti.“. Vidjeti dodatak/anex1.

(75%) i srednjoškolskim (69.9%) obrazovanjem češće navode rad za druge u odnosu na ispitanike sa fakultetskim obrazovanjem (59.4%), koji češće navode privatni biznis (12.4%) i nevladin sektor (4.7%). Ispitanici koji žive na selu češće od ispitanika iz grada navode poljoprivredu (14% naspram 4.1%) i rad za druge (72.5% naspram 66.7%), dok ispitanici iz grada češće navode nevladin sektor (3.4% naspram 0.4%) i privatni biznis (12.9% naspram 5.3%) kao izvore prihoda mladih u njihovoj zajednici.

Grafikon 53. P47. Koje su Vaše glavne brige kada razmišljate o pronalasku posla? - Prvi odgovor

Kada je u pitanju pronalazak posla punoljetni mladi se najviše brinu o nemogućnosti pronalaska stabilnog posla i ugovora na neodređeno vrijeme (38.8%). Zatim slijedi briga o visini plate (29.4%), a 13.9% ispitanika izjavljuje da nemaju nikakvih briga u vezi pronalaska posla. 7.9% ispitanika brine o mogućoj potrebi da se presele zbog pronalaska posla, a 5.2% brine o nedostatku pravih vještina i znanja. Ispitanici iz RS (44.8%) češće od ispitanika iz FBiH (35%) navode da brinu o nemogućnosti pronalaska stabilnog posla i ugovora na neodređeno.

U poređenju sa prosjekom odgovora mladih iz EU (Flash Eurobarometer), ispitanici iz BiH češće navode kao brigu nemogućnost pronalaska stabilnog posla i ugovora na neodređeno (38.8% naspram 31%) i iznos plate (29.4% naspram 12%), dok ispitanici iz EU češće od ispitanika u BiH brinu da nemaju prave vještine (13% naspram 5.2%), da će se morati preseliti zbog posla (16% naspram 7.9%) ali također češće izjavljuju i da nemaju nikakvih briga u vezi pronalaska posla (19% naspram 13.9%).

Tabela 13. P48. Pročitat ću Vam niz izjava vezanih za iskustva sa Biroom za zapošljavanje. Molim Vas da za svaku od njih odgovorite da li se slažete sa izjavom ili ne.

	Total			FBiH			RS			BD		
	Slažem se	Ne slažem se	Ne zna/Bez odg.	Slažem se	Ne slažem se	Ne zna/Bez odg.	Slažem se	Ne slažem se	Ne zna/Bez odg.	Slažem se	Ne slažem se	Ne zna/Bez odg.
Bio/la sam registrovan/a na birou za zapošljavanje ranije i na kraju sam preko biroa pronašao/la posao.	9.6	81.7	8.7	10.5	80.1	9.5	6.9	85.3	7.7	30.4	65.2	4.3
Registrovan sam na birou za zapošljavanje ali me niko nikad nije pozvao da apliciram na neki posao.	38.4	52.6	9.0	37.6	52.0	10.5	38.9	53.9	7.2	52.2	47.8	0.0
Prijavljen sam na birou ali radim na crno (neprijavljeni posao).	10.4	78.8	10.8	10.8	76.3	12.9	9.1	83.2	7.7	21.7	73.9	4.3
Prijavljen sam na birou ali bi prihvatio neprijavljeni posao.	24.5	64.4	11.2	21.6	64.9	13.6	28.5	63.7	7.7	34.8	60.9	4.3
Prijavljen sam na birou ali sam zaposlen. Ostao sam prijavljen samo zbog zdravstvenog osiguranja.	7.5	82.0	10.5	7.8	79.6	12.6	5.9	86.9	7.2	26.1	65.2	8.7
Čuo/la sam da ljudi pronalaze posao preko biroa za zapošljavanje.	33.3	58.9	7.8	34.5	57.5	8.0	31.7	60.5	7.7	26.1	69.6	4.3
Nikad nisam čuo da je neko pronašao posao preko biroa.	44.4	48.0	7.6	45.9	45.9	8.2	42.9	49.9	7.2	26.1	73.9	0.0
Nisam prijavljen/na niti sam ikada bio/la prijavljen/na na biro za zapošljavanje.	41.0	52.7	6.3	44.1	49.0	6.9	36.8	57.6	5.6	26.1	69.6	4.3

Kada je u pitanju rad biroa za zapošljavanje punoljetni ispitanici ne izjavljuju o veoma pozitivnim iskustvima sa biroom. Svega 9.6% ispitanika navodi da su putem biroa pronašli posao, dok 81.7% ispitanika tvrdi da nisu pronašli posao putem biroa. 38.4% ispitanika navodi da ih niko sa biroa nikada nije pozvao da apliciraju na neki posao, dok nešto više od polovine (52.6%) ne dijeli isto iskustvo. 10.4% ispitanika navodi da su prijavljeni na birou, ali da istovremeno rade neprijavljeni posao, dok jedna četvrtina ispitanika (24.5%) navode da su prijavljeni na birou, ali bi prihvatili da rade neprijavljen posao. 7.5% ispitanika navodi da su prijavljeni na birou, iako su zaposleni, jer žele ostvarivati beneficiju zdravstvenog osiguranja sa biroa. Jedna trećina ispitanika navode da su čuli za slučajeve gdje su osobe pronašle posao putem biroa za zapošljavanje dok nešto manje od dvije trećine ispitanika (58.9%) navodi da nisu čuli za takve slučajeve. 44.4% ispitanika navode da nikada nisu čuli za slučaj da je neko pronašao posao putem biroa za zapošljavanje. 41% ispitanika navode da nisu, niti su ikada bili

prijavljeni na biro za zapošljavanje. Važno je napomenuti da se u uzorku nalazi veliki broj studenata koji nisu prijavljeni na biro zbog statusa studenta.

Ispitanici iz Brčko distrikta (21.7%) češće od ispitanika iz FBiH (10.8%) i RS (9.1%) navode da su prijavljeni na birou, ali da istovremeno rade neprijavljeni posao. Ispitanici dobi 26-30 godina (46.1%) češće od ispitanika iz skupina 18-20 (28.5%) i 21-25 (37.4%) navode da su registrovani na birou, no da ih nitko nikada nije pozvao kako bi aplicirali na neki posao.

Tabela 14. P49. Pročitat ću Vam niz izjava vezanih za siguran posao. Molim Vas da za svaku od njih odgovorite da li se slažete sa izjavom ili ne.

	Total			FBiH			RS			BD		
	Slažem se	Ne slažem se	Ne zna/Bez odg.	Slažem se	Ne slažem se	Ne zna/Bez odg.	Slažem se	Ne slažem se	Ne zna/Bez odg.	Slažem se	Ne slažem se	Ne zna/Bez odg.
Ako bi bilo potrebno ja bih platio određenu svotu novca za siguran posao.	44.9	44.2	11.0	43.3	44.6	12.1	46.7	43.5	9.9	56.5	43.5	0.0
Ako bi bilo potrebno, koristio bih kontakte mojih roditelja kako bi osigurao posao.	61.1	29.4	9.5	57.5	31.7	10.8	67.2	24.8	8.0	56.5	43.5	0.0
Ne bih se osjećao/la moralno ugodno da obezbjedim siguran posao preko veze ili plaćanjem.	45.3	41.9	12.8	46.7	38.6	14.7	42.4	47.2	10.4	56.5	43.5	0.0
Ne bi se osjećao moralno ugodno da obezbjedim siguran posao za prijatelje preko ličnih veza.	39.6	47.8	12.6	43.1	41.7	15.2	33.6	57.3	9.1	43.5	56.5	0.0
Koristio bih lične veze da obezbjedim siguran posao za prijatelja.	60.2	30.0	9.8	57.0	32.0	10.9	65.3	26.1	8.5	60.9	39.1	0.0
Za bogatstvo, bio bih spreman da ugrozim svoju reputaciju ili vrijednosti.	7.1	85.8	7.0	10.5	81.7	7.8	1.9	92.0	6.1	4.3	95.7	0.0
Radje bih bio manje bogat, nego da ugrozim svoju reputaciju ili vrijednosti.	68.6	24.6	6.8	69.8	22.1	8.2	66.7	28.3	5.1	69.6	30.4	0.0

Kada je u pitanju osiguranje posla za sebe i druge, relativno visok postotak ispitanika (44.9%) navodi da bi bili spremni platiti određenu sumu novca kako bi dobili siguran posao, dok podjednak broj ispitanika (44.2%) navodi kako se ne slažu sa tim stavom. Skoro dvije trećine ispitanika (61.1%) navodi kako bi iskoristili kontakte svojih roditelja da si osiguraju posao. 45.3% ispitanika navodi da bi se osjećali moralno neugodno ako bi si obezbjedili posao putem veze ili plaćanjem, dok 41.9% ispitanika izjavljuje da se ne bi osjećali moralno neugodno u takvoj situaciji. 39.6% ispitanika bi se osjećali moralno neugodno da za prijatelja obezbjede posao putem ličnih veza, no skoro polovina ispitanika (47.8%) navodi kako se ne bi osjećali moralno neugodno u toj situaciji. 60.2% ispitanika navodi da bi koristili lične veze da obezbjede posao za prijatelja. Donekle ohrabrujući rezultat je da 85.8% ispitanika izjavljuje da ne bi ugrozili svoju reputaciju ili svoje vrijednosti da bi stekli bogatstvo, dok samo 7.1% ispitanika izjavljuje da bi za bogatstvo ipak bili spremni ugroziti i svoju reputaciju ili vrijednosti. Nešto više od dvije trećine ispitanika (68.6%) se slaže sa izjavom da bi radije bili manje bogati nego ugrozili svoju reputaciju ili vrijednosti. Međutim, jedna četvrtina ispitanika se ne slaže sa tom izjavom.

Mladi i poduzetništvo

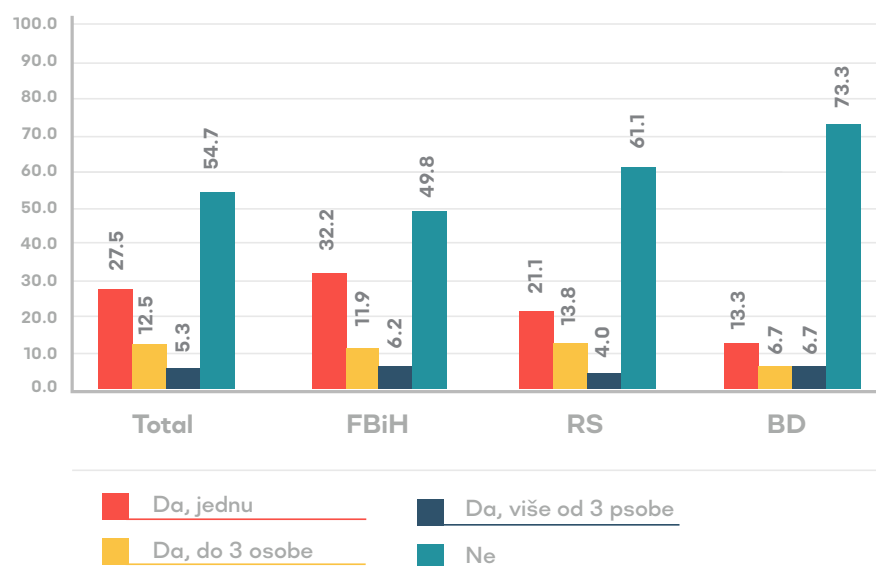
Tabela 15. P50. Koje od sljedećih izjava opisuje Vaše mišljenje/iskustvo o pokretanju svog biznisa/kompanije?

	Total			FBiH			RS			BD		
	Slažem se	Ne slažem se	Ne zna/Bez odg.	Slažem se	Ne slažem se	Ne zna/Bez odg.	Slažem se	Ne slažem se	Ne zna/Bez odg.	Slažem se	Ne slažem se	Ne zna/Bez odg.
Nikad nisam razmišljao o pokretanju biznisa.	48.9	40.6	10.5	45.3	41.3	13.4	54.1	39.5	6.4	60.9	39.1	0.0
Vjerujem da bi otvaranje kompanije u BiH najverovatnije propalo, bez obzira na obim poslovanja.	37.3	42.1	20.6	32.2	44.0	23.9	45.6	38.4	16.0	39.1	52.2	8.7
Pokušao sam pokrenuti vlastitu firmu ali sam odustao zbog komplikovane procedure.	8.1	78.6	13.3	8.8	75.2	16.0	6.7	84.3	9.1	13.0	78.3	8.7
Registrovao sam vlastitu firmu ali sam morao da zatvorim zbog visokih troškova poslovanja.	5.4	81.0	13.6	6.5	77.5	16.0	2.9	86.9	10.1	17.4	78.3	4.3
Vodim svoju firmu ali ću uskoro morati da je zatvorim zbog velikih troškova poslovanja.	4.1	81.4	14.6	4.9	77.9	17.2	2.1	87.2	10.7	13.0	78.3	8.7
Uspješno vodim svoju firmu i nemam namjeru da zatvaram.	4.9	80.9	14.3	5.6	77.5	17.0	3.2	86.4	10.4	13.0	82.6	4.3
Namjeravam da otvorim firmu, ali teško je zbog nedovoljne institucionalne podrške.	11.6	73.5	15.0	12.7	68.6	18.6	9.3	81.3	9.3	17.4	73.9	8.7
Namjeravam da otvorim firmu, ali će mi biti potrebno mentorstvo.	7.5	75.5	16.9	9.5	69.3	21.2	3.7	85.6	10.7	17.4	78.3	4.3
Nemam prave vještine.	19.4	63.0	17.6	22.4	56.0	21.6	13.9	74.4	11.7	30.4	60.9	8.7
Ne mogu dobiti kredit.	31.8	43.7	24.6	37.9	36.9	25.2	21.9	53.9	24.3	30.4	56.5	13.0

Kada su u pitanju iskustva o pokretanju sopstvenog biznisa skoro polovina ispitanika (48.9%) navodi da nikada nisu razmišljali o pokretanju biznisa. 42.1% ispitanika se ne slaže sa izjavom da bi otvaranje kompanije u BiH najvjerovatnije propalo, dok se 37.3% ispitanika slaže sa tim stavom. 8.1 % ispitanika navodi da su pokušali otvoriti vlastitu firmu, ali su zbog komplikovane procedure odustali, dok dodatnih 5.4% ispitanika navodi da su registrovali vlastitu firmu, ali su zbog visokih troškova poslovanja morali da je zatvore. 4.1% ispitanika navode da trenutno vode svoju firmu, ali će je uskoro morati zatvoriti zbog velikih troškova poslovanja. Tek 4.9% ispitanika navodi da uspješno vode svoju firmu koju ne namjeravaju zatvoriti. 11.6% ispitanika navodi da imaju namjeru da otvore firmu, ali da je to teško uraditi zbog nedovoljne institucionalne podrške. 7.5% ispitanika izjavljuju da će im biti potrebno mentorstvo u njihovoj namjeri da otvore sopstvenu firmu. Skoro jedna petina ispitanika (19.4%) navode da smatraju kako nemaju prave vještine da bi pokrenuli posao, a oko jedne trećine ispitanika (31.8%) navodi da ne mogu dobiti kredit neophodan za pokretanje biznisa.

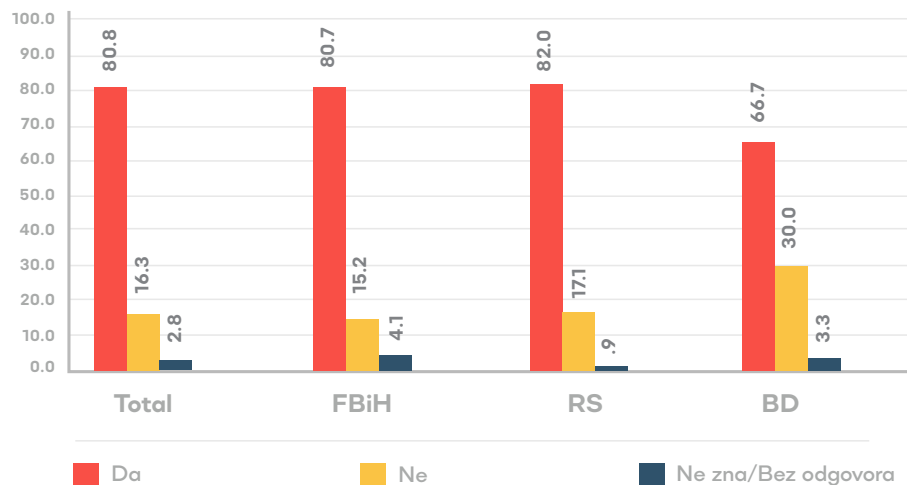
Ispitanici iz RS, u poređenju sa ispitanicima iz FBiH, češće navode da nikada nisu razmišljali o pokretanju biznisa (54.1% naspram 45.3%), te da bi otvaranje kompanije vjerovatno propalo (45.6% naspram 32.2%). Ispitanici iz FBiH (6.5%) i BD (17.4%) češće od ispitanika iz RS (2.9%) navode da su registrovali firmu, ali su je morali zatvoriti zbog visokih troškova poslovanja.

Grafikon 54. P57. Da li poznajete ijednu mladu osobu koja je uspješno pokrenula vlastiti biznis/firmu?

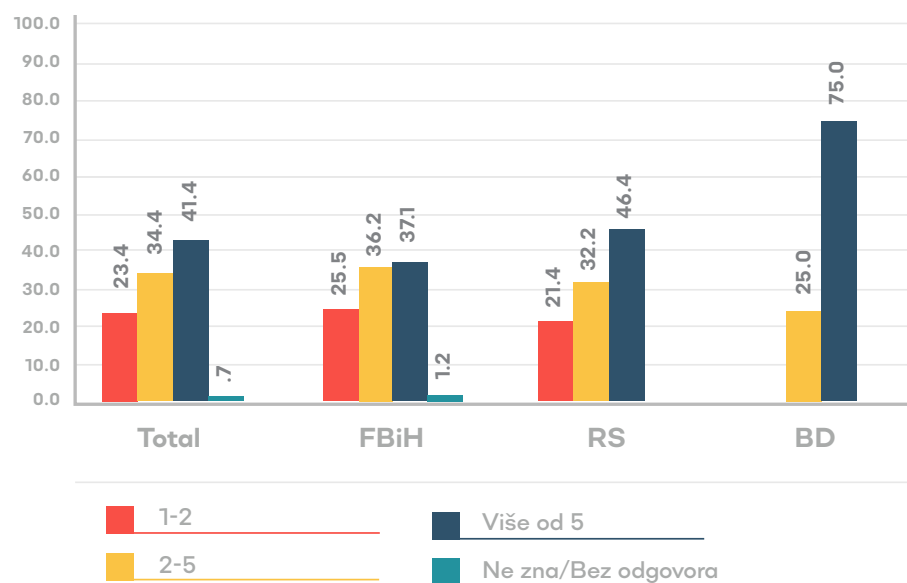
Najveći broj ispitanika navodi da ne poznaju niti jedni osobu koja je uspješno pokrenula vlastiti biznis (54.7%). Nešto više od četvrtine ispitanika (27.5%) navodi da poznaju jednu takvu osobu, 12.5% ispitanika navodi da poznaju do 3 takve osobe, a 5.3% ispitanika navode da poznaju više od 3 takve osobe. Ispitanici iz FBiH (32.2%) u znatno većem broju navode da poznaju jednu takvu osobu u odnosu na ispitanike iz RS (21.1%) i BD (13.3%). Ispitanici dobi 26-30 godina češće od ispitanika drugih dobnih skupina daju odgovore "Da, do tri osobe" (16.6%) i "Da, više od 3 osobe" (9.1%).

Grafikon 55. P52. Da li imate nekog bliskog prijatelja ili rođaka (Vaših godina) koji je napustio zemlju zbog boljih poslovnih prilika u inostranstvu?

Većina ispitanika (80.8%) izjavljuje da imaju bliskog prijatelja ili rođaka koji je napustio zemlju zbog boljih poslovnih prilika u inostranstvu. Ispitanici sa završenim osnovnoškolskim (19.2%) i srednjoškolskim obrazovanjem (17%) češće navode od ispitanika sa fakultetskim obrazovanjem da ne poznaju ovakve osobe. Ispitanici koji žive na selu u većem broju (84.9%) navode da imaju prijatelja ili rođaka koji su napustili BiH u poređenju sa ispitanicima koji žive u gradu (77.4%).

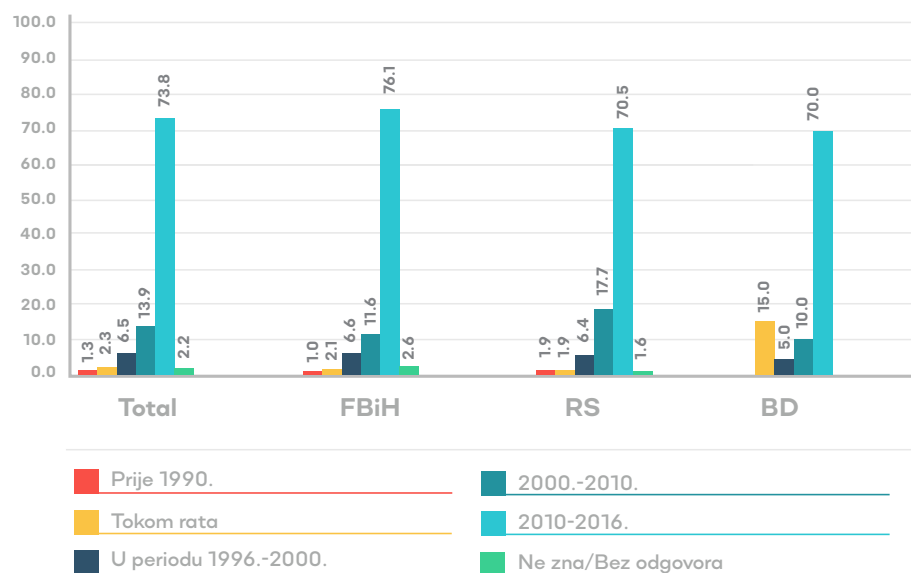
Grafikon 56. P53. Koliko?

Poražavajući podatak je da najveći broj ispitanika koji poznaju nekoga ko je napustio zemlju zbog boljih poslovnih prilika u inostranstvu navodi kako poznaju više od 5 takvih osoba (41.4%), zatim slijedi odgovor 2-5 osoba (34.4%) i 1-2 osobe (23.4%). Ispitanici iz BD (75%) češće od ispitanika iz FBiH (37.1%) i RS (46.4%) navode da poznaju više od 5 osoba koje su napustile zemlju. Osobe iz dobne skupine 15-20 godina češće navode (31.8%) da poznaju 1-2 osobe u odnosu na ispitanike iz skupina 21-25 godina (18.5%) i 26-30 godina (18.4%). Ispitanici sa sela češće od ispitanika iz grada navode kako poznaju više od 5 takvih osoba (45.3% naspram 37.9%).

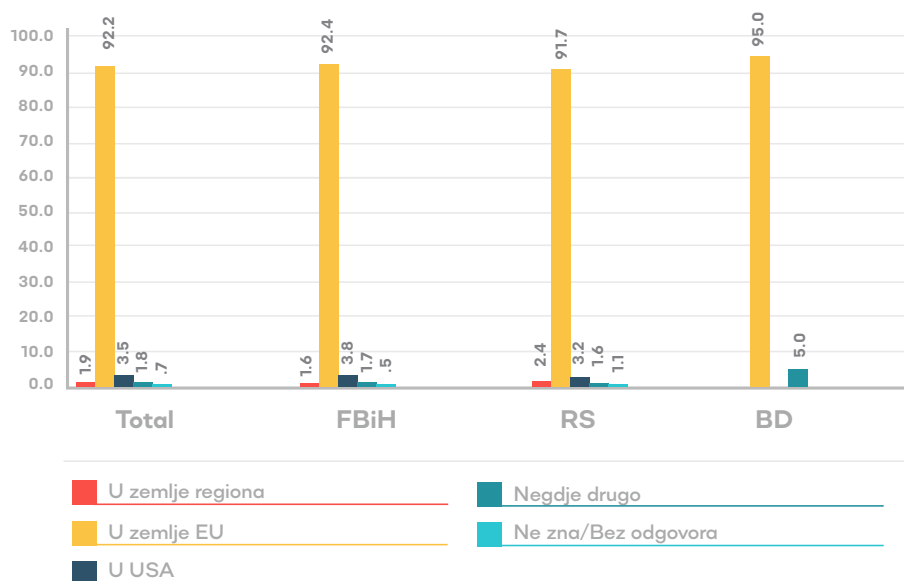
Grafikon 57. P54. Kada su otišli?

Okolo tri četvrtine ispitanika (73.8%) navodi da su osobe koje poznaju napustile BiH u periodu od 2010-2016. Zatim slijedi 13.9% ispitanika koji navode da su osobe koje poznaju napustile BiH u periodu 2000-2010. Iako ne postoje direktni indikatori koji bi odgovorili zašto je skoro tri četvrtine osoba koje ispitanici poznaju napustilo BiH u periodu nakon 2010. godine, moguće je pretpostaviti da su te mlade osobe u tom periodu postale punoljetne, aktivne na tržištu rada i dobile mogućnost da samostalno putuju i traže zaposlenje u zemljama EU, s obzirom da se pitanje odnosi na osobe koje su slične dobi kao ispitanici.

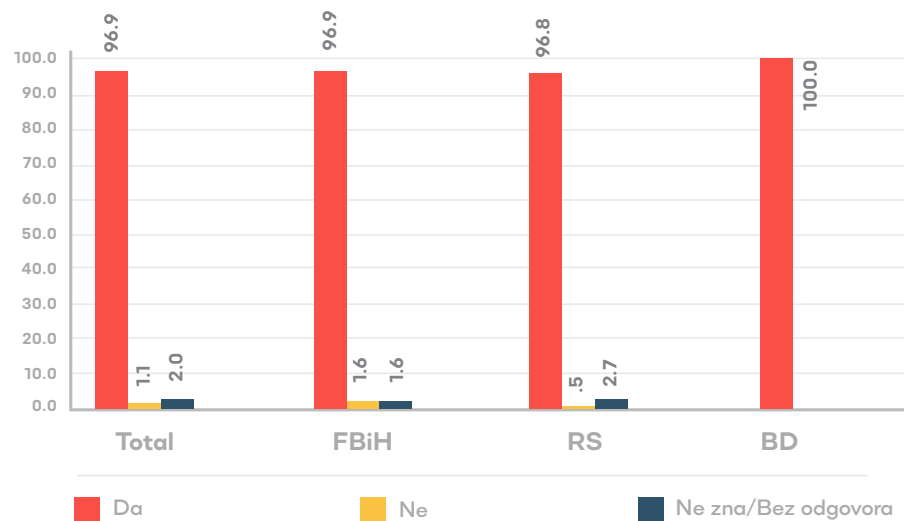
Ispitanici iz Brčko distrikta (15%) češće od ispitanika iz FBiH (2.1%) i RS (1.9%) navode da su osobe koje poznaju napustile BiH u toku rata. Također, ispitanici koji žive na selu (77.3%) češće od ispitanika koji žive u gradu (70.6%) navode da su osobe napustile BiH u periodu 2010-2016.

Grafikon 58. P55. Gdje su otišli?

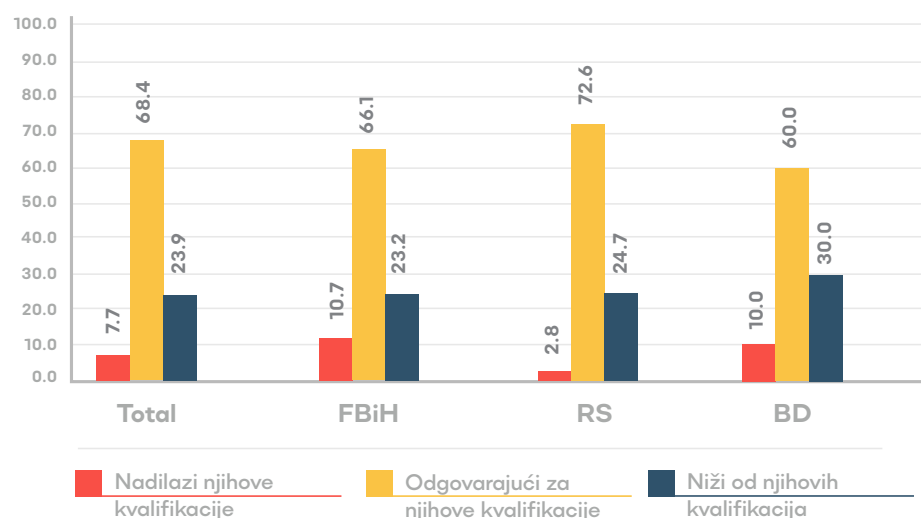
Najveći broj ispitanika izjavljuje da su njihovi prijatelji ili rođaci nakon napuštanja BiH otišli u zemlje Evropske unije (92.2%). Neznatan postotak osoba je otišao u Sjedinjene Američke Države (3.5%), zemlje regiona (1.9%) ili u neke druge države (1.8%). Ispitanici iz grada nešto češće navode da su njihovi poznanici otišli u SAD (5.2%) u poređenju sa osobama koje žive na selu (1.7%).

Grafikon 59. P56. Da li su pronašli posao?

Prema izjavama ispitanika, čak 96.9% njihovih poznanika koji su napustili BiH zbog boljih poslovnih prilika su tamo i pronašli posao.

Grafikon 60. P56a. Da li taj posao..

Ispitanici navode da su u najvećem broju slučajeva njihovi poznanici koji su pronašli posao izvan BiH pronašli posao koji je odgovarajući za njihove kvalifikacije (68.4%). Oko četvrtine tih osoba (23.9%) je pronašlo posao koji je niži od njihovih kvalifikacija, dok je 7.7% pronašlo posao koji nadilazi njihove kvalifikacije.

Vrijednosti koje gaje mladi

Tabela 16 P57. U posljednjih 12 mjeseci, da li ste bili svjedoci ili se lično susretali sa neformalnim procedurama (davanje mita, cinjenje protuusluge, i sl.) prilikom....

	Total			FBiH			RS			BD		
	Da	Ne	NZ/BO	Da	Ne	NZ/BO	Da	Ne	NZ/BO	Da	Ne	NZ/BO
Vađenja dokumenta/ dobijanje neke administrativne dozvole.	33.9	62.2	3.9	28.5	66.0	5.5	41.8	56.5	1.8	43.3	56.7	0.0
Polaganje ispita.	22.2	73.3	4.6	20.3	73.4	6.3	24.8	73.4	1.8	26.7	66.7	6.7
Dobijanje medicinskog tretmana u javnim bolnicama.	35.0	60.6	4.4	26.6	67.1	6.3	46.8	51.6	1.5	56.7	40.0	3.3
Izbjegavanje problema s policijom.	20.8	74.6	4.7	15.1	78.5	6.4	28.6	69.2	2.2	36.7	63.3	0.0
Dobijanje posla.	20.3	75.6	4.2	16.6	77.9	5.5	25.1	72.7	2.2	33.3	63.3	3.3
Upisa u skolu/fakultet.	21.3	74.4	4.3	19.2	75.1	5.7	24.4	74.1	1.5	26.7	63.3	10.0

Značajan broj ispitanika izjavljuje da su se susretali sa neformalnim procedurama poput davanja mita, činjenja protu usluge i slično, u toku posljednjih 12 mjeseci u različitim situacijama. Oko jedne trećine ispitanika (33.9%) navodi da su se susretali sa takvim procedurama prilikom vađenja dokumenata ili dobijanja neke administrativne dozvole. Oko četvrtine ispitanika (22.2%) su se susreli sa neformalnim procedurama prilikom polaganja ispita, a 35% ih se susrelo sa takvim procedurama prilikom dobijanja tretmana u javnim bolnicama. Oko petine ispitanika su se susreli sa takvim procedurama prilikom izbjegavanja problema sa policijom (20.8%), dobijanja posla (20.3%) ili upisa u školu, fakultet (21.3%).

Značajno veći broj ispitanika iz RS i BD, navode da su se susreli sa takvim procedurama prilikom dobijanja medicinskog tretmana u bolnicama (RS – 46.8%, BD – 56.7%, naspram 26.6% u FBiH) te prilikom izbjegavanja problema sa policijom (RS – 28.6%, BD – 36.7%, naspram 15.1% u FBiH). Također, ispitanici iz RS, češće od ispitanika iz FBiH navode da su se susreli sa ovakvim procedurama prilikom vađenja dokumenata (41.8% naspram 28.5%) ili dobijanja posla (25.1% naspram 16.6%). Ispitanici iz distrikta Brčko u najvišem postotku govore da su se susreli sa ovakvim procedurama u svakoj od kategorija.

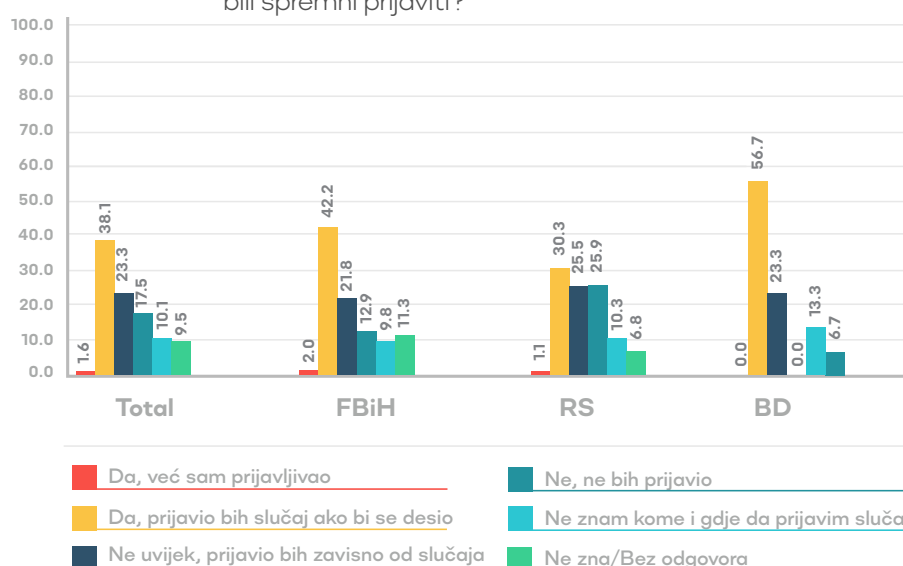
Tabela 17. P58. Da li se slažete ili se ne slažete sa sljedećim stavovima kada je sticanje obrazovanja u pitanju?

	Total			FBiH			RS			BD		
	Slažem se	Ne slažem se	Ne zna/ Bez odg.	Slažem se	Ne slažem se	Ne zna/ Bez odg.	Slažem se	Ne slažem se	Ne zna/ Bez odg.	Slažem se	Ne slažem se	Ne zna/ Bez odg.
Ako bi bilo potrebno, ja bih platio određeni iznos novca ili koristio bilo kakve veze kako bi obezbjedio upis na željeni fakultet.	26.5	63.1	10.4	28.0	60.3	11.7	23.1	69.0	7.9	43.3	40.0	16.7
Ne bi mi bilo moralno prijatno/ugodno da obezbjedim upis na neki fakultet koristeći veze ili plaćanje.	52.8	32.8	14.4	51.7	31.7	16.5	55.6	33.4	11.0	33.3	50.0	16.7
Vjerujem da je moje obrazovanje važno i treba da bude zasnovano na kvalitetu.	82.8	10.0	7.3	80.4	11.9	7.7	87.5	6.2	6.4	66.7	23.3	10.0
Ne vjerujem da je kvalitet obrazovanja podjednako važan kao i sticanje diplome.	26.2	63.5	10.3	30.2	58.5	11.3	19.8	71.2	9.0	26.7	66.7	6.7
Mislim da je jedino značajno dobiti diplomu i ja bih platio ili koristio bilo kakve veze da dobijem diplomu, bez obzira na vrstu fakulteta.	12.2	77.1	10.8	15.8	73.0	11.2	6.2	83.5	10.3	16.7	76.7	6.7

Iskustvo sa neformalnim procedurama se ogleda i u slicnim postocima neslaganja, odnosno neodobranja sljedećih navedenih izjava. Kada je u pitanju obrazovanje, više od četvrtine ispitanika (26.5%) izjavlju da bi, ukoliko bi to bilo potrebno, platili određeni iznos novca ili koristili bilo kakve veze kako bi obezbjedili upis na željeni fakultet. Skoro trećina ispitanika (32.8%) navodi da im ne bi bilo neprijatno da upis na fakultet obezbjede putem veza ili plaćanjem, dok svega nešto više od polovine (52.8%) ispitanika navodi da bi im to bilo moralno neprijatno. Iako 82.8% ispitanika smatra da je njihovo obrazovanje važno i treba biti zasnovano na kvalitetu, 10% njih se ne slaže sa ovom izjavom. Čak 26.2% ispitanika smatra da kvalitet obrazovanja nije važan koliko samo sticanje diplome, a 12.2% ih izjavljuje da je dobijanje diplome jedino važno i da bi platili, ili koristili bilo kakve veze da dobiju diplomu, bez obzira na vrstu fakulteta.

Ispitanici iz FBiH češće od ispitanika iz RS izjavljuju da ne smatraju da je kvalitetno obrazovanje bitno koliko i diploma (30.2% naspram 19.8%), te da smatraju da je jedino što je bitno dobiti diplomu, čak i po cijenu plaćanja ili korištenja privatnih veza (15.8% naspram 6.2%). Ispitanici iz distrikta Brčko (43.3%) češće od ispitanika iz RS (23.1%) navode da bi bili spremni platiti određeni iznos novca da obezbjede upis na željeni fakultet. Ispitanici RS češće od ispitanika iz FBiH i BD izjavljuju da ne bi platili kako bi obezbjedili upis na željeni fakultet (69%) te da smatraju kako je njihovo obrazovanje važno i prije svega treba biti zasnovano na kvalitetu (87.5%). Ispitanici sa fakultetskim obrazovanjem (63.5%) češće od ispitanika sa osnovnoškolskim (45.1%) i srednjoškolskim (52.6%) obrazovanjem navode kako bi im bilo moralno neprijatno da obezbjede upis na fakultet koristeći veze. Isti stav češće navode žene (56.4%) od muškaraca (48.7), te ispitanici iz grada (56.2%) od ispitanika sa sela (48.6%). Muškarci češće od žena izjavljuju da ne vjeruju da je kvalitet obrazovanja bitan koliko i sama diploma (29.3% naspram 23.4%) te da bi bili spremni platiti, ili koristiti veze, da si osiguraju diplomu (16.3% naspram 8.5%).

Grafikon 61. P59. Ukoliko bi bili suočeni sa slučajem korupcije, da li biste to bili spremni prijaviti?

Najveći broj ispitanika izjavljuje da ukoliko bi bili suočeni sa slučajem korupcije, to i prijavili (38.1%). Međutim, 23.3% ispitanika navode da ne bi u svakom slučaju prijavili korupciju, a čak 17.5% da ne bi prijavili ni u kom slučaju, što u totalu iznosi 40.8% ispitanika koji navode da vjerovatno ne bi prijavili slučaj korupcije, odnosno više od 38.1% ispitanika koji izjavljuju da bi prijavili takav slučaj. 10.1% ispitanika

izjavljuje da ne zna kome i gdje bi prijavili takav slučaj, dok je samo 1.6% ispitanika već prijavilo slučaj korupcije. Relativno je visok procenat ispitanika koji nisu dali odgovor na ovo pitanje (9.5%).

Ispitanici iz dobne skupine 15-20 godine (41.%) češće od ispitanika iz skupine 26-30 godina (32.4%) navode da bi prijavili slučaj korupcije, dok ispitanici iz skupine 26-30 godina (21%) znatno češće navode da ne bi prijavili slučaj korupcije u poređenju sa ispitanicima dobi 15-20 godina (13.5%).

Tabela 18 P60. Koliko često osjećate diskriminaciju...

	Nikad	Skoro nikad	Ponekad	Često	Veoma često	Ne zna/Bez odgovora
Zbog roda.	61.7	31.8	4.1	.8	.3	1.5
Zbog ekonomskog statusa.	60.3	33.3	3.8	1.1	.4	1.0
Zbog religije.	59.7	33.1	4.2	1.5	.5	1.1
Zbog etničke pripadnosti.	61.0	33.0	3.5	1.3	.2	1.0
Zbog nivoa obrazovanja.	61.8	33.4	2.8	.7	.4	1.0
Zbog stranačke pripadnosti.	61.5	33.1	2.6	1.2	.6	1.1
Zbog regionalnog porijekla.	62.7	32.8	2.3	1.0	.2	1.0
Zbog seoskih/gradskih korijena.	61.6	32.3	4.0	1.0	.3	.9

Izuzetno pozitivan rezultat je da ispitanici u najvećem broju slučajeva izjavljuju da nikad, ili skoro nikad ne osjećaju diskriminaciju zbog roda (93.5%), ekonomskog statusa (93.6%), religije (92.8%), etničke pripadnosti (94%), nivoa obrazovanja (95.2%), stranačke pripadnosti (94.6%), regionalnog porijekla (95.5%) ili seoskih/gradskih korijena (93.9%). Kada su u pitanju razlike među entitetima, ispitanici iz RS i BD češće od ispitanika iz Federacije BiH navode odgovor "Nikad" na sve navedene stavke.

Tabela 19. P60. Koliko često osjećate diskriminaciju... - poređenje sa rezultatima istraživanja u Hrvatskoj 2013.

	BiH			Hrvatska		
	Nikad i skoro nikad	Ponekad	Često i veoma često	Nikad i skoro nikad	Ponekad	Često i veoma često
Zbog roda.	93.4	4.1	1.0	89.9	6.9	2.7
Zbog ekonomskog statusa.	93.7	3.8	1.5	90.7	5.4	2.7
Zbog religije.	92.8	4.2	2.0	93.1	3.9	1.7
Zbog etničke pripadnosti.	94.0	3.5	1.5	93.8	3.1	1.7
Zbog nivoa obrazovanja.	95.2	2.8	1.1	92.6	4.2	2.1
Zbog stranačke pripadnosti.	94.6	2.6	1.8	92.1	2.6	1.8
Zbog regionalnog porijekla.	95.5	2.3	1.2	92.8	3.4	2.0
Zbog seoskih/gradskih korijena.	93.8	4.0	1.3	91.0	5.4	2.3

U poređenju sa rezultatima istraživanja na ispitanicima iz Hrvatske primjetno je da ispitanici iz Hrvatske u neznatno višem postotku od ispitanika iz BiH navode da su se često ili veoma često odjećali diskriminirani zbog roda (2.7% naspram 1%), ekonomskog statusa (2.7% naspram 1.5%), nivoa obrazovanja (2.1% naspram 1.1%), regionalnog porijekla (2% naspram 1.2%) ili seoskih/gradskih korjena (2.3% naspram 1.3%).

REZULTATI MULTIVARIJACIJSKIH MODELA

U radu su postavljeni multipli logistički regresijski modeli s ciljem prepoznavanja određenih interesa mladih (njihovih stavova), a na osnovu skupa socio-demografskih i ekonomskih prediktora kao što su: spol, starost, entitet, etnička pripadnost, tip naselja, obrazovanje i radni status.

Uticaj socio-demografskih i ekonomskih obilježja na mišljenje mladih o političkoj situaciji u BiH

Logističkom regresijskom analizom istražena je multipla zavisnost različitih socio-demografskih i ekonomskih varijabli sa izražavanjem stavova mladih prema pitanju trenutne političke situacije u BiH. Zavisna varijabla „politička situacija“ transformisana je u dvije diskretne kategorije; situacija pogoršana i situacija poboljšana. Kao skup nezavisnih varijabli (prediktora) na osnovu kojih se predviđao ishod mišljenja mladih, uključene su sljedeće varijable: dob, spol, entitet, nivo obrazovanja, vrsta naselja i radni status. Navedene varijable su modifikovane s ciljem olakšanja interpretacije modela. Kod svake varijable se odabrala referentna kategorija kako bi se omogućilo tumačenje koeficijenata, što je prikazano u tabeli 20.

Tabela 20. Status modaliteta zavisne i nezavisnih varijabli u regresijskom modelu

		Kodiranje kategorija u modelu	
		(1)	(2)
Politička situacija	Pogoršala*	0	
	Poboljšala	1	
Dob	15-20*	0	0
	21-25	1	0
	26-30	0	1
Entitet	FBIH*	0	0
	RS	1	0
	DB	0	1
Nivo obrazovanja	Osnovnoškolsko obrazovanje*	0	0
	Srednjoškolsko obrazovanje	1	0
	Fakultetsko obrazovanje	0	1
Vrsta naselja	Grad*	0	
	Selo	1	
Radni status	Nezaposlen*	0	
	Zaposlen	1	

* Referentne kategorije

Tabela 21 prikazuje rezultate realizovanog logističkog regresijskog modela. Beta koeficijent (B) pokazuju uticaj svake nezavisne varijable na određeni ishod. Što je veći beta koeficijent to je odnos snažniji. Ukoliko je predznak koeficijenta negativan tada je negativna povezanost prediktora sa zavisnom varijablom. Druga kolona u svakoj tabeli daje standardnu pogrešku (S.E.), koja predstavlja grešku koeficijenta regresije dobijenog zbog činjenice da su procjene rađene na osnovu uzorka. Treća kolona predstavlja količnike vjerovatnoće (Exp(B)) za procjenu pripadnosti određene kategorije zavisnom ishodu.

Rezultati multiplog logističkog regresijskog modela navode na sljedeće zaključke. Mišljenje mladih osoba da se politička situacija poboljšala najviše zavisi od njihovog statusa zaposlenosti, odnosno, ako je mlada osoba zaposlena onda postoji 2,6 puta veća šansa da će izraziti stav o poboljšanoj političkoj situaciji, nego što će to biti osobe koje su nezaposlene. Mlade osobe nastanjene na području Brčko distrikta pokazuju 2,3 puta veći stav da se situacija poboljšala u poređenju na mlade osobe iz Federacije BiH. Slični zaključci se mogu izvući i iz ostalih varijabli.

Tabela 21. Regresijski koeficijenti i količnici vjerovatnoće stavova mladih

Prediktori	B	S.E.	Exp(B)
RS vs. FBiH	-0,68	0,71	0,51
BD vs. FBiH	0,82	0,75	2,27
21-25 god vs. 15-20 god	-0,35	0,55	0,70
26-30 god vs. 15-20 god	-0,17	0,51	0,85
Srednjoškolsko vs. Osnovno obrazovanje	-0,56	1,18	0,57
Fakultetsko vs. Osnovno obrazovanje	-0,39	1,25	0,68
Selo vs. grad	0,34	0,38	1,40
Zaposlen vs. nezaposlen	0,96	0,38	2,62
Konstanta	-1,79	1,23	0,17

B-beta koeficijent, S.E.-Standardna greška prediktora, Exp(B)-količnik vjerovatnoće

Zavisnost socio-demografskih i ekonomskih obilježja sa mišljenjem mladih o kvaliteti njihovog života

Dalje je istražen uticaj socio-demografskih i ekonomskih varijabli na izražavanje mišljenja mladih osoba o trenutnoj kvaliteti njihovog života kada se uporedi sa životom njihovih roditelja kada su bili mladi. Zavisna i skup nezavisnih varijabli uključenih u model logističke regresije prikazane su u predhodnoj tabeli 19. U istoj tabeli prikazani su i načini kodiranja kategorija kako bi se pravilno tumačili realizovani koeficijenti. Realizovani koeficijenti regresijskog modela prikazani su u tabeli 21.

Najjači prediktor koji utiče na stav da je kvalitet života mladih osoba bolji, nego što je to bio kvalitet života njihovih roditelja kada su bili mladi, jeste prediktor status zaposlenosti. Prema tome, ako je mlada osoba zaposlena onda postoji 2,6 puta veća šansa da će izraziti stav o boljem kvalitetu života nego što su to imali njihovi roditelji. Drugi prediktor je tip naselja u kojem je mlada osoba nastanjena, kao i

visina njihovog obrazovanja. Ako je mlada osoba nastanjena u ruralnom dijelu, onda je vjerovatnoća 1,8 puta veća da se izjasni sa „bolji kvalitet života mladih“, nego što bi to bile osobe koje su nastanjene u urbanim dijelovima. Takođe, mladi sa srednjoškolskim obrazovanjem imaju 1,7 puta veću vjerovatnoću da smatraju trenutni kvalitet života boljim, u poređenju na mlade sa osnovnoškolskim obrazovanjem.

Tabela 22. Regresijski koeficijenti i količnici vjerovatnoće stavova mladih

Prediktori	B	S.E.	Exp(B)
RS vs. FBiH	-0,927	0,480	0,396
BD vs. FBiH	0,149	0,621	1,160
21-25 god vs. 15-20 god	-0,687	0,308	0,503
26-30 god vs. 15-20 god	-1,054	0,310	0,348
Srednjoškolsko vs. Osnovno obrazovanje	0,566	0,836	1,760
Fakultetsko vs. Osnovno obrazovanje	0,198	0,895	1,218
Selo vs. grad	0,583	0,235	1,792
Zaposlen vs. nezaposlen	0,953	0,237	2,593
Konstanta	-1,465	0,856	0,231

B-beta koeficijent, S.E.-Standardna greška prediktora, Exp(B)-količnik vjerovatnoće

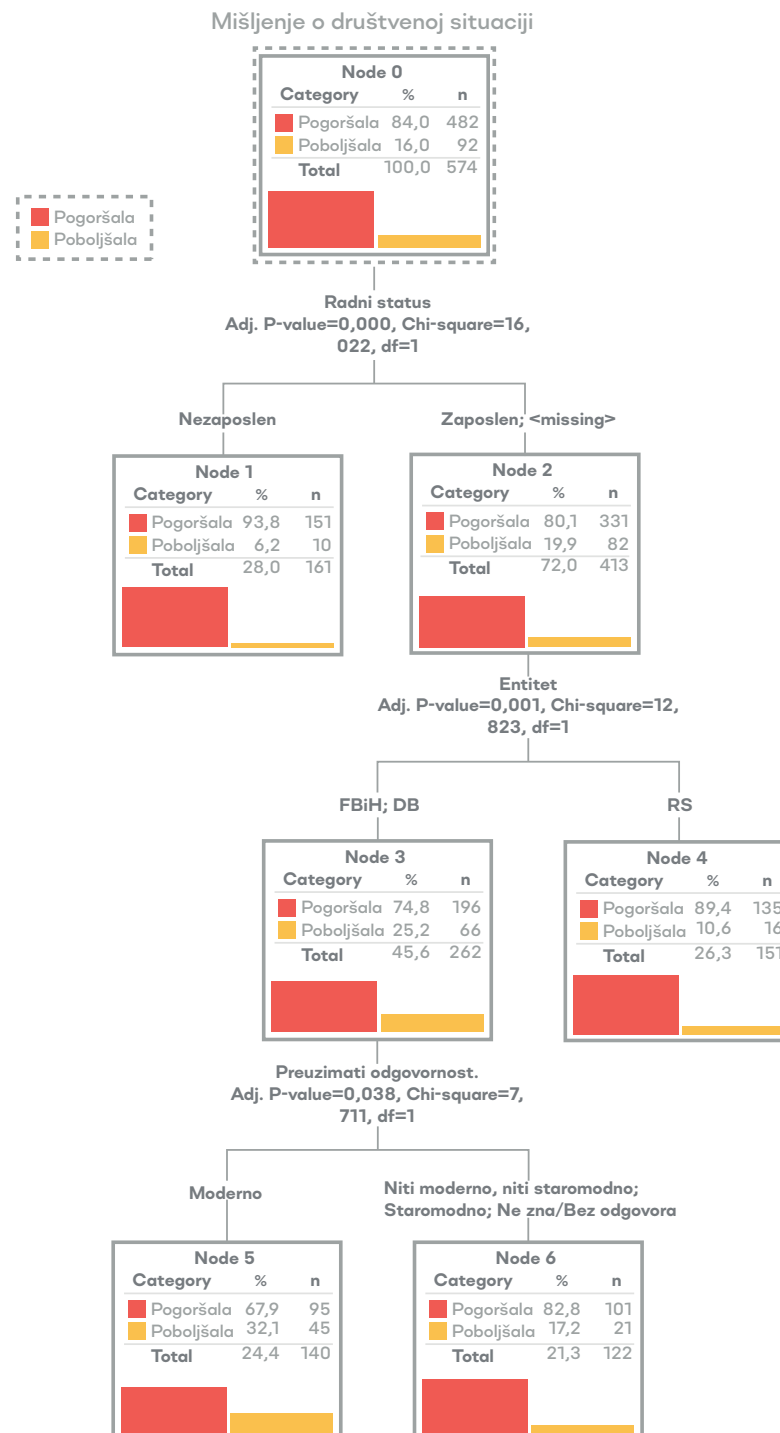
Višedimenzionalna povezanost mišljenja o političkoj situaciji sa statusom zaposlenosti, entitetom i stavom prema preuzimanju odgovornosti ispitanika

Metodom Stabla odlučivanja (engl. Decision Tree) istražen je uticaj različitih nezavisnih varijabli na izražavanje mišljenja ispitanika opštoj društvenoj situaciji unutar Bosne i Hercegovine. Metodom su se pokušali klasificirati ispitanici u dvije grupe, ispitanici koji smatraju da se društvena situacija pogoršala i ispitanici koji smatraju da se društvena situacija poboljšala. Kao skup prediktorskih varijabli (nezavisnih u modelu) uključene su socio-demografske varijable: entitet, starosna dob, nivo obrazovanja, tip naselja, radni status, spol, te psihološka varijabla stav ispitanika prema preuzimanju odgovornosti. Međutim, od svih navedenih prediktora algoritam stabla odlučivanja zadržao je tri varijable koje značajno utiču na grananje stabla i daju jedinstven doprinos klasifikaciji ispitanika u dvije grupe, one koji smatraju da se društvena situacija pogoršala i one koji smatraju da je društvena situacija poboljšala. Slika modela stabla prikazana je ispod. Od navedene tri zadržane varijable u modelu, najjači uticaj na izražavanje stava o društvenoj situaciji ima „radni status“ ispitanika, pa je tako značajan broj ispitanika koji su imali status zaposlenosti, stava, da se društvena situacija poboljšala u poređenju na ispitanike koji imaju status nezaposlenih. Stablo se dalje iz kategorije zaposlenih grana na osnovu uticaja entiteta, te se zapaža da je značajno veći procenat zaposlenih ispitanika iz RS-a stava da se društvena situacija pogoršala i značajno manji da se situacija poboljšala, kada se uporedi sa kategorijom ispitanika iz Federacije i Brčko distrikta¹. Iz čvora „Federacija BiH i Brčko distrikt stablo se dalje grana na osnovu uticaja treće

¹ Federacija BiH i Brčko distrikt se nalaze u istom čvoru stabla jer nije postojala značajna razlika u pogledu izražavanja stavova o društvenoj situaciji između ove dvije kategorije te su algoritmom automatski grupisane u jednu.

varijable, „stav o popularnosti preuzimanja odgovornosti mladih osoba“. Na osnovu rezultata modela stabla možemo reći, da mlade zaposlene osobe iz Federacije BiH i Brčko distrikta koji smatraju da je preuzimanje odgovornosti moderno u današnje vrijeme u značajno većem procentu smatraju da se društvena situacija poboljšala, u poređenju na ispitanike koji smatraju da je preuzimanje odgovornosti staromodno (ili niti staromodno niti moderno) gdje je značajno manji procenat ispitanika sa stavom o poboljšanoj društvenoj situaciji.

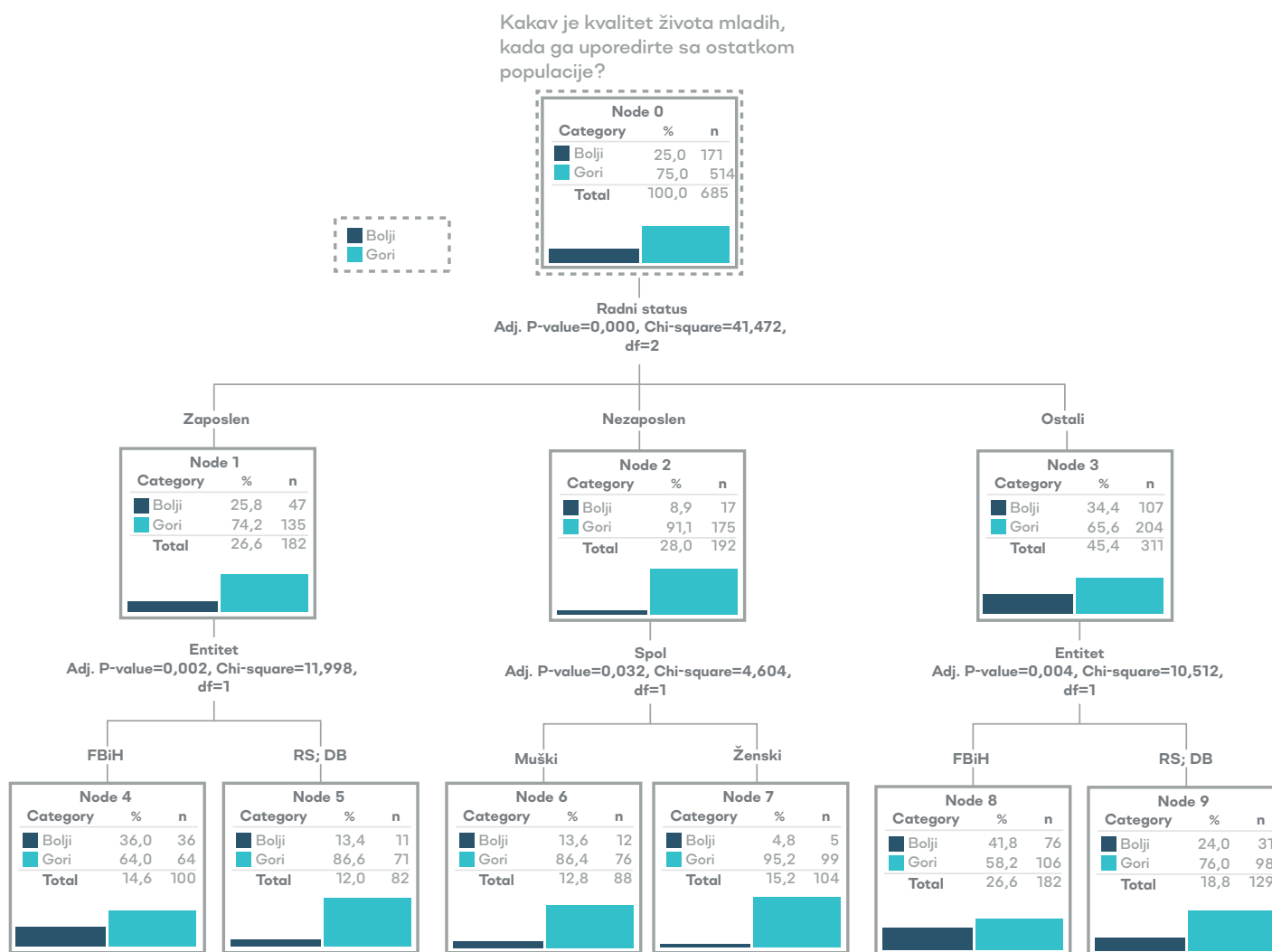
Slika 1. Višedimenzionalna povezanost mišljenja o političkoj situaciji sa statusom zaposlenosti, entitetom i stavom prema preuzimanju odgovornosti ispitanika

Uticaj socio-demografskih i ekonomskih obilježja na stav o kvalitetu života mladih

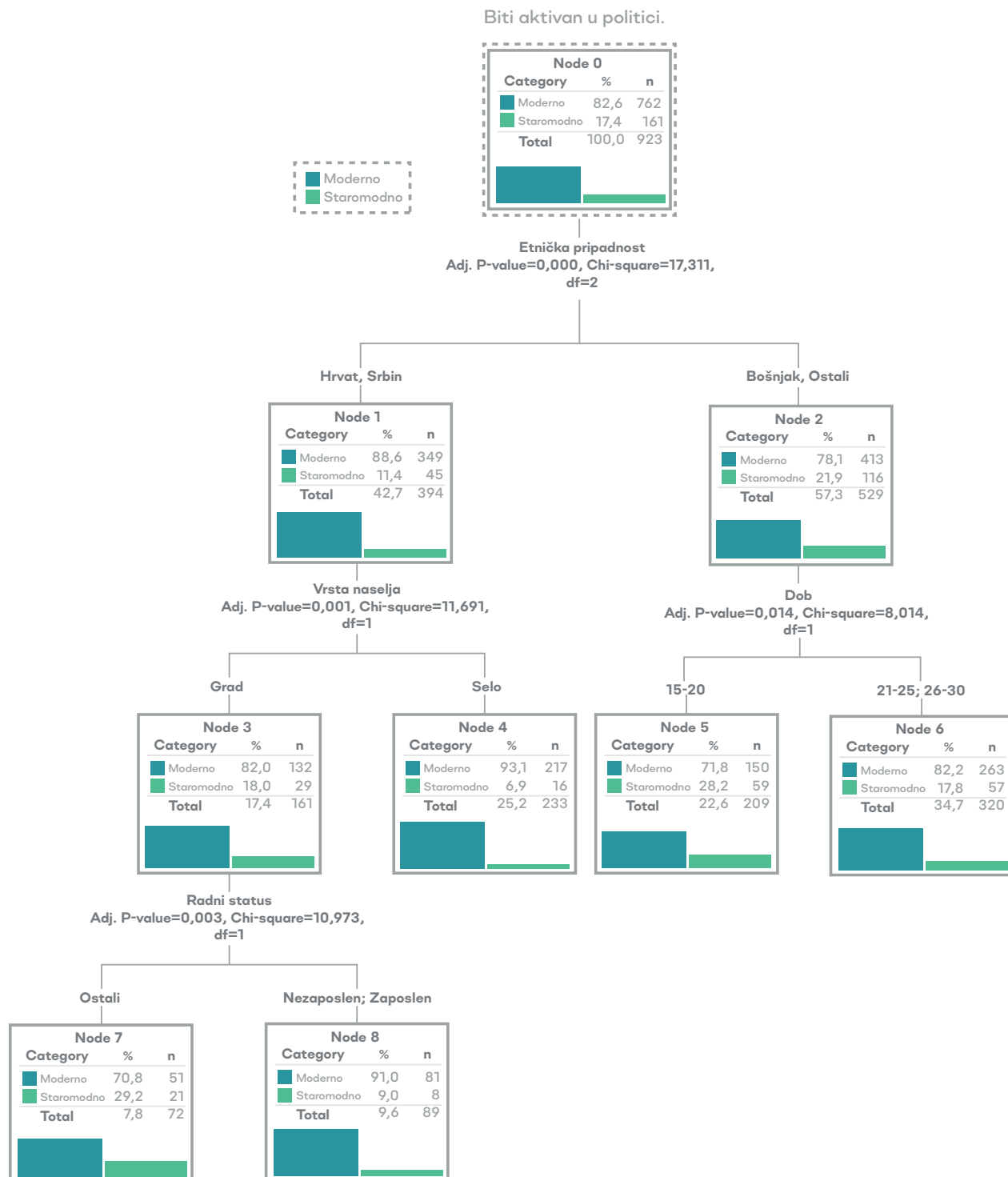
Metodom Stabla odlučivanja istražen je uticaj različitih nezavisnih varijabli na izražavanje stava ispitanika o kvalitetu života mladih. Od skupa nezavisnih varijabli uključenih u model; spol, radni status, entitet, dob, nivo obrazovanja, vrsta naselja, kao značajne prediktore model je zadržao; radni status, entitet i spol ispitanika. Realizovani rezultati modela prikazani su na slici 2, a njegovo grananje navodi na sljedeće zaključke. Zaposlene mlade osobe nastanjene u Republici Srpskoj ili Brčko distriktu u značajno većoj proporciji će smatrati da je kvalitet života mladih gori (u poređenju sa kvalitetom života ostatka populacije) nego što će to smatrati zaposlene mlade osobe iz Federacije BiH. Slični rezultati mogu se interpretirati i za kategoriju ostali (student, učenik, pripravnik, volonter i sl). Ako su mlade osobe nezaposlene, i ako su ženskog spola, one će u značajno većoj mjeri tvrditi da je život mladih gori, nego što će to reći nezaposlene mlade osobe muške spoli.

Slika 2. Uticaj socio-demografskih i ekonomskih obilježja na stav o kvalitetu života mladih

Uticaj socio-demografskih i ekonomskih obilježja na stav o aktivnosti u politici

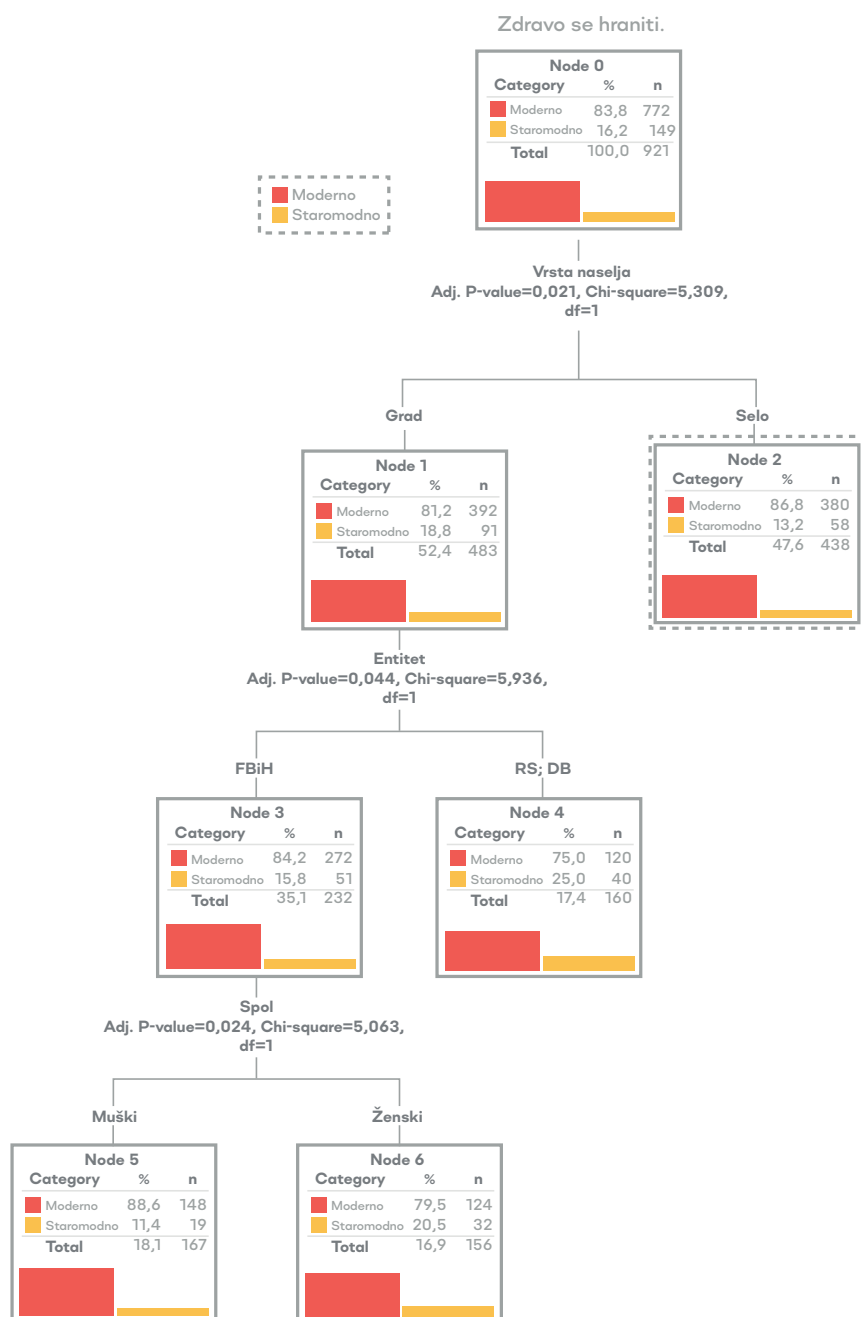
Slika 3. Uticaj socio-demografskih i ekonomskih obilježja na stav o aktivnosti u politici

Uticaj socio-demografskih i ekonomskih obilježja mladih na stav o zdravoj ishrani

Istraživanjem uticaja različitih socio-demografskih varijabli na izražavanje stavova mladih osoba prema zdravoj ishrani dobijeni su sljedeći zaključci. Ako je mlada osoba nastanjena u selu, ona će uz veću vjerovatnoću izražavati stav da je zdrava ishrana moderna, u poređenju na mladu osobu koja je nastanjena u gradu. Dalje, ako mlada osoba živi u gradu u Federaciji BiH, i ako je muškog spola, više je vjerovatno da će tvrditi da je zdravo se hraniti moderno, u poređenju na mlade osobe iz iste subpopulacije ženskog spola, gdje je takva vjerovatnoća manja. Dobijeni rezultati prikazani su na slici 4.

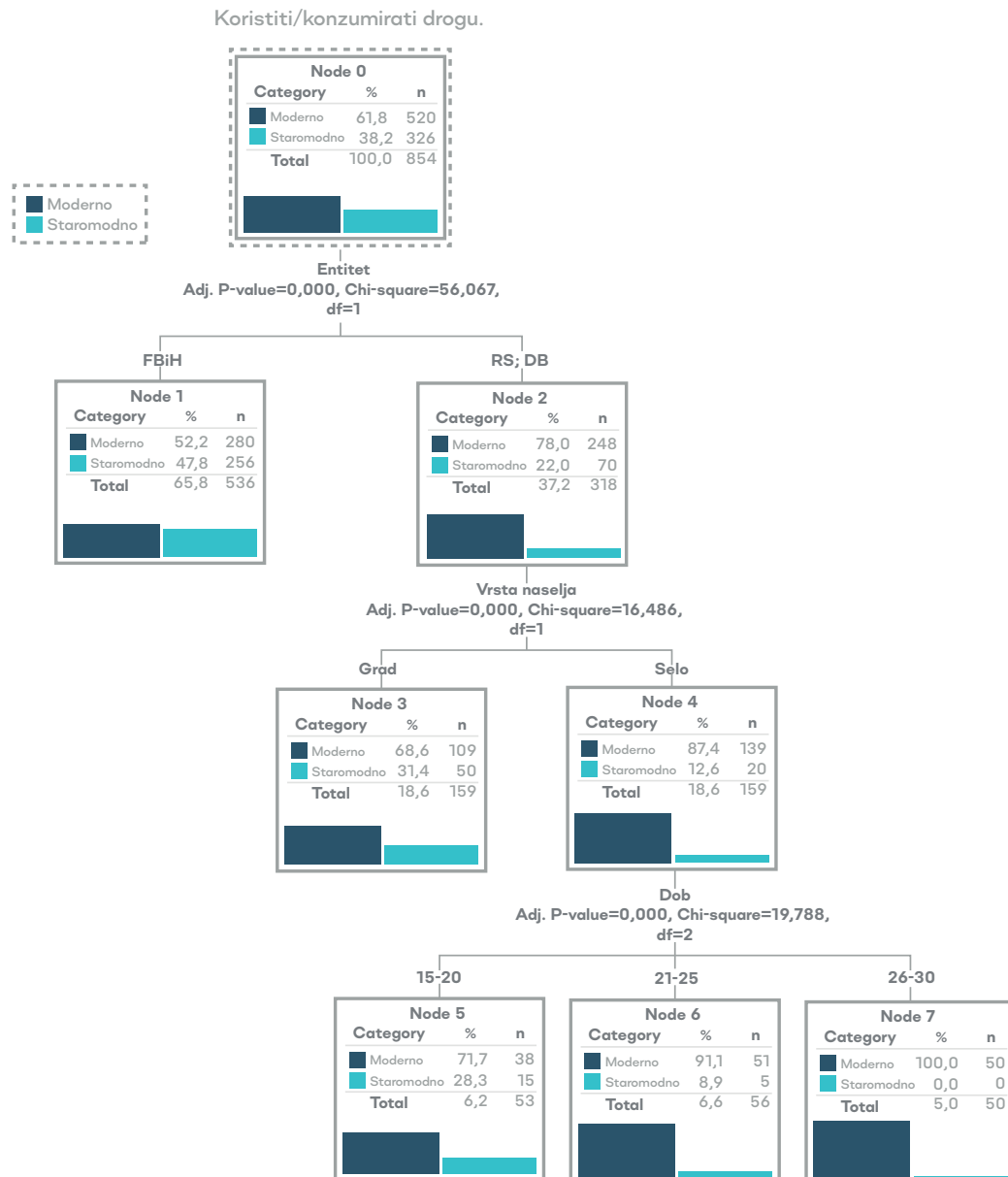
Slika 4. Uticaj socio-demografskih i ekonomskih obilježja na stav o zdravoj ishrani

Uticaj socio-demografskih i ekonomskih obilježja mladih na stav o konzumiranju droga

Dalje je algoritmom stabla odlučivanja istražen uticaj socio-demografskih atributa na stav mladih o konzumiranju droge. Od skupa nezavisnih varijabli uključenih u model, algoritam stabla je zadržao entitet, vrstu naselja i dob kao varijable koje značajno doprinose objašnjenju stavova po pitanju konzumiranja droge. Kao najjači prediktor za izražavanje različitih stavova mladih po pitanju konzumiranja droge se ističe entitet u kojem je mlada osoba nastanjena, zatim vrsta naselja, te starosna dob mlade osobe. Na osnovu dobijenih rezultata možemo reći, ako mlada osoba živi u entitetu RS ili BD i ako je nastanjena u ruralnom dijelu, te ako je starosne dobi 26-30 godina, uz značajno veću vjerovatnoću će tvrditi da je konzumiranje droge u današnje vrijeme moderno, u poređenju na ispitanika mlađe starosne dobi (ispod 26 godina). Rezultati grananja stabla na osnovu uticaja navedenih prediktora prikazani su na slici 5.

Slika 5. Uticaj socio-demografskih i ekonomskih obilježja na stav o konzumiranju droge

ZAKLJUČAK

Rezultati istraživanja pokazuju da mladi nisu zadovoljni političkom, ekonomskom niti društvenom situacijom, te smatraju da je situacija ostala nepromjenjena u odnosu na situaciju od prije dvije godine. Istovremeno smatraju da je kvalitet života mladih gori u odnosu na ostatak populacije, te da je generacija njihovih roditelja imala kvalitetniji život kada su bili mladi, iako vlastiti životni standard ocjenjuju kao prosječni. Mladi smatraju da BiH stagnira, a da se vladajuće strukture ne bave na adekvatan način rješavanjem velikog broja problema sa kojima se BiH suočava. Također, mladi nemaju povjerenja u sposobnost vlasti da se suoče sa postojećim problemima, te smatraju da bi građani trebali biti pokretači promjena u društvu, kao i da svako ima svoju ulogu, i niko ne treba da bude izostavljen od odgovornosti.

Mnoge probleme, posebice probleme vezane za zapošljavanje i siromaštvo mladi smatraju veoma alarmantnima. Određeni broj mladih navodi i probleme sa nabavkom hrane, grijanjem prostorija ili nemogućnost plaćanja računa, iako većina navodi na nisu imali takvih problema tokom posljednje godine dana.

Međutim, unatoč navedenim stavovima o percepciji situacije u državi, veoma mali broj mladih je aktivan u volonterskim ili političkim aktivnostima, a najčešće navode nezainteresiranost za politički život kao razlog političke pasivnosti. Mladi koji glasaju navode da su birali predstavnike iz reda vladajućih stranaka, a oni koji nisu glasali uglavnom navode nezainteresiranost za politiku i nedostatak vjere da njihov glas može išta promijeniti. Evidentno je da političari na vlasti moraju napraviti neke konkretne poteze kako bi osigurali kvalitetnije obrazovanje i veće mogućnosti zapošljavanja mladih što bi doprinijelo većem povjerenju mladih u vladajuće strukture, kao i mogućnosti pozitivnih promjena.

Po pitanju pridruživanja Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji mladi iz BiH pokazuju pozitivan stav prema EU i smatraju da bi se pridruživanjem EU otvorile nove prilike za putovanja i pronalazak posla. S druge strane, određeni broj mladih je zabrinut da bi BiH time postala ovisna o razvijenijim zemljama, te da bi došlo do veće ekonomske eksploatacije BiH.

Mladi su veoma slabo informisani o Reformskoj agendi, i veoma mali broj je čuo za Agendu, dok je i među onima koji su čuli mali postotak mladih koji su pročitali i razumjeli Agendu. Iako smatraju da Reformska agenda može donijeti neke pozitivne promjene, mladi nemaju povjerenja u vladajuće političare i njihovu sposobnost da implementiraju Agendu.

Mladi koji su zaposleni imaju podjeljeno mišljenje o tome koliko su zadovoljni platom, ali većina navodi da imaju dovoljno novca da sebi mogu priuštiti određene aktivnosti poput putovanja ili izlazaka, dok nezaposleni uglavnom ne traže posao jer se još uvijek školuju. Iako prvo pokušavaju pronaći poslovne prilike u BiH, značajan broj mladih traži posao u inostranstvu te poznaju mnoge osobe koje su napustile BiH i u inostranstvu pronašle posao koji odgovara njihovim kvalifikacijama. Mladi najčešće zarađuju radom za druge, a mali broj ih razmišlja o pokretanju privatnog biznisa jer ne vjeruju da bi uspjeli opstati na tržištu. S obzirom da ispitanici navode kako su njihovi poznanici uglavnom napustili BiH u periodu između 2010. i 2016. godine postoji realna mogućnost da sve veći broj mladi, potaknut iskustvima prethodnika koji su napustili BiH i pronašli posao u inostranstvu, odluči da slijedi njihov primjer.

Veoma visok postotak od 88.7% mladih ljudi izjavljuje da u posljednjih 12 mjeseci nisu učestvovali u aktivnostima s ciljem jačanja saradnje sa mladima iz drugih država. Od ispitanih, 4.8% mladih kaže da su učestvovali u aktivnostima i projektima sa mladima iz drugih evropskih zemalja, 3.3% kaže da su učestvovali u takvim aktivnostima sa mladima iz regije, a samo 0.3% kaže da su učestvovali u aktivnostima sa mladim ljudima koji dolaze sa drugih kontinenata.

Veliki broj mladih se našao u situacijama gdje su bili učesnici ili svjedoci neformalnih procedura, a značajan postotak mladih navodi da bi i sami platiti određeni iznos novca ili koristili privatne veze kako bi sebi, ili prijateljima, osigurali posao ili upis na fakultet. Ovakvi stavovi pokazuju da mladi često ne vide drugi način unutar postojećeg sistema, međutim većina mladih navodi da ne bi bili spremni ugroziti vlastitu reputaciju i vrijednosti radi sticanja bogatstva.

ANEKS

REZULTATI KVALITATIVNOG ISTRAŽIVANJA

SAŽETAK

Istraživanje o mladima (eng. Youth Research, u daljem tekstu YR) provedeno je za potrebe UNDP-a u Bosni i Hercegovini (BiH) i njihovih institucionalnih partnera.

Ciljevi ovog istraživanja bili su da se ispituju iskustva, stavovi, mišljenja mladih kada je riječ o zapošljavanju i radu, ekonomskoj, političkoj i društvenoj situaciji. Potom stavovima i mišljenjima mladih o pristupanju BiH Evropskoj uniji.

Kvalitativno istraživanje je sprovedeno na uzorku od 40 sudionika, u 4 grada, od toga dva grada u Federaciji BiH (Mostar i Sarajevo), jedan grad u Republici Srpskoj (Banja Luka) i Brčko Distrikt. Sudionici svih fokus grupa su odabrani po unaprijed formiranim kriterijima i zahtjevima klijenta.

Na osnovu rezultata ovog istraživanja može se zaključiti da mladi ljudi u većini slučajeva smatraju da je društvena situacija u BiH ista u poređenju sa situacijom od prije dvije godine. Glavni uzrok, za ovakvu ocjenu je nemogućnost pronalaska posla. Što za sobom povlači mnoge druge stvari, nemogućnost formiranja porodice, nemogućnost osamostaljenja, uskraćenost za kvalitetna druženja (koncerti, putovanja....)

Isto tako, mladi ljudi smatraju da je i ekonomska situacija identična sa onom od prije dvije godine, sa tendencijom pogoršanja. U navodima i dalje dominiraju izjave o nemogućnosti pronalaska posla, što posebno pogađa mlade osobe koje bi trebale formirati vlastitu porodicu, i dovodi do njihovog stalnog odlaska iz BiH.

Političku situaciju mladi ljudi vide kao znatno goru nego što je bila prije dvije godine. Jačanje političkih subjekata koji u svojoj politici propagiraju radikalne stavove, što dalje vodi do polarizacije odnosa među stanovnicima različitih etničkih skupina u BiH, se evidentira kao glavni razlog lošije političke situacije u odnosu na onu od prije dvije godine. Također, politička scena na kojoj se izmjenjuju najčešće iste osobe, doprinosi takvoj slici koju mladi vide.

Mladi ljudi, sudionici fokus grupa, rijetko sudjeluju u aktivnostima na dobrovoljnoj osnovi. Iako većina sudionika navode da su bar jednom sudjelovali u određenim aktivnostima koje se tiču zaštite životne sredine i ekološkim akcijama, te aktivnosti su uglavnom kratkorajne i najčešće traju dan ili dva, ili su fokusirane na direktnu pomoć lokalnoj zajednici poput pomoći prilikom spašavanja od poplava ili humanitarnih akcija.

Mladi ističu opštu neaktivnost i nezainteresiranost kao razlog nesudjelovanja u volonterskim aktivnostima, iako su upravo takve aktivnosti prilika za sticanje potrebnog radnog iskustva.

Većina mladih ljudi koji su sudjelovali u određenim aktivnostima izjavljuju da su bili kvalitetno informisani o ciljevima i načinima kako postići navedene ciljeve.

Veoma mali broj sudionika fokus grupa navodi da su upoznati sa uslovima koje BiH mora ispuniti na putu ka Evropskim integracijama. Sudionici koji izjavljuju da su im poznati ti uslovi uglavnom napominju reformu pravosuđa i bolje poštivanje ljudskih prava, referišući se na presudu Sejdić-Finci, dok gotovo niti jedan od sudionika nije spomenuo ispunjavanje Reformske agende.

Mladi ljudi jesu čuli za termin reformska agenda. Unatoč tome što su putem medija čuli za termin reformska agenda ne znaju šta to znači niti na koje oblasti je fokusirana.

Najčešća asocijacija na Reformsku agendu je neki skup zadataka/uvjeta koji se moraju ispuniti, poput izmjene postojećeg sistema pravosuđa, obrazovanja, ekonomije i slično.

Kao ključne prednosti ulaska BiH u EU mladi vide slobodu kretanja, veće tržište rada, iskorištavanje dostupnih fondova i bolje prilike za obrazovanje.

Ključni nedostaci ulaska BiH u EU bi bili gubitak monetarne autonomije, veća kontrola nad tradicionalnim poljoprivrednim aktivnostima i prevelika konkurencija domaćim proizvodima. Za šta trenutno BiH nije spremna.

Kao glavne razloge zbog kojih bi željeli da BiH postane dio EU, sudionici navode veće tržište rada i mogućnost lakšeg pronalaska posla. Međutim, većina sudionika smatra da bi se BiH u ovom trenutku trebala više baviti rješavanjem unutarnjih problema, i da nije spremna biti članicom EU, zbog čega su više bili protiv pristupanja ili im je bilo svejedno.

Sudionici koji su u potpunosti bili protiv ulaska BiH u EU navode da bi život poskupio, konkurencija bi uništila našu slabu industriju, prirodna bogatstva bi se eksploatisala i kao posljednji argument navode izlazak Velike Britanije iz Evropske unije.

Najčešće asocijacije na život van BiH većini mladih ljudi su bolji standard, zaposlenje, sigurnost.
Najčešće asocijacije na BiH kao članicu EU su imaginarno i nemoguće.
Najčešća asocijacija na BiH kao članicu NATO saveza je sigurnost.

Glavne poteškoće sa kojima se mladi susreću pri traženju posla su nedostatak radnih mjesta, nepotizam, i posebice nedostatak početnog radnog iskustva koje se traži prilikom zapošljavanja.

Mladi ljudi navode da aktivno traže posao, redovno prate konkurse i apliciraju na mjesta za koja smatraju da su kvalifikovani.

Veoma mali broj sudionika fokus grupa navodi da trenutno aktivno traže posao van BiH. Voljeli bi prvo pokušati pronaći posao u BiH, ako ne uspiju onda će pokušati van BiH. Sudionici koji aktivno traže posao uglavnom su usmjereni na skandinavske zemlje i Njemačku.

Većina mladih osoba koje su završile formalno obrazovanje a koje su bez posla prijavljeno je na biro za zapošljavanje zbog zdravstvenog osiguranja. Mladi koji izjavljuju da nisu prijavljeni na biro uglavnom ne vide smisao prijavljivanja i neprestanog javljanja.

Niti jednom od sudionika i sudionica fokus grupa nije ponuđen posao posredstvom biroa za

zapošljavanje, i samo su rijetki čuli da je nekome ponuđen posao.

Kada je riječ o sektoru u kojem bi željeli da rade, mladi podjednako navode privatni i javni sektor. Iako su svi saglasni sa činjenicom da se prava radnika više poštuju u javnom sektoru, mladi ipak smatraju da je mogućnost napredovanja i usavršavanja daleko veća u privatnom sektoru.

Tri glavne prednosti rada u javnom sektoru u odnosu na privatni su poštovanje prava radnika, uplaćivanje doprinosa na iznos neto plate, mogućnost korištenja bolovanja. Prednosti rada u privatnim preduzećima u odnosu na javna su: mogućnost napredovanja, usavršavanja i mogućnost veće zarade u skladu sa zalaganjem.

Sudionici fokus grupa veoma rijetko izjavljuju da poznaju mlade osobe koje su pokrenule uspješne vlastite biznise. Uglavnom je riječ o uslužnim djelatnostima iz IT sektora (servisi, prodaja i sl.), ugostiteljskog i poljoprivrednog sektora.

Mladi ljudi poznaju uglavnom manje od 5 osoba koje se njihovi vršnjaci a koji uspješno vode vlastiti biznis.

Problemi sa kojima se mladi susreću pri pokretanju i vođenju biznisa su uglavnom problemi koji se vežu za komplikovne procedure pri otpočinjanju sa privrednom djelatnošću, uključujući nedostatak početnog kapitala, potom veliki nameti na poslovanje, plate i sl.

Za rizike koji su najčešći pri svakom poslovanju mladi na prvom mjestu navode tržište i konkurenciju. Pored toga nepovoljna zakonska rješenja, velike poreze i doprinose koji se izdvajaju na rad.

Kao osnovne vrijednosti koje je potrebno gajiti u BiH društvu mladi navode iskrenost, poštovanje, uvažavanje drugih, moral i povjerenje. Nedostatak navedenih vrijednosti svakako da utiče na razvoj BiH u svim segmentima.

Mladim ljudima su neprihvatljive sve izjave koje su navedene a koje se očituju u protivzakonskom i neetičnom postupanju. Unatoč tome, mladi ljudi koji su imali iskustva sa ovakvim pojavama su pristajali na nezakoniti i neetično postupanje s ciljem ostvarivanja određenog prava ili ubrzavanja određene procedure (primjerice u zdravstvu).

Kao najveći uspjeh BiH nakon raspada SFRJ mladi smatraju primarno sportske uspjehe, međutim i samu činjenicu održavanja mira, tolerancije i komunikacije.

Uloga mladih u izgradnji bolje BiH je od ključnog značaja, smatraju svi sudionici fokus grupa. Mladi ne dolaze dovoljno do izražaja u politici, te im se treba pružiti prilika da pokažu svoje vještine, sposobnosti i usvojena znanja. Pored toga mladi ljudi moraju da pokažu više aktivizma u svim oblastima i da sami kreiraju prilike za promjenu ukupnog stanja u BiH.

UVOD

Prism Research & Consultnig, agencija za marketinška, medijska i društvena istraživanja, je u periodu 21-24. septembra 2016. godine sprovela kvalitativno istraživanje. Navedeno kvalitativno istraživanje je urađeno u 4 grada BiH: Brčko, Mostar, Banja Luka i Sarajevo. U navedenim gradovima je održana po jedna fokus grupa.

Ciljevi ovog kvalitativnog istraživanja bili su ispitivanje iskustava, stavova, mišljenja mladih kada je riječ o zapošljavanju i radu, ekonomskoj situaciji, društvenoj situaciji, političkom i drugim oblicima društvenog učešća te, drugim pitanjima.

Ovaj izvještaj prikazuje glavne nalaze ovog dijela istraživanja. Vodič za diskusiju je kreiran tako da odražava ključna pitanja iz provedene ankete. Prema tome, rezultati diskusija fokus grupa mogu pomoći u tumačenju rezultata kvantitativnog istraživanja/ankete.

1. METODOLOGIJA

Za održavanje konsultacija korištena je kvalitativna istraživačka metoda. Kvalitativna metoda korištena u ovom istraživanju jeste fokus grupa. U okviru ovog istraživanja sprovedene su ukupno 4 fokus grupe.

Regrutacija

Regrutacija sudionika za fokus grupe zasnovana je na sljedećim osnovnim kriterijima:

1. Geografska distribucija - osigurati zastupljenost sudionika iz Federacije BiH i Republike Srpske i Brčko Distrikta. Sa ciljem zadovoljavanja ovog kriterija, dvije fokus grupe su održane u Federaciji BiH, a po jedna u Republici Srpskoj i Brčko Distriktu.
2. Dob - ovo istraživanje podrazumijevalo je konsultacije sa osobama koje treba da predstavljaju populaciju mladih ljudi, između 15 i 35 godina.
3. Spol - vodilo se računa da je među sudionicima svake fokus grupe podjednako osoba muškog i ženskog spola.
4. Radni status – prilikom formiranja grupa za diskusiju vodilo se računa o tome da sudionici budu različitog radnog statusa, koliko je to bilo moguće.
5. Obrazovanje – sudionici fokus grupa iz Sarajeva su bili studenti ekonomskog, filozofskog, pravnog i fakulteta političkih nauka. Dok su sudionici fokus grupa iz Brčkog, Banja Luke i Mostara bili mladi ljudi koji su okončali studije.
6. Tip naselja - vodilo se računa da u fokus grupama budu zastupljeni sudionici nastanjeni u urbanim područjima kao i sudionici iz ruralnih područja.
7. Etnička pripadnost – sudionici su bili pripadnici različitih nacionalnih skupina u BiH.

Vodiči za grupne diskusije

Vodič za provođenje fokus grupa je kreiran u saradnji Prism Research&Consultnig i klijenta. Vodič je prilagođen tako da pokriva teme koje su od posebnog interesa. Isti se nalazi u prilogu izvještaja.

Fokus grupe

U ovom istraživanju održane su ukupno 4 fokus grupe. Fokus grupe su održane od 21.-24. septembra

2016. godine.

Kao što je prethodno spomenuto, 2 grupne diskusije su održane u Federaciji Bosne i Hercegovine i to u Mostaru i u Sarajevu. Po jedna fokus grupe je održana u Banjaluci i Brčkom.

Fokus grupe je vodio moderator Prism Research&Consulting agencije. Grupe su organizovane u sudionicima lako dostupnim mjestima. Učešće sudionika bilo je dobrovoljno ali su dobili određenu novčanu nadoknadu. Tokom njihovog trajanja nisu zabilježeni bilo kakvi problemi. Sudionici su dali saglasnost da razgovor bude sniman putem diktafona. Audio materijali su proslijeđeni profesionalnim daktilografima koji su napravili transkripcije koje su, uz opservacije i dojmove moderatora, bile materijal na osnovu kojeg je napisan ovaj izvještaj.

Što se tiče obrade podataka koji su prikupljeni na ovaj način, preporučuje se kvalitativna analiza sadržaja odgovora sudionika koja se sastoji od nekoliko faza. Prvo se vrši detaljno iščitavanje odgovora za svako pitanje ili grupu pitanja, na osnovu čega se utvrđuju dominantni stavovi sudionika. Vršiti se kategorizacija odgovora na osnovu srodnosti i razlika u odgovorima sudionika. Potom se u izvještaju navode glavni i najdominantniji stavovi, ali i teme u kojima se sudionici razlikuju. Fokus analize je bio na usporedbi odgovora između grupa a posebno tamo gdje su se pojavile razlike u odgovorima. Pravilo je da se u opisu rezultata zaključci sudionika ilustruju i njihovim citatima. Treba napomenuti da se u ovakvim istraživanjima ne preporučuje statistička analiza budući da se ne radi o velikom broju sudionika.

2. GLAVNI NALAZI

Rezultati istraživanja su predstavljeni slijedeći standardnu istraživačku formu analize grupnih diskusija. Za svako pitanje ili grupu pitanja za koju je vršena analiza upoređivani su odgovori sudionika i na osnovu najveće saglasnosti se došlo do glavnih zaključaka za to pitanje. Ukoliko je postojala raznovrsnost ili neslaganje u odgovorima sudionika, to je u analizi također naglašeno. Svaki zaključak koji se izvodi za pojedinačna pitanja je u skladu sa istraživačkom praksom. U daljem tekstu su prikazani nalazi koji se mogu donijeti na osnovu urađenog istraživanja sa posebnim osvrtom na ona pitanja na kojima je došlo do razilaženja u mišljenju kod sudionika unutar fokus grupa ali i u razilaženju mišljenja između fokus grupa.

2.1. Trenutna situacija i aktivizam mladih

Prema navodima mladih ljudi društvena situacija u BiH je ista, sa tendencijom ka pogoršanju, u odnosu na prije dvije godine. I dalje su glavni problemi nezaposlenost koja direktno utiče i na društvena kretanja, pogotovo na samu odluku ostanka ili odlaska iz BiH. Sudionici fokus grupa navode da su i mladi sve manje aktivni te, da sve manje nastoje izmjeniti postojeću situaciju, pogotovo učešćem u političkom životu gdje se njihov glas rijetko čuje, iako mladi ljudi navode da prilike postoje i tu, samo se ne koriste. Unatoč sve većem broju komunikacijskih kanala i boljim prilikama za komunikaciju, mladi ljudi navode da je komunikacija među navedenom populacijom površna i posredna. Također, mladi ljudi izjavljuju da je trend odlaska iz BiH sa svrhom pronalaska posla i rješavanja egzistencijalnih pitanja sve više izražen i da navedena činjenica itekako utiče na društvene prilike u našoj zemlji.

„Ja mislim da mi već dvadeset godina stagniramo, tapkamo u istom mjestu. Sve

identično, stanje je totalne letargije u društvu u kojem je svima svejedno za bilo šta od društvenog, političkog do ekonomskog stanja.“ (Muškarac, Sarajevo, urban)

„Toliko mladog, obrazovanog kadra je počelo da odlazi. Zašto, zato što je kod nas društveni sistem takav da ako niste pri vlasti...jednostavno, ne očekujete ništa bolje.“ (Žena, Banja Luka, rural)

„Nema volje da se istraže mogućnosti šta se sve može od mladih ljudi, pa srednje dobi i starijih (...) postoji jako puno mogućnosti što bi se moglo raditi, ako ti neće dati država ti uvijek to možeš raditi kao privatnik. Ja se ne bih oslanjala na državu i čekala da mi padne s neba. Mogućnosti postoje samo se ljudi ne znaju snaći jer nemaju znanja i ne istražuju.“ (Žena, Mostar, urban)

Kada govore o ekonomskoj situaciji mladi ljudi izjavljuju da je ekonomska ista kao ona od prije dvije godine sa tendencijom pogoršanja. Nedostatak radnih mjesta, prevelika inozemna konkurencija, nemogućnost dogovora unutar BiH oko bilo čega te izostanak aktivnosti kod mladih ljudi u smislu pokretanja vlastitih biznisa dovode do toga da mladi ljudi vide ekonomsku situaciju istom kao i prije dvije godine. Pored toga, mladi ljudi su svjesni činjenice da se BiH sve više zadužuje i da ćemo veoma teško vraćati kredite koje trenutno uzimamo, kao i činjenica da BiH nema razvijene strateške planove i politike za ekonomski razvoj. Sve starije stanovništvo, nepovoljan odnos zaposlenih u odnosu na nezaposlene (penzionere i dr.), nepovoljan omjer ekonomske razmjene BiH sa ostalim zemljama su faktori koji direktno utiču na ekonomsku situaciju.

„Sigurno se pogoršala dok se zadužuju ponovo.“ (Muškarac, Brčko, rural)

„Nemamo proizvodnju, ekonomija ima tri koraka i mora se razvijati korak po korak, ima primarna, sekundarna i tercijarna. Mi smo tercijarnu uslugu razvili, međutim od prodaje se ne može živjeti proizvodnji se moramo okrenuti da bismo uspjeli. Porez nije riješenje, suviše je poreza na platu i na topli obrok su uveli. Uglavnom, akcize nisu riješenje ni MMF krediti nisu riješenje (...) zadužićemo narednih 5-6 generacija.“ (Muškarac, Sarajevo, rural)

„Ekonomska situacija je gora iz dana u dan, to je činjenica (...)Za to je krivo prvo političko uređenje i neodgovorna politička vlast usmjerena ka ekonomiji. Jer Bosna i Hercegovina je jedina zemlja koja nema točno razvijene i postavljene ekonomske ciljeve, ekonomske politike koje riješavaju te ciljeve..“ (Muškarac, Mostar, urban)

„Pa nemamo više fabrika koliko smo imali. Fabrike nam se apsolutno zatvaraju, ili ako nije zatvoreno, onda je u stečaju sa milionskim dugovima. Jedino što trenutno kod nas radi jeste administracija.“ (Žena, Banja Luka, rural)

Politička situacija u BiH je svakim danom sve lošija, mladi ljudi smatraju da je politička situacija veoma nestabilna. Mladi ljudi, sudionici fokus grupe iz Mostara kao posebno tešku navode političku situaciju u svom gradu. Politička situacija u Mostaru je doslovno ista godinama, ništa se ne mijenja. Isti ljudi rukovode gradom na način kako su to radili i prije dvije godine. Međutim, isto se spominje i kada se govori o političkoj situaciji na nivou BiH, gdje mladi ljudi smatraju da je veoma loša u smislu da se

vladajuće strukture uvijek uspiju dogovoriti da održavaju isti status koji odgovara njihovim interesima, ne teže ka bilo kakvim konstruktivnim promjenama ili poboljšanju. Isti ljudi se izmjenjuju godinama na političkoj sceni, i izbori generalno završe uvijek sa istim rezultatima. Mladi u Banja Luci smatraju da je značajan iskorak napravljen aktivizmom u Tuzli prije nekoliko godina i da postoje naznake povećanog aktivizma mladih, međutim većina sudionika vidi situaciju kao isti, začarani krug.

„U Mostaru je uvijek isto ne zovu nas bez razloga, grad slučaj. To je tako, mi nemamo pravo nikakvo, dvije stranke vode politiku od rata pa nadalje...“ (Muškarac, Mostar, urban)

„Pa narod želi promjene, ali jednostavno ne radi ništa po tom pitanju da bi došlo do promjena.“ (Žena, Sarajevo, urban)

„Gore, daleko gore nego je ikad bilo.“ (Žena, Brčko, urban)

„Ja mislim da su ljudi prilično opterećeni i zalučeni politikom, s tim da se mladi koji tek završavaju fakultete, bore za to da se učlane u neku stranku jer misle da time će dobiti neki posao.“ (žena, Brčko, rural)

„ Ne može biti ni lošija ni bolja, jer isti su ljudi...i samo se vrte u krug. I ništa se ne mijenja.“ (muškarac, Banja Luka, urban)

Mladi ljudi, sudionici fokus grupa, izjavljuju da su sudjelovali u volonterskim aktivnostima. Te aktivnosti su uglavnom bile veoma kratkotrajne, dan ili dva i bile su usmjerene uglavnom na prikupljanje humanitarne pomoći. Na drugom mjestu su aktivnosti koje se tiču zaštite životne sredine ili direktnog pomaganja u lokalnoj zajednici, poput akcija pomaganja prilikom poplava 2014 godine. Dosta mladih ljudi smatra da se u volontiranju nalazi prilika za sticanje iskustva koje je potrebno za dobivanje posla, pogotovo što se radno iskustvo traži sve češće i za prve poslove. Mladi ljudi su uzimali učešće u oblastima koje se odnose na klimatske promjene i životnu sredinu i humanitiranu pomoć.

„Radila sam u humanitarnim akcijama za prikupljanje pomoći za osobe sa poteškoćama u razvoju...“ (Žena, Sarajevo, urban)

„Ja sam vodio časopise, volontirao u kazalištu, ali nisam nikada učestvovao u tim socijalnim, humanitarnim, ekološkim organizacijama. Pošto nije rješenje otići negdje očistiti nešto, rješenje je edukacija. Kad bi neko radio na edukaciji, podizanju svijesti ljudi bilo bi bolje, mislim da je ovo jednokratno..“ (Muškarac, Mostar, urban)

„Ja sam u Let's Do it, očistimo planetu za jedan dan.“ (Muškarac, Brčko, urban)

„Ja mislim da dosta mladih nije upućeno na značaj volontiranja, upravo prilike tu možemo dobiti npr.iskustvo koje firme traže tu možemo dobiti.“ (žena, Sarajevo, urban)

Sudionici fokus grupa koji su volonterski sudjelovali u nekim od aktivnosti izjavljuju da su imali potpune i jasne informacije o tim aktivnostima. Znali su ko organizuje navedene aktivnosti, šta je cilj, kako će se cilj ostvariti i sl. U slučajevima kada su smatrali da nisu dovoljno informisani mladi su aktivno tragali za

informacijama. I dobijali su željene odgovore.

„Ja jesam, uvijek sam znala o čemu se radi. Znalo se uvijek ko je zadužen za to, ko je glavni i, šta je cilj te akcije.“ (Žena, Brčko, rural)

„Dobro smo se raspitali i dobili smo povratnu informaciju, ko je organizator, ko pokrovitelj i sve ostali.“ (Muškarac, Banja Luka, urban)

„Ponekad i više nego što je bilo potrebno, ali nema veze svaka informacija je zlata vrijedna. U slučaju da mi nisu htjeli dati informaciju ja bih pitala.“ (Žena, Mostar, urban)

2.2. Članstvo BiH u Evropskoj uniji

Mladi ljudi navode da im nisu u potpunosti poznati ključni uslovi koje BiH mora ispuniti na putu ka Evropskoj uniji. Primarni odgovori sudionika su bili negativni kada se radi o konkretnim uslovima, međutim većina je na prvom mjestu kasnije navodila poštivanje ljudskih prava sa posebnim osvrtom na implementaciju presude u slučaju Sejdić-Finci. Nakon toga, kao uslove za prijem u EU, BiH treba napraviti reformu pravosuđa, reformu obrazovnog sistema, privatizacija javnih preduzeća. Dio sudionika navodi i ekološke standarde koje BiH mora usvojiti a koji moraju biti komplementarni sa standardima Evropske unije.

„Zaštita ljudskih prava, smanjenje birokracije, privatizacija državnih preduzeća, rješavanje pravnog i političkog okvira, pojednostavljenje sudstva i rješavanje sporova. Politička ravnopravnost svih ljudi.“ (Muškarac, Mostar, urban)

„Koliko znam Sejdić-Finci, slučaj bez kojeg ne, ne bi trebali ni dobiti kandidaturu dok se to ne riješi.“ (Muškarac, Banja Luka, urban)

„Kad čuješ malo tu i tamo se priča, uglavnom mislim da se korupcija i budžet najviše spominju.“ (Žena, Brčko, urban)

„Davanje prava manjinama, konkretno Jevrejima i Romima. Izgradnja infrastrukture-autoceste i meni se čini nešto na planu poljoprivrede. Jer EU je dala plan za nas da mi izvozimo hranu za njih, i naravno ta politička nestabilnost, koje se mi nikad nećemo riješiti.“ (muškarac, Sarajevo, urban)

Na upit o tome da li su čuli za Reformsku agendu, mladi izjavljuju da ili nisu čuli ili su za nju čuli u medijima ali da ne znaju šta je ta Agenda niti na koje je oblasti fokusirana. Većina mladih koji su bar donekle upoznati sa time šta predstavlja Reformska agenda navode da je to skup pravila na koji način treba da se izmjene i uredi određene oblasti u BiH, povezane ili sa EU integracijama ili aranžmanima sa MMF-om. Prvenstveno oblasti koje mladi spominju da bi Reformska agenda mogla adresirati su oblasti privrede, uspostava mehanizama koji će voditi ka smanjenju korupcije, poboljšanje administrativnih usluga posebno investitorima i slično.

„Reforma u pravosuđu, ekonomiji i ostalom, mislim da je to...“ (Muškarac, Banja Luka, urban)

*„Stabilizacija funkcionalnosti državnih organa, i samog sistema.“
(Muškarac, Brčko, urban)*

*„Agenda je isto skup zadataka koji se trebaju ispuniti da bi se dobila pomoć od
Evropske unije, međunarodnog fonda.“ (Muškarac, Mostar, rural)*

*„Rečenica sa kojom se svi igraju, a niko ne zna šta znači i lijepo zvuči.“ (muškarac,
Sarajevo, urban)*

Kao glavne prednosti ulaska BiH u Evropsku uniju mladi navode: veće tržište rada, veća sloboda kretanja ljudi, bolje obrazovanje, bolji protok roba i usluga, i korištenje sredstava iz EU fondova. Veće tržište rada će omogućiti mladim ljudima da lakše pronalaze posao vani, ako ne uspiju posao pronaći u BiH. Kada govore o boljem protoku roba i usluga, mladi izjavljuju da će se članstvom u Evropskoj uniji povećati mogućnost da BiH izvozi svoje robe na veliko tržište EU-a.

„Sloboda izvoza robe u druge zemlje.“ (Muškarac, Sarajevo, urban)

„Pravo na rad u Evropskoj uniji.“ (Muškarac, Sarajevo, rural)

*„Lakše kretanje ljudi, roba, kapitala. Smanjenje usluga telekomunikacije, ukida se
rooming. Bolje investicije u BiH, veća sigurnost investicija...“
(Muškarac, Mostar, rural)*

„Veće tržište rada, znači veće su mogućnosti zapošljenja.“ (Žena, Brčko, rural)

Kao glavne nedostatke članstva u Evropskoj uniji mladi navode: gubitake monetarne politike zemlje, prevelika konkurencija iz razvijenih zemalja Evropske unije, eksploatacija prirodnih bogatstava BiH i gubitak suvereniteta. Ulaskom u EU, Bosna i Hercegovina bi morala da ide ka tome da trenutnu valutu zamijeni za Euro. Zamjenom valute BiH gubi mogućnost uređivanja monetarne politike. Pri ulasku u EU, BiH ima obavezu da omogući nesmetani protok roba i usluga iz cijele EU, time će lokalni proizvođači doći u veoma nepovoljan položaj. BiH proizvođači trenutno ne mogu da konkurišu proizvođačima iz Evropske unije, i to će, smatraju mladi ljudi, veoma negativno uticati na stanje u lokalnoj ekonomiji. Kod pristupanja EU, Bosna i Hercegovina se odriče dijela suvereniteta i mogućnosti samostalnog donošenja odluka. Usljed činjenice da je BiH politički i ekonomski nerazvijena zemlja ovisnost o politikama koje diktira EU bi bila veoma izražena.

*„Prvi ključni nedostatak je gubljenje monetarne politike naše države. Drugi ključni
nedostatak je konkurencija, mi se samo zavaravamo da će Evropska unija nama
donijeti dobre stvari. Mi ćemo pustiti Evropsku uniju da uđe u naše tržište, ta unija
ima razvijena preduzeća sa kojima se naša preduzeća nikako ne mogu boriti. I treće
gubimo suverenitet kao država gubimo granice, mnogo toga...“ (Muškarac, Mostar,
urban)*

Većina sudionika svih fokus grupa su neodlučni po pitanju ulaska BiH u EU, i mnogi smatraju da BiH trenutno nije spremna biti članica Unija, te da bi se trebala više fokusirati na rješavanje svojih unutrašnjih problema. Pored toga znatno su glasnjiji sudionici fokus grupa koji se kategorički protive ulasku BiH u EU. Trenutna izbjeglička kriza, nejedinstvo u djelovanju svih članica Evropske unije po pitanju rješenja problema izbjegličkog vala, referendum u Velikoj Britaniji kojim su stanovnici potvrdili

da žele napustiti Evropsku uniju i slično, veoma utiču na kreiranje stava o tome da li bi BiH trebala ili ne pristupiti Evropskoj uniji. Kao argumente za pristup Evropskoj uniji mladi su uglavnom navodili ekonomski prosperitet, vladavinu prava te, mogućnost traženja posla na većem tržištu rada.

„Ja ne bih željela da uđemo u EU, zato što se ne bi tu ništa znalo. Prije svega dok se ne riješi situacija u BiH ne bih željela da uđemo.“

(Žena, Sarajevo, urban)

„Ja sam protiv zato što prije svega pristupiti u EU kao ovako nesređena država bi bilo jako teško. Ja sam zato da se predstavnici političkih vlasti dogovore međusobno zatim da se izradi plani i program jačanja gospodarstva i nekih oblasti i tek kad se stvori drugačija atmosfera u Bosni i Hercegovini da se tek tad pokrene pitanje EU. Sad oni razrađuju planove i pristupnice, a u državi vlada opći kaos. Koja Evropska unija, a ovamo ljudi umiru od gladi, rove po kontejnerima, nezaposleni mladi odlaze iz države.“

(Žena, Mostar, urban)

Prva asocijacija na pomen sintagme „Život van BiH“ većini mladih je bolji standard.

„Nekako me to asocira stvarno na skroz bolji život...“ (Žena, Banja Luka, rural)

Prva asocijacija na „BiH kao članica EU“, mladima je apstrakcija.

„Kao nešto u vazduhu, ono, kao nešto nemoguće.“ (Žena, Brčko, urban)

Dok je prva asocijacija mladima na sintagmu „BiH kao članica NATO saveza“, sigurnost.

„Definitivno sigurnost.“ (Muškarac, Sarajevo, urban)

2.3. Iskustva sa traženjem posla

Sudionici fokus grupa uglavnom navode da su najčešće poteškoće sa kojima se susreću pri traženju posla nedostatak radnog iskustva i nepoznavanje ljudi koji bi im omogućili zaposlenje. Kada govore o radnom iskustvu, mladi smatraju da je veoma teško za mladog čovjeka dobiti priliku da odmah nakon školovanja počne da stiče neophodno radno iskustvo. Nedostatak veza, stranačke pozadine, te nedostatak novca za plaćanje pozicija mladi navode kao razloge nemogućnosti dobivanja željenih radnih pozicija, uz observaciju da se znanje i sposobnosti najčešće ne cijene ili uopšte ne uzimaju u obzir. Također, sudionici spominju kako sam sistem obrazovanja nije dovoljno usklađen sa potrebama tržišta rada. Političke veze na svim nivoima vlasti često omogućavaju ili onemogućavaju pronalazak posla, bilo da se radi o javnoj ili privatnoj kompaniji.

„Nama studentima ne daju, nemamo prilike. Super sve ispunjavaš, ali traže iskustvo od 5 godina, npr. ja im kažem kako ću imati kad mi ne date šansu ili kažu nije do nas. Problem je i što nam ne pružaju dovoljno prakse na fakultetima, mi imamo knjige učimo teoriju, ali kad se susretnemo s praksom to je sasvim nešto drugo.“ (Žena, Sarajevo, urban)

„Nedostatak iskustva. Gdje god ideš pitaju imaš li prethodno iskustvo, a nigdje ne možeš dobiti to prvo iskustvo.“ (Muškarac, Mostar, rural)

„Traže svagdje iskustvo, a niko nam ne obezbjeđuje da mi to iskustvo negdje steknemo. Gdje god se pojavi konkurs, traže sa iskustvom, a mi nigdje nismo to iskustvo prethodno stekli. I mislim da je najveći problem što, glupo je reći ali veze rade sve...“ (Žena, Banja Luka, urban)

„Ja imam i pripravnički, položila sam državni ispit i ne znam ni ja, išla na razne kurseve. Ako te stranka ne gura ovdje bar, možeš slobodno kopati kanale ili ne znam ni ja.“ (Žena, Brčko, urban)

Mladi ljudi, bez posla, navode da aktivno traže posao i da neprestano prate oglase i prijavljuju se na pozicije za koje smatraju da posjeduju potrebne kvalifikacije, iako neki navode da polako odustaju.

„Mi svi stalno aktivno tražimo posao.“ (Žena, Mostar, urban)

„Pa, tražim posao, prošla sam i obuku na tu temu, traženje posla... ali uglavnom nailazim na odbijanja.“ (Žena, Brčko, urban)

Mali broj sudionika fokus grupa navodi da traže posao van BiH. Kako izjavljuju, još uvijek pokušavaju da pronađu posao u BiH i tek kada procijene da ne mogu pronaći posao u BiH okrenut će se opciji traženja prilike vani. Oni sudionici koji su već imali prilike honorarno raditi u drugim državama EU prijavljuju drugačija iskustva na osnovu različitih država u kojima su bili, navodeći Njemačku i Austriju kao bolje prilike. Par sudionika koji su naveli da traže posao van BiH najčešće izjavljuju da posao traže u SR Njemačkoj ili u skandinavskim zemljama.

„Prvenstveno, htio bih da uspijem ovdje.“ (Muškarac, Banja Luka, rural)

„Ja, naprimjer sam se dugo opirala toj ideji. I koliko god naša država bila neuređena opet volim ovdje da živim, i ja sam tog stava da bih lakše razvukla ovdje manju platu nego da sam negdje u inostranstvu a sama, nisam sa svojom porodicom. Ali dođe, jednostavno trenutak kad više ono, prekupi ti i ovdje, svega...“ (Žena, Brčko, rural)

„Ja mislim da je ovdje život bolji koliko god se to činilo glupim. Skroz drugačija kultura življenja, nije jednostavno kad si ovdje rođen i navikao živjeti. Naravno ako se nešto ne nađe to je opcija, ali dok god ovdje ima šanse ja ću tražiti.“ (Muškarac, Mostar, urban)

„Planiram eto, ja i suprug i beba sad, jednostavno da se maknemo malo odavde, pa tražimo posao u Norveškoj, Irskoj, Austriji...“ (Žena, Banja Luka, urban)

„Ja imam priliku, ali ne želim.“ (Žena, Sarajevo, urban)

Mladi koji su prijavljeni na biro za zapošljavanje navode da se prijavljuju zbog zdravstvenog osiguranja ili računanja staža. Mladi koji nisu prijavljeni smatraju da nemaju nikakve koristi od prijavljivanja na biro za zapošljavanje.

„Pa ne, ali svi se prijavljuju radi zdravstvenog, i ako ne traže, znači to je ono, jer ti je kod nas obavezno zdravstveno osiguranje, ovaj, preko biroa.“
(Žena, Brčko, urban)

„Ja sam na birou, ali ne igra to neku veliku ulogu.“ (Muškarac, Sarajevo, urban)

„Znam da nema od toga ništa, šta ću...“ (Muškarac, Brčko, rural)

„Nema koristi, radije ću ovako aktivno tražiti sajtove i sam pretraživati pa ću ubosti negdje kao što sam već par puta, evo, našao konkursa, tako da smatram da sam sposoban dovoljno da sam nađem, da mi ne treba niko da tražim.“ (Muškarac, Banja Luka, urban)

Iskustva mladih sa biroima za zapošljavanje su identična u svim mjestima gdje su održane fokus grupe. Sudionici fokus grupa najčešće izjavljuju da ih niko nije kontaktirao sa biroa za zapošljavanje i ponudio im posao.

„Moja iskustva, nikakva, vjerujte nisam imao nikakva iskustva. To je samo da se prijavite s vremena na vrijeme da ovjere. Vjerujte nisu dosad nikada pozvali.“ (Muškarac, Sarajevo, urban)

„Kod nas je sistem jednostavno takav, u Njemačkoj će zvati jer država plaća socijalno i zašto biste vi bili na grbači države, oni vas konstantno zovu i nude posao. Kod nas nema svakako socijalne pomoći i njima ne znači.“ (Muškarac, Sarajevo, urban)

„Jedan automatski mehanizam, dakle, biro za zapošljavanje je kao i svaka institucija. Tamo ljudi sjede da primaju platu i prosto nisu dužni, ne osjećaju tu odgovornost. Znači o tome se i ne priča.“ (Muškarac, Banja Luka, rural)

Na upit o tome u kojem sektoru bi voljeli raditi mladi podjednako kao odgovor navode privatni i javni sektor. Privatni sektor je kako navode mladi mnogo dinamičniji, pruža mogućnost napredovanja i zahtijeva stalno usavršavanje. Dok je javni sektor mnogo sigurniji i pruža bolje radne uslove kao i veću zaštitu ljudskih i radničkih prava.

„Ja se vidim kao samostalni računovođa, dakle privatni.“
(Muškarac, Sarajevo, urban)

„Ja sam rekla, državni sektor je privlačan samo zato što se poštuju prava. Znači, ti ako zatrudniš imat ćeš sve ono što ti pravo propisuje, onda ako si bolestan imaš pravo da odeš na bolovanje ukoliko je potrebno. A nemam ništa protiv privatnog sektora ako je to neka ozbiljna firma i, privatni sektor ima voje prednosti, možeš da napreduješ, to mi je naprimjer prednost, dok u državnom sektoru gdje si, tu si gdje si, osim ako nisi

politički aktivan.“ (Žena, Brčko, urban)

Prednosti rada u privatnom sektoru u odnosu na javni sektor su: više prilika za bolju zaradu, stalno usavršavanje, mogućnost napredovanja. Nedostaci rada u privatnom sektoru: nedovoljna zaštićenost radnika i nepoštivanje prava radnika. Prednosti rada u javnom sektoru su, kako navode mladi ljudi, sigurnost, poštivanje prava radnika i ljudskih prava. Nedostaci rada u javnom sektoru su prema navodima sudionika fokus grupa, nemogućnost napredovanja u struci, nedostatak prilika za usavršavanje i slično.

„Prednosti rada u privatnoj firmi su veća efikasnost, jer privatne firme su dosta efikasnije od državnih. Znači da mogu brže i bolje napredovati, brže proizvoditi. Da mogu sebe intelektualno razvijati. Možda i radno vrijeme, u nekoj privatnoj firmi možeš naći posao sa kraćim radnim vremenom dok je u državnoj firmi zakonom određeno radno vrijeme.“ (Muškarac, Mostar, urban)

„Veća sigurnost, redovnija plaća. Prava radnika se bolje poštuju u državnim firmama jer ima zakon.“ (Muškarac, Mostar, rural)

„Imam neku predstavu da više novca leži u privatnom sektoru, pogotovo dok se dođe do određene pozicije.“ (Muškarac, Sarajevo, rural)

„Ja bih volio reći da su privatni sektori pokretači svega u ovoj državi. To je najveća prednost u odnosu na državni sektor.“ (Muškarac, Sarajevo, urban)

2.4. Mladi i poduzetništvo

Tek nekoliko sudionika iz svih fokus grupa izjavljuje da poznaju mladu osobu koja je uspješno pokrenula biznis. Na upit da li poznaju manje ili više od pet mladih osoba koje su pokrenule uspješan biznis, svi sudionici navode da je to manje od pet. Biznisi koje mladi ljudi pokreću su oni biznisi koji ne zahtijevaju velika novčana ulaganja i ne zahtijevaju kupovinu skupe opreme. Uglavnom se radi o uslužnim djelatnostima, ručnom radu i primarnoj proizvodnji. Na prvom mjestu je IT sektor, uključujući web-design, pa servise elektronskih uređaja, računara, mobitela i sl. Nakon ovih uslužnih djelatnosti sudionici fokus grupa navode da poznaju mlade poduzetnike koji uspješno rukovode biznisima iz poljoprivredne djelatnosti, uglavnom se radi o primarnim djelatnostima: uzgoj maline i sl.

„Ja znam jednog momka koji je završio agromediteranski fakultet i sad on krastavce-kornišone uzgaja. Stupio je u udrugu sa jednom njemačkom kompanijom oni mu to daju, a on njima izvozi.“ (Muškarac, Mostar, rural)

„Računarski servis, i jedna IT firma koja se bavi programiranjem, škola računara...“ (Muškarac, Banja Luka, urban)

„Moja školska drugarica je psiholog po struci. Ona je otvorila obdanište, ustvari

boravak djece koja idu u školu i znam da funkcioniše.“ (Žena, Brčko, rural)

Poteškoće sa kojima se mladi poduzetnici susreću su najčešće nedostatak inicijalnog kapitala za pokretanje biznisa, nedostatak institucionalne podrške za poduzetnike, preveliki nameti na rad, preopterećenost biznisa sa raznim porezima i davanjima. Neznatan broj mladih sudionika u svim fokus grupama navodi da imaju ideju o pokretanju vlastitog biznisa i većina sudionika fokus grupa navode da trenutno ne vide mogućnosti niti prilike za pokretanje vlastitog biznisa.

„Pa upravo novac da pronađu...“ (Muškarac, Banja Luka, urban)

„Nedostatak sredstava.“ (Muškarac, Brčko, rural)

„Eh kad se novac zbavi onda ide administrativna frka. Ja to tako zovem. Zašto? Zato što ti kod nas, umjesto kao u svim državama na svijetu gdje za petnaest dana možete dobiti sve potrebne papire, kod nas dobijete za jedno pet mjeseci potrebne papire. Eh kad dobijete sve potrebne papire, onda hajmo platiti režije, plati ovo, plati ono, znači sve prvo poplaćaš... Nameti su preveliki za nekoga ko u startu osniva biznis. Da je taj biznis već zaživio a da su nameti toliki, to bi i nekako moglo funkcionisati. Tako da treba kod nas jednostavno napraviti, bar zakonom, smanjene namete na početku.“ (Žena, Banja Luka, urban)

Pored činjenice da ne planiraju pokretati vlastite biznise, mladi smatraju i navode da je glavni početni kapital koji je neophodan za pokretanje biznisa, novac. Pri daljem elaboriranju o početnom kapitalu mladi navode i znanje za obavljanje djelatnosti kojima bi se željeli baviti kao i poznavanje osoba koje bi im mogle pomoći pri obavljanju djelatnosti i širenju poslovanja.

„Nije ti samo novac dovoljan, ali on je početni kapital koji trebaš zaraditi...“ (Žena, Mostar, urban)

„Da, prvo novac da bi se kupila osnovna sredstva i obrtna sredstva, i većina stvari, znači, koje trebaju za taj biznis, potom znanje i dobri uposlenici.“ (Žena, Banja Luka, urban)

„Ja bih se okrenuo na proizvodnju, imam ideja, imamo neku endemsku vrstu bora, to je drvo namijenjeno za pravljenje violina, zato što pravi dobar zvuk. Mi izvozimo sirovo drvo da se prave, a ne možemo sami da pokrenemo. Mislim da je šumarstvo jako perspektivno zanimanje, kao što je voćarstvo i stočarstvo.“ (Muškarac, Sarajevo, urban)

Glavni rizici koje mladi navode se uglavnom odnose na poteškoće sa kojima se susreću svi koji trenutno posjeduju neki biznis. Prevelika poreska opterećenja, nedostatak inicijalnog kapitala, tek na kraju mladi izjavljuju da je konkurencija jedan od faktora koji bi mogli uticati na biznis.

2.5. Vrijednosti koje mladi ljudi gaje

Osnovne vrijednosti koje se trebaju gajiti u bh. društvu, prema najčešćim navodima mladih ljudi su: iskrenost, poštovanje, uvažavanje drugih, moral, tolerancija, povjerenje, humanost.

„Iskrenost, ali ona na diplomatskoj razini ne možeš ti sa svima biti prijatelj.“ (Žena, Mostar, urban)

„Biti iskren, pošten, onda istrajan...“ (Muškarac, Banja Luka, urban)

„Moral, toga sve manje ima...“ (Žena, Brčko, rural)

„Etika i moral.“ (Žena, Sarajevo, urban)

Mladi ljudi izjavljuju da nedostatak navedenih vrijednosti koči razvoj cjelokupnog društva u BiH, i to posebice jer vrlo često osobe kod kojih je evidentan nedostatak navedenih vrijednosti imaju dosta medijskog prostora. Vrijednosti postoje i gaje se kod pojedinaca ili u zajednicama, međutim nameće se slika nedostatka vrijednosti u cijelom društvu zbog manjine koja je glasnija.

*„Pa problem je što se pametni ljudi boje, imaju strah dok površni se ničega ne boje, sve će oni pokrenuti, otvoriti i zato oni vladaju svime.“
(Žena, Sarajevo, urban)*

*„Više je dobrih ljudi, ubjeđen sam u to, samo eto... vrh nam je takav.“
(Muškarac, Banja Luka, rural)*

„Ja se slažem recimo da dosta toga poneseš od kuće, da sve manire poneseš od kuće, ali ti ako sa tim manirima ne možeš opstati u društvu ti se moraš prilagođavati. To je tako. Tebe i ulica modelira, džaba što ti imaš to od kuće.“ (Muškarac, Mostar, rural)

Kada govore o tome da li su za njih prihvatljive ili neprihvatljive izjave:

- Da osoba uradi nešto što je protuzakonito kako bi osigurao/la bolji život svojoj porodici
- Javni službenik uradi nešto protuzakonito ali to ne omogućava bolji život Vašoj porodici
- Javni službenik neformalno traži od Vas da dodatno platite kako bi uradio neku uslugu ili administrativnu proceduru koja je sastavni dio njegovog posla
- Da osoba dodatno plati ljekaru za obavljanje postupka koji je sastavni dio njegov posla
- Roditelji ili učenici dodatno plate nastavnika kako bi osigurali bolje ocjene

Svi sudionici fokus grupa izjavljuju da su navedene pojave neprihvatljive i da se nikako ne slažu sa izjavama. Međutim, navode da su se susretali sa nekim od navedenih pojava, poput dodatnih izdavanja ili drugih načina ubrzavanja određenih administrativnih poslova. Posebno naglašavaju situacije (vlastite ili za koje su direktno čuli) u kojima se neposredno davao novac za određenu medicinsku uslugu ili

su svjedočili davanju mita liječnicima kako bi oni ili neko iz porodice u kojoj žive dobili neophodni medicinski tretman. Pored toga, mladim ljudima nije strano ni davanje sitnih poklona kako bi ubrzali neku administrativnu proceduru.

*„Da, za sve što su rekli da nije prihvatljivo učinili su suprotno.“
(Muškarac, Mostar, urban)*

*„Ovdje je nepisano pravilo kad se žena porodi da da ginekologu onoliko koliko može.“
(Žena, Brčko, rural)*

*„Sad ima tarifa, javna tajna. Postoje tarife, ako ćeš prirodno i ako ćeš carski.“
(Žena, Brčko, urban)*

*„Ja sam morala doktoru da platim za bakinu operaciju. Jednostavno postoje cijene koje su javna tajna. Moraš da mu daš govorili su nema mjesta, a kad je dala novac ušla je u sobu gdje je bilo mnogo nepopunjenih kreveta.“
(Žena, Sarajevo, urban)*

„Pa mene nije htio operisati dok nije bilo plaćeno. Sve je bilo regulisano, ali njemu je trebalo dati još para.“ (Žena, Banja Luka, urban)

Kao najveći uspjeh BiH nakon raspada SFRJ mladi najčešće navode sportske uspjehe. Mlade košarkaše, odlazak nogometne reprezentacije na Svjetsko prvenstvo 2014. u Brazilu i uspjehe paraolimpijaca. Pored toga sudionici navode da sama činjenica da smo očuvali kakav-takav mir od 1995. godine predstavlja veliki uspjeh za BiH.

„Mislim da je uspjeh veća tolerancija, etnička i religijska među ljudima, mladima pogotovo.“ (Muškarac, Sarajevo, urban)

*„Što smo makar malo izgladili odnose i što smo normalniji, i što komuniciramo međusobno, imamo međuljudske odnose malo popravljene, eh to je najvažnije, mislim da će ostalo doći samo po sebi ako nastavimo da s, jedni sa drugima sarađujemo, da ne gledamo na te razlike, različitosti i da svi budemo jednaki“.
(Muškarac, Banja Luka, urban)*

*„Što se tiče uspjeha uglavnom su to sportski uspjesi. Juniori u košarci su osvojili evropsko zlato Bosni i Hercegovini. Paraolimpijci, prvaci svijeta u sjedećoj odbojci.“
(Muškarac, Brčko, rural)*

„Ljudi ovdje njihov optimizam i njihova volja to vam je najveći uspjeh.“ (Žena, Mostar, urban)

Mladi ljudi bi trebali biti nositelji pozitivnih promjena u društvu. Mora se pružiti šansa mladim ljudima i iskoristiti potencijal kojeg imaju, a za kojeg često nema prostora da se pokaže. Sudionici fokus grupa smatraju da su mladi ljudi jedina snaga koja može popraviti stanje u bh. društvu, međutim da trebaju više raditi zajedno i oduprijeti se ustaljenoj političkoj praksi. Zbog nedostatka prilika, mladi ljudi postaju

apatični i bezvoljni da uopšte pokušaju nešto izmjeniti, pogotovo jer smatraju da se jedino političkim angažmanom mogu mijenjati stvari. Političke strukture sebično čuvaju pozicije na kojima se nalaze i ne omogućavaju mladima da na bilo koji način dođu do izražaja. Sudionici diskusija smatraju da prilike postoje i da je na mladima da se izbore da ih iskoriste.

„Mogu da utiču, trebaju i imaju najveće šanse nešto da promjene.“ (Žena, Mostar, urban)

„Mladi trebaju imati glavnu ulogu ali su zanemareni, glavni problem svega. Mi smo glavni problem njima, ali i najbolje rješenje, ali to niko neće da shvati.“ (Muškarac, Sarajevo, rural)

„Ja mislim da se mladi trebaju udružiti i osnovati svoju stranku, imati svoje predstavnike u vlasti, to je način.“ (Muškarac, Brčko, urban)

„Pogrešni ljudi na političkoj sceni govore u ime nas. Ovaj, kad bi to nekako moglo promijeniti, znači ući u politiku a ne pasti pod uticaj velikih političara, onda bi možda nešto i moglo da se mijenja.“ (Muškarac, Banja Luka, rural)

„Jednostavno da puste da učestvuju u svemu aktivno. I politika da ne bude ova politika kakva se vodi nego nekakva saradnje, da učestvuju i u ekonomiji, izgradnji, novim inovacijama, ostvarivanju saradnji, ja mislim da bismo imali mnogo više gradova prijatelja kada bismo pustili da mladi se pitaju sa tim jer mladi imaju drugačiji jezik, slobodniji jezik i viši nivo i tolerancije i komunikacije i u svemu su napredniji od starijih.“ (Muškarac, Banja Luka, urban)

„Treba krenuti od malih stvari izaći na izbore, ne možeš ništa promijeniti, izaći popuni taj listić ne možeš drugačije. Ne možeš sve crno pričati, a da nisi ništa uradio. Treba u svemu da se aktiviramo.“ (Žena, Sarajevo, urban)

„Pružanje prilike uopšte da dođemo na vlast, da dođemo do toga pa samim tim da ustrajemo.“ (Žena, Brčko, rural)

3. ZAKLJUČCI

Društvena i ekonomska situacija je ocijenjena kao ista u poređenju sa onom od prije dvije godine.

Politička situacija je ocijenjena istom ili gorom nego je to bila prije dvije godine. Pri ocjeni političke situacije mladi ljudi su bili pod velikim uticajem predizbornih kampanja za općinske izbore kao i oštrom retorikom koja je pratila referendum o 9.januaru kao danu RS-a.

Mladi ljudi najčešće sudjeluju u aktivnostima koje se tiču prikupljanja humanitarne pomoći, i u aktivnostima koje se odnose na zaštitu životne sredine, najčešće na nivou svojih lokalnih zajednica. Navedene aktivnosti imaju veoma ograničen vijek trajanja, maksimalno par dana. Unatoč sudjelovanju u navedenim aktivnostima mladi ne vide da se na taj način mogu riješiti nastali problemi. Samim tim, mladi smatraju da navedene aktivnosti imaju veoma ograničeni efekat.

Sudionici fokus grupa, koji su sudjelovali u određenim aktivnostima navode da su bili informisani o tome šta je cilj, ko rukovodi aktivnošću i na koji način će se doći do postavljenog cilja.

Veoma mali broj sudionika u fokus grupama navode da su im poznati uslovi koje BiH treba ispuniti na putu ka EU integracijama. Tek nekoliko mladih izjavljuje da su čuli za Reformsku agendu, ali da ne znaju šta se tačno podrazumijeva pod Reformskom agendom.

Kao ključne prednosti članstva BiH u Evropskoj uniji mladi navode mogućnost pristupa većem tržištu rada, slobodu kretanja i boravka u zemljama EU-a, slobodu kretanja roba i usluga, pristup boljem obrazovanju.

Kao ključne nedostatke članstva BiH u Evropskoj uniji mladi navode gubitak suvereniteta, (političkog i monetarnog) i konkurenciju bh. privredi od strane razvijenih evropskih privreda, kao i eksploataciju prirodnih resursa BiH.

Većina sudionika svih fokus grupa navodi da bi voljeli da BiH postane članica EU zbog pogodnosti kojima bi imala pristup, međutim dosta ih smatra da je BiH trenutno nespremna za članstvo. Ti sudionici smatraju da prvo treba srediti stanje unutar BiH (politiku, ekonomiju, obrazovanje) pa tek onda otpočeti sa procesom pridruživanja EU.

Kao glavna poteškoća pri traženju posla nameće se nedostatak radnog iskustva, a potom i veza (političkih, rodbinskih) koje bi osigurale dobivanje radne pozicije. Svi poslodavci traže uposlenike sa radnim iskustvom, mladi nemaju prilike da steknu adekvatno radno iskustvo što ih diskvalifikuje pri traženju posla. Mladi ljudi koji su bez posla izjavljuju da aktivno traže posao, prate oglase koji se objavljuju i šalju aplikacije.

Većina sudionika fokus grupa koji nisu zaposleni su prijavljeni na biro za zapošljavanje. Glavni razlog je zdravstveno osiguranje koje im je obezbijeđeno prijavom na biro za zapošljavanje.

Mladi koji nisu u evidenciji biroa za zapošljavanje navode da ne vide smisao javljanja na biro svaka dva mjeseca ili mjesec dana. Nikome od sudionika fokus grupa nije ponuđen prikladan posao putem

biroa za zapošljavanje, dok rijetki navode da su ikada primili poziv sa biroa. I tek par sudionika fokus grupa izjavljuje da pozanaju nekoga kome je ponuđen posao putem navedenog biroa.

Prema navodima sudionika fokus grupa podjednako bi voljeli raditi i u privatnom i u javnom sektoru. Kao prednosti rada u privatnom sektoru mladi navode mogućnost napredovanja, bolje plate i mogućnost usavršavanja u struci. Dok su prednosti rada u javnim preduzećima prema navodima mladih ljudi sigurnost, poštivanje prava radnika i redovne plaće.

Nedostaci rada u privatnom sektoru su, prema navodima sudionika fokus grupa, su neregularnost sektora koja se često očituje u nepoštivanju prava radnika, neredovnim plaćama i nemogućnosti korištenja odsustva u slučaju bolesti ili trudnoće. Nedostaci rada u javnim firmama su nemogućnost napredovanja, usavršavanja i manja zarada od one koja se može ostvariti u privatnim firmama.

Sudionici fokus grupa veoma rijetko izjavljuju da poznaju mlade osobe koje su uspješno pokrenule biznis. Uglavnom se radi o manje od pet osoba sa uspješnim biznisom. Uslužne djelatnosti i primarna proizvodnja su privredne aktivnosti koje su u vlasništvu mladih osoba.

Problemi sa kojima se suočavaju mladi ljudi koji posjeduju biznis su vezani za prevelike poreze i druge namete na kojima insistiraju nadležna javna tijela. Nedostatak jeftinog kapitala ili povoljnih kreditnih linija također, predstavlja problem mladim ljudima koji rukovode biznisima.

Tek par sudionika svih fokus grupa navode da imaju plan za pokretanje vlastitog biznisa. Prema navodima sudionika radi se o uslužnim djelatnostima ili manufakturi. Kao osnovni početni kapital za pokretanje biznisa svi na prvom mjestu navode novac. Rizici za uspješno rukovođenje biznisom su konkurencija, veliki porezi na rad i nemogućnost dobijanja povoljnih kredita za kupovinu osnovnih sredstava za rad i promaterijal.

Osnovne vrijednosti koje se trebaju gajiti u bh. društvu su: iskrenost, poštovanje, uvažavanje drugih, moral, tolerancija, povjerenje, humanost, izjavljuju sudionici fokus grupa. Trenutno je evidentan nedostatak navedenih vrijednosti u bh. društvu posebno na političkoj sceni, gdje se najglasnije primjećuje. Mladi smatraju da nedostatak ovih vrijednosti utiče na razvoj BiH u svakom pogledu.

Mladim ljudima su neprihvatljive izjave koje govore o nelegalnim aktivnostima s ciljem sticanja materijalne ili nematerijalne koristi. Mada, sudionici fokus grupa koji su se sreli sa situacijom u kojoj je od njih traženo da pritivpravno daju novac ili neku drugu uslugu kako bi sebi omogućili određenu dobit to su i uradili.

Najveći uspjesi BiH nakon osamostaljenja od SFRJ su uspjesi sportaša, smatraju skoro svi sudionici fokus grupa. Pored sportskih uspjeha mladi smatraju da je svakako uspjeh za sve koji žive u BiH očuvanje mira od 1995. godine do sada.

Sudionici fokus grupa smatraju da su mladi ljudi jedina prava snaga koja može dovesti do istinskog poboljšanja prilika u BiH društvu, međutim da im se treba dati više prostora i adekvatnih šansi da to i pokažu. Mladi bi trebali više raditi zajedno i pokušati mijenjati stanje kroz politički aktivizam, međutim izvan okvira trenutnih ustaljenih, vladajućih politika. Trenutno se ne pružaju adekvatne šanse mladim ljudima.

4. PRILOZI

4.1. Vodič za grupne diskusije

VODIČ ZA GRUPNE DISKUSIJE

Dobar dan/ dobro večer i dobro došli. Ja sam _____ i ja radim za agenciju Prism Research (Prizma istraživanje) kao moderator. Mi smo privatna istraživačka kompanija i danas smo Vas pozvali na grupnu diskusiju na temu koja nam je važna. Hvala Vam mnogo što ste došli danas.

Razgovarat ćemo o stvarima koje su bitne mladim ljudima poput Vas, i nadam se da će Vam biti zanimljivo. Ne postoje pogrešni odgovori, ovo nije ispit i niko neće biti ocijenjen. Zanimam me Vaš stav i Vaše mišljenje. Svaki odgovor je ispravan odgovor. Sve što trebate uraditi jeste da se opustite i razgovarate.

Da prvo završimo neke formalnosti. Ovaj grupni razgovor će biti zvučno snimljen za svrhe izrade izvještaja koji trebam spremiti. Ja ne mogu zapamtiti sve o čemu ćemo razgovarati. Sve podatke i informacije koje dobijemo od Vas biće isključivo upotrijebljeni za potrebe ovog istraživanja i neće biti dostupni javnosti. Molim vas, da li se slažete sa tim da naš razgovor snimimo na diktafon, kako bismo mogli napraviti transkripte na osnovu kojih ćemo uraditi izvještaje?

Ovaj razgovor će trajati oko 80 minuta i cijenio bih ako možete potvrditi da će te biti u mogućnosti ostati sa mnom tokom tog vremena.

Također, tražit ću od Vas da ugasite svoj mobitel tako da nas ne ometa tokom ovog razgovora. Hvala Vam.

U redu, započnimo sa predstavljanjem. Ja ću prvi početi. Moje ime je _____. Ja radim za agenciju Prism Research (Prizma istraživanje) kao moderator, u svoje slobodno vrijeme ja ...

Možete li mi reći nešto o sebi, ime ili nadimak kojim želite da vas oslovljavam tokom našeg razgovora?

TREKUTNA SITUACIJA I AKTIVIZAM MLADIH 15 min

1. Kakvo je Vaše viđenje društvene situacije u BiH kada je uporedite sa onom od prije 2 godine? Da li se situacija poboljšala, ostala ista ili se pogoršala? Prema Vašem mišljenju, šta je prouzrokovalo takvu situaciju, koji su ključni razlozi?
2. Kakvo je Vaše viđenje ekonomske situacije u BiH kada je uporedite sa onom od prije 2 godine? Da li se situacija poboljšala, ostala ista ili se pogoršala? Prema Vašem mišljenju, šta je prouzrokovalo takvu situaciju, koji su ključni razlozi?
3. Kakvo je Vaše viđenje političke situacije u BiH kada je uporedite sa onom od prije 2 godine? Da li se situacija poboljšala, ostala ista ili se pogoršala? Prema Vašem mišljenju, šta je prouzrokovalo takvu situaciju, koji su ključni razlozi?
4. Da li ste aktivno učestvovali u nekoj od aktivnosti u bilo kojoj od slijedećih oblasti?
5. Ako je odgovor DA za bilo koju oblast, upitati u kojoj tačno aktivnosti i zatražiti da se malo detaljnije opiše ta aktivnost. Ako je odgovor NE upitati zašto je to tako?
6. Da li smatrate da se ste dobro informisani o aktivnostima u kojima učestvujete?

ČLANSTVO BiH U EVROPSKOJ UNIJI 5 min

7. Da li su vam poznati ključni uslovi koje je BiH trebala ispuniti kako bi napredovala u procesu evropskih integracija? Ako da, koji su to uslovi?
8. Da li ste čuli za Reformsku agendu? Zna li sta podrazumijeva/ na koje oblasti je fokusirana?
9. Koja je prva asocijacija koju imate kada se spomene Agenda?
10. Koje su tri ključne prednosti članstva BiH u EU?
11. Koja su tri ključna nedostatka članstva BiH u EU?
12. Da li želite da BiH postane članica EU?
  - Da, zašto da?
  - Ne, zašto ne?
13. Jedna riječ koja ja Vas asocira na:
  - Život van BiH
  - BiH kao članica EU
  - BiH kao članica NATO saveza

ISKUSTVA SA TRAŽENJEM ZAPOSLENJA 20 min

14. Koje su glavne poteškoće sa kojima ste se susretali pri traženju/ pronalasku posla?
15. Da li aktivno tražite posao u inostranstvu?
Ako da, gdje?
Ako ne, zbog čega ne?
16. Da li ste prijavljeni na biro za zapošljavanje?
17. Ako je odgovor “nisam prijavljen/a na biro za zapošljavanje”, pitati zbog čega niste prijavljeni?
18. Mlade koji su imali iskustva sa biroom za zapošljavanje pitati, kakvo je vaše mišljenje / iskustvo sa biroom za zapošljavanje?
19. U kojem sektoru biste vi voljeli da radite i zašto?
20. Tri glave prednosti i tri nedostatka rada u privatnom u odnosu na javni sektor?

MLADI I PODUZETNIŠTVO 15 min

21. Poznajete li ijednu mladu osobu koja je uspješno pokrenula vlastiti biznis/ firmu?
22. Ako je odgovor DA, pitati koliko osoba poznaju?
23. Ako je odgovor DA poznaju mladu osobu koja je pokrenula privatni biznis upitati, o kakvom se biznisu/poslu radi?
24. Prema vašem mišljenju, sa kakvim problemima se ovi mladi ljudi najčešće susreću?
25. Da li vi imate ideju za pokretanje nekog privatnog biznisa ili otvoraanje firmu?
26. Ako je odgovor potvrđan pitati, kakvu vrstu početnog kapitala trebate kako bi Vaša ideja oživjela?
27. Šta vi mislite koji su glavni rizici pri vođenju kompanije/firme? Šta je to, što bi moglo utjecati na uspjeh?

VRIJEDNOSTI KOJE MLADI LJUDI GAJE 20 min

28. Iz vaše perspektive, koje su neke osnovne vrijednosti koje se trebaju gajiti/ održavati u našem društvu?

29. Da li biste rekli da je veliki problem za razvoj BiH nedostatak osnovnih vrijednosti (kao što su iskrenost, integritet, etika)? Molim vas da mi to pojasnite malo bolje.

30. Da li biste rekli da su slijedeće izjave za vas prihvatljive ili neprihvatljive:

Da osoba uradi nešto što je protuzakonito kako bi osigurao/la bolji život svojoj porodici

Javni službenik uradi nešto protuzakonito ali to ne omogućava bolji život Vašoj porodici

Javni službenik neformalno traži od Vas da dodatno platite kako bi uradio neku uslugu ili administrativnu proceduru koja je sastavni dio njegovog posla

Da osoba dodatno plati ljekaru za obavljanje postupka koji je sastavni dio njegov posla

Roditelji ili učenici dodatno plate nastavnika kako bi osigurali bolje ocjene

31. Da li ste se licno ikada susreli sa slicnom situacijom?

32. Šta biste rekli/naveli da je najveći uspjeh Bosne i Hercegovine od nezavisnosti od SFRJ? (događaj, uspjeh određene osobe (pr.u sportu))

33. Za kraj, da li uopšte vidite i kakva bi bila uloga mladih u izgradnji bolje BiH?

